

*In de voorhoven des Heeren*

*Uit het leven van Jacob van de Velde*

*Joh. Westerbeke*

Uitgeverij MIDDELBURG

ISBN90-74557-03-1

## **Inhoud**

### **Toelichting**

1. Na de Afscheiding van 1834, op het eiland Tholen
2. Zie, Hij komt met de wolken
3. In de kerkenraad te Scherpenisse
4. Verhuisd naar de Kadijk
5. Ouderling te Tholen
6. Op reis naar vriend en metgezel
7. De kreupele Jacob, van 1900-1912
8. Al de grote waterstromen
9. Brieven van predikanten en oefenaars
10. Brieven van vrienden en vriendinnen

Literatuuropgave

## Toelichting

Bij het samenstellen van dit boekje is hoofdzakelijk uitgegaan van oude brieven die hiervoor beschikbaar zijn gesteld.

Het zijn in hoofdzaak brieven die **Jacob van de Velde** zelf ontvangen heeft vanuit zijn vriendenkring.

Uit het nageslacht van Van de Velde zijn er tot op heden geweest, met veel belangstelling voor zijn nagelaten brieven.

Het was ook zijn wil, dat ze voor hen bewaard zouden blijven, met de hartelijke wens dat ze voor de één of de ander nog tot zegen mochten zijn.

Het is niet alleen een wéns van hem geweest, maar het was ook volgens zijn laatste brief, een zaak van gebed. Met het nazoeken van de gegevens hebben we ook ontdekt dat de verzuchtingen van hem niet vruchteloos zijn gebleven.

Zijn er nóg onder het nageslacht? Het lezen van dit boekje mocht er eens voor gebruikt worden!

Het was voor ons een genoegen, dat een achterkleindochter het correctiewerk voor haar rekening wilde nemen.

In hoofdstuk 4 wordt regelmatig geschreven over **Dies van Houdt**, die veel met zijn grootvader opgetrokken heeft.

Alles wat Dies meegemaakt heeft met zijn grootvader heeft hij later tegen zijn neef Jac. van Houdt Dzn. verteld.

Daarom kon Van Houdt veel voorvallen woordelijk weergeven voor de samenstelling, waarbij het zijn wens was, dat Van de Velde niet verheerlijkt zou worden.

Omdat in dit boekje heel wat "leesbare brieven" genoemd worden, kwam tijdens het samenstellen in onze gedachten wat we eens gelezen hebben over een "onleesbare brief". Omdat dit voorval in dezelfde tijd is gebeurd en we juist dít niet meer horen, geven we dit door.

Er was in een stad een meisje van zestien jaar getrokken uit de wereld en uit de macht van de satan, die als Ruth de onberouwelijke keus had mogen doen.

In haar woonplaats kwam regelmatig een gezelschap van Gods volk samen, waar ze besloot ook eens naar toe te gaan.

Omdat men wel benieuwd was wie zij was, werd haar ook wat gevraagd. Maar ze kon moeilijk antwoorden, omdat haar mond gesloten werd en wat ze nog zei was verward.

Bij het afscheid nemen zei een oude geoefende ouderling tegen haar: "Een onleesbare brief."

Deze opmerking sloeg bij haar in. De satan maakte hier ook gebruik van met inwerpingen, zodat ze verslagen thuis kwam.

Omdat deze drie woorden haar dag en nacht tot diep in haar ziel kwelden, kwam ze de wanhoop nabij.

Had een ander dit gezegd dan zou het wel gaan, maar dat nu juist deze geoefende man, waar ze innerlijke liefde en achting voor had, dit gezegd had, deed haar haast bezwijken.

Ze wist wat er gebeurd was: ze had de schuldbrief thuis gekregen, ze was naar God bedroefd geworden en was aan de genadetroon verbonden geworden; er was ook een hoopje in haar hart geboren en ze kreeg een hartelijke liefde tot Gods volk.

Maar nu was het verloren; 'k Wou vluchten, maar kon nergens heen!

Enkele maanden later werd ze door een ander meegenomen naar hetzelfde gezelschap. De woorden van de ouderling hadden toch uitwerking gehad en er was enige verruiming gekomen, maar ze was nog niet kwijt "een onleesbare brief" te zijn.

Ze werd naar het volk toegetrokken en besloot dus weer mee te gaan: "*Wanneer ik dan omkom, zo kom ik om.*"

Bij het binnenkomen zag ze eerst de oude ouderling. Ook was ds. A. van Dijke (zoon van de bekende ds. P. van Dijke) onder de aanwezigen. Hij wist niets van haar af, maar begon direkt te vragen, wie ze was en waar ze naar toe reisde.

En nu het wonder; de vorige keer sloot de Heere toe en nu opende Hij haar mond.

Ze mocht met vrijmoedigheid vertellen dat de Heere Jezus haar voorgekomen was als de Weg, de Waarheid en het Leven.

Nu gaf het werk Gods overeenstemming met de anderen.

Bij het afscheid nemen kwam die ouderling op haar af en greep haar handen vast en zei tot haar: "*M'n kind, nu zijt ge géén onleesbare brief.*"

Wat gaf dit blijdschap en vernedering in haar hart. Heel opmerkelijk was, dat die oude man de volgende dag gestorven is. Hij heeft het loon van een getrouwe dienstknecht mogen ontvangen.

Omdat er een band was onder het volk, zocht men elkaar op.

Maar hoe moeilijk de omstandigheden soms ook waren, of hoe groot de afstand, er was ook een sterke begeerte om op te mogen komen onder de inzetten Gods. Naar "de voorhoven des Heeren" was een sterk verlangen.

*In de voorhoven des Heeren zeer rein  
Wil ik van harte Hem lofzangen zingen  
Ik wil tot Jeruzalem wel toebrenge  
Zijnen prijs. Looft Hem met mij in 't gemein. Ps. 116:11*

Dit vers hoorden we onze kinderen op een zaterdagavond zingen, bij het naar bed brengen van hun kleintjes. Toen wisten we een titel voor dit boekje.

De opgenomen psalmverzen zijn voornamelijk naar de berijming van P. Datheen, omdat de gemeenten waar het over gaat in hoofdzaak Ledeboeriaanse gemeenten waren, waar deze psalmen gezongen werden.

Ongeveer vijftig jaar heeft Van de Velde de kerk gediend. Hij was gewoon zijn mening duidelijk te verwoorden, soms wel scherp, maar het blijkt uit de brieven dat hij als een ouderling die wél regeerde, dubbele eer waardig was.

Dit boekje is niet wetenschappelijk samengesteld. De mensen waar het over gaat waren eenvoudig. Zo ook de inhoud van dit boekje.

Het werk Gods in het leven van Zijn volk willen we graag in gedachtenis houden, vooral voor onze jonge mensen.

Omdat we bij een vorige publicatie aangemoedigd werden door verschillende reacties, hopen we dat het weer in handen van veel jongeren (en ouderen) komt en tot zegen mag zijn.

Dat er onder onze jongeren nog mochten zijn die zich als een "vreemdeling" gevoelen. Als dit uit een oprechte keus mag voortkomen, zal welhaast voor hen gelden: "*En de vreemde, die zich tot den HEERE gevoegd heeft, spreke niet, zeggende: De HEERE heeft mij gans en al van Zijn volk gescheiden.*" Het blijft niet alleen "in de voorhoven", maar

ook: *"Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een naam geven, beter dan der zonen en dan der dochteren."* Jesaja 56:3 en 5.

Daar hebben ze niet op durven rekenen en dat voor zo een.

Dan zal ook eenmaal "de stroom van ongerechtigheden" gestopt worden: *"Want gij zult de moeite vergeten, en aan haar gedenken als aan de wateren die voorbijgegaan zijn."* Job 11:16.

Middelburg, juni 1994

## 1 Na de Afscheiding van 1834, op het eiland Tholen

Om het leven van Jacob van de Velde en zijn uitgebreide vriendenkring in het juiste licht te plaatsen, is het van belang om de voorgeschiedenis van het kerkelijk leven op het eiland Tholen wat nader toe te lichten. Later zal blijken dat Van de Velde voor al de gemeenten hier wel wat betekend heeft.

Op dit eiland begon het gezelschapsleven na de Afscheiding steeds meer gestalte te krijgen. Ook werden er op enkele plaatsen gemeenten gevormd.

In elke plaats op dit eiland kwamen er naast de gevestigde Hervormde Kerk ook één of meer Afscheiden gemeenten.

Een kort overzicht geeft hier enig inzicht in.

### Tholen

Het was in januari 1836 in het stadje Tholen, dat drie leden van de Hervormde Kerk hun lidmaatschap opzegden.

Dit waren W. J. Schot, P. Baaij Hzn. en J. W. Simonz. Nadat in de loop van het jaar nog verschillende volgden, kwam men samen en werd er een gemeente geïnstitueerd.

Ds. H. J. Budding was bereid om hier te komen preken.

Zowel in Tholen als in Oud-Vossemeer, werden de eerste jaren nogal boeten opgelegd voor het samenkomen met meer dan twintig personen.

In 1840 kwam ook Adriaan Bergers tot de gemeente over. Door zijn zoon is later een geschriftje uitgegeven over de bekering van zijn vader.

In 1841 werd Bergers ouderling, in de plaats van Wilhelmus Schot. Tegen Pieter van Driel uit Poortvliet, die intussen ook ouderling was, waren ook klachten.

In de gemeente waren regelmatig problemen, ook met de eigenzinnige ds. Budding.

Nadat de gemeente steeds meer achteruit ging, besloot men in 1851 zich aan te sluiten bij de Christelijk Afscheidenen.

Daarna kwam er wat uitbreiding en werd aan de Hoogstraat een pakhuis tot kerkje ingericht. De psalmen van Datheen werden vervangen door die van 1773.

De bovengenoemde W.J. Schot, die intussen weer ouderling was, onttrok zich. Hij vond dat de gemeente bij het verband van ds. P. van Dijke had moeten blijven.

Op zondag 14 november 1851 preekte ds. H.H. Middel uit Middelburg voor de gemeente. Ook de andere dag preekte hij weer en deed daarna ook huisbezoek.

Omdat de gemeente wel graag een eigen voorganger had, werd contact gezocht met oefenaar J. M. Stoutjesdijk uit Stavenisse. Echter vond men toch dat Stoutjesdijk de gemeente niet stichtte en werd zijn voorgaan later in Tholen verboden.

Te Tholen kreeg men in 1865 als eerste predikant, de 28-jarige kandidaat Maarten van Minnen uit Vlaardingen. Hij werd op 5 november door zijn vriend ds. Israël Middel bevestigd.

Na twee jaar vertrok hij naar Hardinxveld en besloot men niet meer te beroepen, uit financiële overwegingen.

Door de vereniging in 1869 van Christelijk Afscheiden Gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis werd de naam van de gemeente Christelijke Gereformeerde Kerk.

Omdat verschillende mensen het hier toch niet konden vinden kwamen ze samen in gezelschappen, waar men meer de Ledeboeriaanse ligging had.

Later preekte ds. H. Stam wel eens voor een groepje mensen, die het in de Hervormde Kerk niet meer konden uithouden.

Vanaf 1901 zijn twee gezelschappen opgegaan in één gemeente, die zich in 1906 bij het kerkverband der Ledeboerianen aangesloten heeft.

### **Poortvliet**

Vanaf 1836 gingen enkele gezinnen uit Poortvliet bij de afgescheidenen te Oud-Vossemeer naar de kerk. Anderen gingen met P. van Driel naar Tholen.

Vanaf 1855 kwam er ook een gezelschap bij elkaar, die Daniël Bakker uit 's-Gravenpolder geregeld lieten voorgaan.

Nadat de in 1850 vanuit Tholen verhuisde Adriaan Bergers hier ouderling geworden is, is het een gemeente geworden. (Zie zijn in druk verschenen boekje: "Eenvoudig verhaal van het leven en de bekering van Adriaan Bergers, 's-Gravenhage 1877.")

Omdat ds. Bakker maar drie of vier keer in een jaar kon komen, waren verschillende leden ontevreden en kwam er onenigheid.

Toen ouderling Bergers hiervoor uiteindelijk bezweek en ook andere leraars vroeg, was dit voor ds. Bakker een reden om in het geheel niet meer te komen.

Op de Algemene Vergadering van de Bakkerianen in 1874 werd dan ook besloten de gemeente niet meer te erkennen als ze andere predikanten lieten voorgaan.

Uiteindelijk kwam Bergers, tot zijn verdriet, thuis te zitten.

In 1857 is er ook een Kruisgemeente ontstaan. In datzelfde jaar werd ds. H. de Vries uit Oosterland hier beroepen, die dit beroep aannam. Na enkele jaren kon men in Stoofstraat 36 een eigen kerkgebouwtje in gebruik nemen.

Op 9 maart 1862 is ds. De Vries overleden, 57 jaar oud.

Ds. H. van den Oever had het jaar daarvoor reeds een beroep aangenomen, dus eind 1861. Zo onduidelijk als echter zijn komst was, was ook zijn vertrek weer in 1864.

In 1888 ontstond er door het uittreden van leden uit de Hervormde Kerk, een dolerende gemeente, die de naam kreeg van: Nederduits Gereformeerde Gemeente.

Twee jaar later werd "De vereniging Kerkelijke Kas" opgericht. De Kruisgemeente uit de Stoofstraat en de Nederduits Gereformeerde Gemeente zijn toen verenigd, wat uiteindelijk de Gereformeerde Kerk geworden is. Deze vereniging was ontstaan vanuit de Kruisgemeente op aandringen van ouderling Uil en diaken Geuze. Mogelijk is hier ook het restant van de Bakkeriaanse gemeente in meegegaan.

Intussen kwam er vanaf 1870 ook een gezelschap samen, waar Johannes Elenbaas de leiding had. In hoever deze nog contact had met de Bakkerianen is niet duidelijk. Ds. P. Los uit Leiden werd wel eens uitgenodigd om te preken.

Ook liet Elenbaas ds. D. Janse, oefenaar J. Vader en later ds. H. Stam uit Capelle a/d IJssel regelmatig voorgaan.

In 1901 zijn de samenkomsten beëindigd en ging men naar de leesdiensten bij Van de Velde te Tholen.

Later is er een kerk van de Gereformeerde Gemeente opgericht, door J. Geluk en S. de Rijke.

### **Scherpenisse**

De Afscheiding had in Scherpenisse niet veel aanhang. Slechts een drietal personen vroegen hun lidmaatschap op bij de Hervormde Kerk.

Dit werd door ds. S.M. de Bruin hoog opgenomen, omdat hij er alles aan deed geen aanleiding te geven tot afscheiding. Ds. De Bruin is in 1847 overleden.

Jaren daarna was het ds. P. v. Dijke die regelmatig in een schuur preekte. (Zie een nog volgende brief uit 1863) Bij welke boer dit was, is niet bekend.

Er was in die tijd een opleving onder Gods volk gekomen. Anderen, vooral jongeren, werden in het hart gegrepen.

In ca. 1865 is er een gemeente ontstaan, waar ook ds. D. Bakker regelmatig preekte.

Jacob van de Velde werd diaken en C.M. Kleppe werd ouderling.

### **Oud-Vossemeer**

Te Oud-Vossemeer was een zekere J.F. de Later reeds begonnen met het lezen van een preek voor enkele afgescheidenen. Dit gebeurde in zijn huis aan de Ring.

In 1836 werden J. F. de Later en L. Kunst tot ouderling en werd C. Gunst tot diaken bevestigd, door ds. H. J. Budding. Na het overlijden van De Later in 1848 kwam de gemeente in verval.

Door Ds. B. Sterkenburg uit Oosterland werd in oktober 1850 een Kruisgemeente gesticht. C. Gunst werd nu ouderling.

Nadat in 1851 een kerkje gebouwd was, verkreeg men ook een eigen predikant, n.l. ds. H. van den Oever, een zoon van de bekende ds. C. van den Oever. Hij is is van 1854 tot 1856 daar predikant geweest.

Daarna is ds. C. Kloppenburg gekomen, van 1857 tot 1870.

Toen de dochter van ds. Kloppenburg met een matroos plotseling naar Amerika vertrok, was dit voor hem een reden hen achterna te reizen. Hij is toen samen met zijn vrouw in Amerika gebleven en is predikant in Grand-Rapids geworden.

In het jaar 1869 ging een deel van de kruisgemeenten een vereniging aan met de christelijk afgescheidenen, waarbij de gemeente de naam van Christelijke Gereformeerde Kerk kreeg.

In 1871 werd een nieuwe kerk in gebruik genomen.

Later heeft ds. L. Boone in het oude kerkje voor een groepje volgelingen gepreekt, dus nu in de Ledeboeriaanse lijn.

### **St. Maartensdijk**

Ook in deze plaats voelde men de eerste jaren na 1834 niet veel voor afscheiding van de Hervormde kerk.

Toch kwam men al in 1841 onder leiding van J. Charpentier en C.A. de Koning, met een afgescheiden groep samen.

Op 14 november 1852 werd tegen diaken De Koning, als laatste in Nederland, nog een proces-verbaal opgemaakt voor het houden van ongeoorloofde samenkomsten.

In 1854 is J. Charpentier overleden.

Ds. Budding preekte hier ook regelmatig. Hij had de reeds genoemde ouderling, W. J. Schot uit Tholen, op 27 november 1853 als ouderling van de Oud Gereformeerde Gemeente van St. Maartensdijk bevestigd.

In 1860 sloot diaken De Koning zich aan bij de Vrije Evangelische Gemeente van ds. Budding te Goes.

Ds. P. van Dijke schreef in een brief (volgt nog) in januari 1863, dat hij voor de eerste keer in St. Maartensdijk preekte in een schuur voor wel duizend toehoorders.

In dat jaar ontstond een Ledeboeriaanse gemeente, waar ds. Van Dijke en ds. Bakker regelmatig preekten. Hier waren P. Charpentier en M. Steketee ouderling.

Ouderling Steketee was de daarop volgende jaren steeds afgevaardigde naar de Algemene Vergaderingen, ook naar Benthuizen.

In 1865 werd een kerkje gebouwd. De gemeente volgde later ds. D. Bakker. Of er naast deze gemeente ook nog een Dijkiaanse gemeente was, is niet duidelijk, want op 15



oktober 1869 schreef ds. Van Dijke: "Ik heb verleden zondag te St. Maartensdijk nog iets bijzonders van den Heere mogen genieten onder de prediking van Gods Woord."

In 1872 werd een Christelijk Gereformeerde Kerk geïnstitueerd, die in 1887 samen ging met een deel van de bovengenoemde kerk. Dit werd een Dolerende gemeente, dus de Nederduits Gereformeerde Gemeente, wat in 1892 de Gereformeerde Kerk werd.

Van het deel wat niet meeging was Charpentier afgevaardigde naar de Algemene Vergadering van de Bakkerianen op 26 september 1888.

De Gereformeerde Kerk werd in 1897 weer opgeheven. Een klein groepje Bakkerianen kocht het kerkgebouw en onder leiding van één ouderling werd de gemeente voortgezet.

Er kwam in deze tijd ook een gezelschap van Gods volk bij elkaar, elke zondag en ook wel in de week, onder leiding van Willem Kloet.

Hier kwamen ook de later genoemde Sammarine, Andries Manneke en zijn vrouw, de ouders van Krijn van Gorsel en nog anderen.

Tijdens een dorpsfeest reed de jonge Krijn als heraut op z'n paard met andere jongens door het dorp, om het feest aan te kondigen. Willem Kloet werd aangezet om voor de bekering van één van die jongens te bidden.

Na enkele weken werd Krijn in het hart gegrepen. Hij ging daarna met zijn ouders naar het gezelschap, waar hij later ook wel eens voor Kloet moest lezen.

Na het overlijden van W. Kloet, in 1918, is Krijn thuis preken gaan lezen, wat uiteindelijk resulteerde in het vormen van een vrije gemeente.

### **St. Annaland**

Uit de eerste jaren na 1834 is er vanuit St. Annaland niet veel bekend.

Later is er een Ledeboeriaanse gemeente ontstaan.

In een brief van 1854 liet ds. P. van Dijke weten, dat hij ook te St Annaland preekte. C. Kuiper was toen ouderling en D. den Engelsman en A. Vroegop waren diaken.

Op de Algemene Vergadering van de Dijkianen op 13 september 1865 te Bruinisse was Kuiper ook aanwezig. Twee jaar later te Middelburg was Kuiper uit St. Annaland weer aanwezig, nu met Stekete uit St. Maartensdijk.

Voor de Algemene Vergadering van 3 juni 1874 te Bruinisse was een andere ouderling, H. Hage, afgevaardigd. Of Kuiper toen reeds zijn ambt neergelegd had, is niet bekend.

Oefenaar Jan Vader en ds. D. Janse preekten hier regelmatig.

Later zijn uit deze gemeente verschillende achtenswaardige ambt dragers voortgekomen.

### **Stavenisse**

Reeds vóór de Afscheiding kwam men al samen in een gezelschap, waar de oudvaders gelezen werden onder leiding van L. Potappel. Hij was de overgrootvader van de later bekende Leendert Johannes Potappel en is overleden in 1859.

Naast dit gezelschap oefende ook J. M. Stoutjesdijk voor een nog kleinere groep. Dit deed hij tot hij in 1881 overleden is.

In 1851 preekte oefenaar P. v. Dijke hier reeds. Het was waarschijnlijk op verzoek van Marinus Luijk, die samen met Potappel ouderling was.

Luijk liet in 1855 een kerkje bouwen. Hij is getuige geweest van de verwijdering tussen D. Bakker en P. van Dijke.

De beginoorzaak was dat Bakker Van Dijke aansprak op een uitspraak over de rechtvaardigmaking. Dit viel bij Van Dijke verkeerd, zodat er een diepe verwijdering kwam.

Een poging van Luijk om Van Dijke weer met Bakker in contact te brengen, werd door Van Dijke geweigerd.

Later is Luijk oefenaar geworden en heeft hij Daniël Bakker in 1865 als predikant bevestigd. Volgens Bakker was het schriftuurlijk, dat de mindere de meerdere bevestigd, op grond van de doop van Christus door Johannes.

Luijk was een man waar veel achting voor was. Toen hij voor de kerstdagen een keer in grote nood kwam en geen raad wist omdat hij geen tekst kon vinden, werd hij bepaald bij het woord: "Raad", uit Jesaja 9. Hij heeft toen zeven keer over dit woord gepreekt.

Oefenaar Luijk is aan een hartkwaal overleden op 31 januari 1869. Hij is maar 52 jaar oud geworden.

In 1874 werd op de Algemene Vergadering van de Bakkerianen Stavenisse gewaarschuwd, geen andere predikanten meer te laten op treden.

In 1887 werd de gemeente weer zelfstandig.

Er werd ook contact opgenomen met de Ledeboerianen, zodat ds. D. Janse toen nog kinderen gedoopt heeft. Ook ds. B. Sterkenburg en ds. D. B. van Smalen gingen wel eens voor.

Johannes van Dalsen was toen ouderling. Hij overleed in 1898.

De jonge ds. G. Maliepaard ging ook regelmatig voor. Zijn vroegtijdige dood, in 1897, werd door Gods volk zeer betreurd.

In 1906 werd L. J. Potappel door ds. P. van der Heijden als ouderling bevestigd. Onder zijn leiding bleef de gemeente zelfstandig.

## 2 Zie, Hij komt met de wolken

Op 11 januari 1837 werd Jacob van de Velde te Scherpenisse geboren. Hij werd daar in de Hervormde Kerk gedoopt.

In zijn jonge jaren kwam al aan het licht, dat Jacob niet veel voelde voor het godsdienstig en kerkelijk leven.

Van deze tijd is verder niet zo veel bekend. Het was ook niet van die aard, dat het waard was om in gedachten te houden, want het was een goddeloos, zondig leven.

Het kaartspel was voor hem toen ook niet vreemd.

Hij was nog jong toen hij verkering kreeg met Dingena de Wilde. Met haar is hij reeds op twintigjarige leeftijd getrouwd. Dingena was ongeveer een maand ouder, zij was geboren op 8 december 1836.

Haar ouders waren Cornelis de Wilde en Janna Lena Hage.

Het jonge paar ging wonen onderaan de Bakkersdijk te Scherpenisse.

Het was in deze tijd dat de Heere krachtdadig werkte op verschillende plaatsen op het eiland Tholen.

Ruim één jaar na hun huwelijk, in 1858, werd ook Jacob in het hart gegrepen met de woorden uit Openbaring 1:7a : *"Zie, Hij komt met de wolken en alle oog zal Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben."*

Wat Jacob nu zag en gevoelde, deed hem de haren ten berge rijzen. Zijn zonden werden hem voor ogen gesteld en hoe hij zijn jaren doorgebracht had.

De overtuigingen waren zodanig dat hij niet meer wist wat hij deed. In die tijd was hij soms niet in staat om zijn werk uit te voeren, wanneer hij met zijn paarden op het land bezig was.

Door de doodsangsten die hij had, door het inleven van zijn verloren staat, vergat hij dan waar hij was. Hij wilde vluchten, maar kon nergens heen. Overal werd hij achtervolgd.

Hij liet de paarden alleen achter en zocht een plaats om over zijn zonden te wenen en tot God te roepen.

Hij dacht nog krankzinnig te zullen worden, want hij kon niet bukken voor God.

Maar er kwam een tijd dat de tegenstand gebroken werd en hij aanvankelijk bukken mocht:

*'k Zal dit alles wel betuigen,  
'k Wil mij onder U wel buigen  
Gij zijt Heerser, ik Uw knecht  
Die Gij onder hebt gelegd.  
Ja, schoon Gij me wilt verdoemen,  
Nog zal ik U billijk noemen  
Want ik mij zulks waardig ken  
Snode zondaar die ik ben.*

H. Witzius

Het werk Gods in het leven van Jacob was altijd krachtdadig. In de diepste nood mocht hij zien dat er voor een zondaar die wanhoopt aan zichzelf, nog een mogelijkheid is om zalig te worden, maar dat buiten zichzelf, door Christus Jezus.

Hoewel er van deze tijd niet zoveel bekend is, getuigen de brieven daar genoeg van.

Er was intussen reeds een dochttertje geboren. Daarna zijn er nog verschillende kinderen geboren, waarvan sommigen reeds vroeg gestorven zijn.

Op 25 april 1857 werd Johanna geboren. ( Overleden 2 juni 1925 ) Op 13 januari 1881 gehuwd met Jacob van Houdt.

Het volgende jaar 25 september 1858 werd Janna Lena geboren.

( Overleden 27 maart 1862 )

Op 6 okt. 1860 werd Elena Hendrika geboren. ( Overleden 1 augustus 1900 ) Op 11 april 1889 gehuwd met Jan Vroegop.

Op 20 maart 1863 werd weer een dochtertje geboren, die dezelfde naam kreeg als Janna Lena. ( Overleden 5 februari 1865 )

Op 15 december 1864 werd David geboren, hij is ongehuwd gebleven. ( Overleden 2 januari 1949 )

Op 18 september 1867 werd Cornelis geboren, hij is ook ongehuwd gebleven. ( Overleden 23 februari 1929 )

Voor de derde maal werd een dochtertje geboren, die de naam kreeg van Janna Lena, op 19 november 1869. Ook zij is niet oud geworden, maar is op 22 juni 1897 overleden, ongehuwd.

Op 16 april 1871 werd Jacob geboren. ( Overleden te 's-Gravendeel op 29 juli 1962 ) Op 3 okt 1902 gehuwd met M.C. Guiljam.

Op 18 februari 1873 werd Jan geboren. ( Overleden te Yerseke op 19 november 1946.) Gehuwd met J. M. Rijstenbil.

Op 30 september 1875 werd het tiende kind geboren n.l. Geertruida. Zij is ongehuwd gebleven. ( Overleden op 12 mei 1945 )

Met het opgroeien van de kinderen heeft Jacob veel zorgen gehad. Men wilde hem dwingen zijn kinderen te laten inenten tegen de pokken. Hij was hier een besliste tegenstander van, wat tot gevolg had dat er twee kinderen niet meer naar de lagere school mochten komen.

Echter wist Jacob waar hij met zijn nood moest zijn. Elke morgen en avond zonderde hij zich enige tijd af, vooral ook voor zijn kinderen.

In zijn gezin was hij een rechte voorganger, zowel in het gebed als met het gezamenlijk psalmgezing.

Vanaf 1875 was Jacob van de Velde eigenaar van een boerderijtje in de Zoutepolder, bij de Bakkerstraat, (nu Noordstraat 13) in Scherpenisse.

Dit heeft hij zelf laten bouwen.

Hij stond bekend als een harde werker. Voor zijn groeiend gezin was er ook heel wat nodig.

Omdat hij alles niet meer alleen aan kon moest hij na enkele jaren een knecht in dienst nemen. Dit was Jacob Zwagemaker, met wie hij om het hardst werkte.

Wanneer ze op zijn land bij Westkerke waren, ging Jacob altijd 's morgens om de koffie bij zijn schoonzuster Kee de Wilde. Omdat ze hem verstond in het zielsleven bleef hij soms naar de zin van Zwagemaker, die zelf hard doorwerkte, wel eens te lang weg.

Op een dag zei Zwagemaker: "Ik ga ook mee om de koffie naar Kee de Wilde." "Je hebt gelijk Jap", zei de ander.

Echter was hun koffiepauze toen aanzienlijk korter.

Op een warme zomerse dag ging Jacob met zijn buurman Leen Andriessse een grasweiland maaien. Ook dit keer ging het er weer hard aan toe, want Leen was een beroepsmaaier en Jacob wilde niet voor hem onder doen.

Tegen acht uur 's avonds ging vrouw Andriessse wat melk halen bij vrouw Van de Velde. Ze verkocht dit aan huis.

"Is de baas niet thuis, Dingena?" vroeg vrouw Andriessie. "Hou je mond maar, hij ligt op bed, want hij heeft zich wezenloos gemaaid", antwoordde Dingena.

Toen de graanschoven met de bonen en erwten in de schuur gebracht waren, was men gewoon dit in de winter met de vlegel te dorsen. Omdat de laatste jaren niet alles meer in de schuur kon, gebruikte hij ook wel eens andere schuren.

Op het einde van het jaar kwam er een vrouw om melk, die tegen Dingena zei, dat haar man de schuur maar leeg moest halen, of direkt dorsen voordat de schuur in brand gestoken werd.

Toen Jacob thuis kwam, vertelde zijn vrouw hem dit en adviseerde hem de raad op te volgen. Hij was nu gewaarschuwd.

Jacob zei echter: "Nee, ik doe het niet, ik ga de Heere niet vooruit lopen, ik ben gewoon altijd op dezelfde tijd te dorsen."

Toen hij op de normale tijd gedorsen had, vloog de andere dag de schuur in brand.

Op een zaterdagmorgen reed Jacob met paard en wagen, waarop een vracht suikerbieten lag, door het dorp.

Toen hij bij het huis van een zekere Manuël kwam, vielen er een paar bieten van de wagen af. Manuël was een Jood en woonde reeds geruime tijd te Scherpenisse.

Toen Jacob aan hem vroeg: "Raap de bieten eens even op", wees deze met zijn vinger naar boven. Het was n.l. Sabbathdag.

Jacob dacht toen bij zichzelf: Arme, wettische Jood; zonder Christus. Het leek wel of Manuël zijn gedachten begreep, en zei hardop: "Arme Jap."

Toen kwam bij Jacob in gedachten, dat hij inderdaad arm was, maar dat hij ook mocht weten in Christus álles te hebben. Daar was hij bij bepaald onder de preek van ds. H. Roelofsen: *"Ik weet uw werken, en verdrukking, en armoede (doch gij zijt rijk)."* Openbaring 2:9a

Als echte Jood zat er in Manuël ook een handelsgeest. Hij ging de huizen langs om te verkopen. Ook kwam hij dikwijls langs de boerderij van Van de Velde; meestal tegen etenstijd.

De jongens konden het dan niet laten, om één of andere streek bij hem uit te halen.

Zo hadden ze zijn boterhammen reeds gesmeerd met stroopvet en ze vertelden hem dat dit bijzonder lekker was. Toen hij het echter opgegeten had lieten ze weten wat de samenstelling hier van was. Toen hij hoorde dat er varkensvet in zat, was hij bijzonder teleurgesteld, want een varken is een onrein dier en bovendien mag een Jood geen vet gebruiken.

Het was in 1891 dat er op een nacht, toen Jacob reeds geruime tijd op bed lag, aan de deur geklopt werd. Op zijn vraag wie daar was kwam het antwoord: "Ach, dat bin ik maar."

Jan Geense stond voor de deur. *"Ik legge ier in de buurte Jap, mee mien scheepje en wil joe wat vertelle en wat vrage."*

Jan Geense vertelde toen, dat hij er aan bekend gemaakt was, dat er een dochter van hem zou sterven. Hij vroeg of Jacob dan ook op de begrafenis wilde komen.

Geense schreef hier later over, dat op een dag zijn vrouw en kinderen op het jaagpad aan de lijn van het scheepje liepen te trekken, terwijl hij aan het roer stond.

Zijn oog werd getrokken naar zijn zeventienjarige flinke dochter Pieternella. De Heere bepaalde hem erbij, dat Hij ze door de dood zou wegnemen.

Hij heeft toen direkt de boot naar de kant geduwd en Piernella bij zich geroepen. Hij vertelde toen dat haar einde aanstaande was en dat haar werk afgedaan was.

Ze zei: "Maar vader, ik ben toch gezond en kan wel werken."

Kort daarna hadden ze een vrachtje naar Alphen a/d Rijn, waar ze op zondag naar de kerk gingen.

Uit de kerk heeft ze toen een kou gevat en is ziek geworden. De gedachte dat ze zou sterven was wat voor Jan Geense. Hij stond er mee op en ging er mee naar bed.

Toen ze in Dordrecht dokter De Haan uit Bleskensgraaf raadpleegden, zei deze dat het longtering was waar geen kruid voor gewassen was.

Ze hebben daar drie maanden in drukkende omstandigheden verkeerd; ze waren zo arm dat ze het meisje geen eten konden geven. Zelf had Jan ook geen rust. 's Nachts kon hij het op zijn bed niet uithouden.

Piernella is toen bij zijn schoonmoeder te Waarde gebracht, samen met haar zusje die haar zou verzorgen.

In deze tijd kreeg het meisje ook met haar zielstoestand te doen. Ze voelde dat ze zo niet kon sterven.

Toen ze een half jaar in Waarde was en Geense voor een vrachtje naar België voer, werd hij er bij bepaald dat de tijd van haar ontbinding aanstaande was.

Hij ging terug en zag, bij haar komende, dat haar einde daar was. Hij vroeg haar of ze nu wel bereid was om te sterven.

Ze kon niet meer spreken, maar stak alleen haar hand nog naar boven en zo is ze gestorven. Hij zei: "Toen ik buiten kwam, kreeg ik te bukken onder de majesteit Gods; toen vielen de woorden uit Psalm 68:10 in mijn hart:

*"Geloofd zij God met diepst ontzag;  
Hij overlaadt ons dag aan dag,  
Met Zijne gunstbewijzen.  
Die God is onze zaligheid;  
Wie zou die hoogste Majesteit  
Dan niet met eerbied prijzen?  
Die God is ons een God van heil;  
Hij schenkt, uit goedheid zonder peil,  
Ons 't eeuwig, zalig leven;  
Hij kan, en wil, en zal in nood,  
Zelfs bij het naad'ren van den dood,  
Volkomen uitkomst geven."*

Velen van Gods volk waren op haar begrafenis aanwezig.

Omdat Van de Velde ook uitgenodigd was, zal hij daar zeker ook bij geweest zijn.

### 3 In de kerkenraad te Scherpenisse

Omdat de Heere in die tijd op verschillende plaatsen werkte, zocht men ook gelegenheid om samen te komen in een kerkelijke weg.

Bij de oprichting van een Ledeboeriaanse gemeente in 1865 werden C. M. Kleppe voor ouderling en J. van de Velde voor diaken gekozen. Beiden waren nog maar half de twintig.

In dat jaar, op 18 september werd Kleppe al afgevaardigd naar de Algemene Vergadering van de Ledeboerianen te Bruinisse.

Op 8 mei 1867 waren ze hiervoor samen te Middelburg vertegenwoordigd. Ook op 11 september 1867 te Benthuizen worden Van de Velde en Kleppe genoemd.

De beide ambtsdragers waren vervolgens ook weer te Middelburg op de Algemene Vergadering van 9 september 1868.

Op 3 juni 1874 reisden ze weer naar de Algemene Vergadering te Bruinisse.

Waarschijnlijk had ouderling Kleppe toch de meeste zeggenschap in de gemeente. Hij had ook in de burgerlijke gemeente nog wel wat te zeggen, omdat hij "dijkmeester" was. Zijn taak was dan, om bij harde storm de dijken te inspecteren.

Zo werd hij een keer bij een zeer harde storm op een zondagmorgen door de burgemeester uit de kerk geroepen. Hij was begonnen met het lezen van de preek.

Er werd toen aan Van de Velde gevraagd of hij de preek wilde lezen. Maar hij weigerde dit. Hij liet toen enkele verzen zingen, maar bij het vierde vers stond hij op en heeft de preek uitgelezen en met gebed geëindigd.

Mogelijk is Van de Velde, nadat men nu opgemerkt had dat hij een zeer begaafd man was, voor ouderling gekozen.

Zijn woning stond onder de plaatselijke bevolking bekend als "Het heilig huis der Bakkerianen". De naam van de gemeente was: Oud Gereformeerde Kerk.

Hoewel de verhouding tussen ds. Bakker en ds. Van Dijke niet goed was, werden ze toch beiden uitgenodigd om in Scherpenisse te preken.

Enkele jaren daarvoor schreef ds. Van Dijke in een brief, dat zijn preken in Scherpenisse nogal vijandschap verwekten.

St. Philipsland, 23 januari 1863

Geachte vriend en broeder in de Heere,

Des Heeren zegen zij met u!

Ik was vanmorgen verkwikt door uwe letteren, dat ook de mijne u verkwikt hadden, door des Heeren zegen aan onwaardigen, die alles verbeurd hebben.

Ik ben weer een zondag te Scherpenisse geweest en heb weer dezelfde vijandschap ontmoet, van de eerste zondag af. Dat zelfs de man in wiens schuur ik geleerd heb, voor de burgemeester is moeten komen. Als hij het niet zou laten, dan zou hij hem vervolgen, maar de man is zo gesterkt dat hij het niet laten kon al moest hij er voor sterven.

Want, zei hij, de Heere heeft het mij opgelegd en wil er alles aan wagen, wat de Heere hem gegeven heeft, omdat de Heere het dubbel waardig is.

De burgemeester was beschaamd en ik heb weer dezelfde God gevonden aan sterkte in mijn ziel, om mijn werk onder de duivel uit de hel te verrichten.

Ik ben hartelijk verblijd, dat de Heere mij, onwaardige, in de krijg wil gebruiken.

Er is een hele opwekking onder Gods volk, wat mij zeer verblijdt.

Als de Heere wil en wij leven, moet ik a.s. zondag te St. Maartensdijk leren, daar heb ik maandagavond voor de eerste maal gepreekt. Er waren die avond goed duizend toehoorders in de schuur. Ik was verwonderd over Gods werken.

Elk liet zijn werk staan en kwam om Gods Woord te horen, met aandacht en opmerkzaamheid.

Wat de Heere er mee voor heeft weet ik niet, maar het is wonderlijk.

Mijn vriend, houd toch maar moed, want wij zijn in 's Heeren hand. De Heere is nog met ons; de duivel is boos, maar Jezus vriendelijk en goed.

Mijn komst tot u zal spoedig zijn; ik word begerig om bij u te zijn, maar de dag kan ik nog niet bepalen.

Och, de Heere schenke u toch maar liefde tot Zijn dienst en werk. Och mijn vriend, onze Zaligmaker is het zo waardig. Alles wat wij zijn, voor Hém te zijn, is voor u en mij, mijn hartelijke wens en bede.

Mijn hartelijke groeten in de Heere, ook uw vrouw.

Uw dienaar in de Heere,

P. van Dijke

Het was na een kerkelijke vergadering in augustus 1880, dat oefenaar Jan Vader uit Meliskerke te Scherpenisse bekendheid kreeg.

Hij had ouderling C. M. Kleppe en J. van de Velde ontmoet, waarbij direkt een wederzijdse betrekking gevallen was.

Op verzoek van ds. P. van Dijke had Vader na de vergadering nog "een woordje" gesproken.

Tijdens de Algemene Vergadering van de Ledeboerianen te Middelburg in juli 1881, ontmoette Kleppe oefenaar Vader weer.

Tijdens deze ontmoeting beloofde Vader, dat als hij toestemming van zijn kerkenraad kreeg, hij naar Scherpenisse zou komen oefenen. Na in augustus deze dienst vervuld te hebben, beloofde hij ook een beurt te Poortvliet waar te nemen.

Dit zal dan waarschijnlijk op verzoek van ouderling Johannes Elenbaas geweest zijn.

Het beviel Jan Vader op dit eiland zo goed, dat hij de andere maand ook een zondag te St. Annaland was.

Van de Velde is toen ook nog naar Meliskerke geweest om Jan Vader eens op te zoeken.

"Je treft het, Jacob", zei Jan Vader, "de mensen slachten daar een varken, dat ziek geworden is. Het is dan de gewoonte om het onder elkaar te verdelen; ik heb ook net een stuk gekregen." Jacob antwoordde echter: "Het is niet goed. God heeft er Zijn hand op gelegd door een ziekte en dan moet je er afblijven. Dat is mijn mening."

Na het overlijden van ds. Van Dijke, in 1883, ontstond er tussen Jan Vader en David Janse verwijdering.

David Janse werd predikant tegen de zin van Jan Vader in. Zeven jaar lang was er wederzijds weinig begrip voor elkaar.

Op de Algemene Vergadering te Middelburg van juni 1890 werd het volgende besloten: "Aangezien J. Vader sedert het besluit der laatste vergadering voortgegaan is met zich verwijderd te houden van de kerkelijke gemeenschap en nog geen blijk van toenadering betoond heeft, zo besluit de vergadering, op vier stemmen na, dat de kerkelijke gemeenschap door zijn eigen handelingen met hem en zijn volgers afgebroken is, en spreekt de vergadering de wens uit dat hij weer spoedig tot onze gemeenschap mag terugkeren."



Dit was voor ouderling Kleppe een reden, om zich met kerkenraad en gemeente aan het verband van de Ledeboerianen te onttrekken.

Hij is in contact gekomen met ds. E. Fransen van de Kruisgemeenten, die gedurende twaalf jaar regelmatig in de gemeente van Scherpenisse gesproken heeft.

Na die twaalf jaar moest Kleppe van ds. Fransen zeggen, dat hij in al die jaren één keer gehoord heeft dat ds. Fransen over aardse dingen sprak.

Ook de later gevormde vereniging van 1907 noemde Kleppe "mensenwerk".

Vanaf 1910 begon echter ds. A. Janse weer te Scherpenisse te preken. Later kwamen ook ds. J. Fraanje en ds. H. Roelofsen.

Na het overlijden van Kleppe zou de gemeente weer bij het verband aansluiting zoeken. (1924)

### **Johannes Elenbaas te Poortvliet**

Te Poortvliet woonde Van de Velde's beste vriend. Dit was ouderling Joh. Elenbaas.

Er is niet veel over deze persoon bekend, maar wel dat hij geoefend in de genade was.

Hij ging op een dag naar de begraafplaats, waar de doodgraver een graf aan het delven was. Hij zei toen tegen die persoon: "Het is te hopen dat je spoedig voor mij ook een graf mag delven; door het bloed van mijn dierbare Middelaar is mijn graf gekocht en geheiligd."

Elenbaas kende tijden in zijn leven dat "zijn ziel bezweek van sterk verlangen". Hij was dan de wereld moe, de zonde moe en zichzelf moe.

Het was waarschijnlijk een kleine groep mensen, gedeeltelijk uit de Bakkeriaanse gemeente, waar Elenbaas vanaf ca. 1870 leiding aan gaf.

Toen men in een klein gezelschap op een avond bij elkaar kwam, viel het bij iedereen op dat de Geest kennelijk gemist werd.

Men besloot maar naar huis te gaan, maar er moest toch wel eerst geëindigd worden. Elenbaas moest dit doen en deze besloot, uit diepe vernedering, met een formuliergebedje.

Dit maakte z'n indruk op allen, zodat niemand wegging voor middernacht.

Uit vele brieven blijkt dat Elenbaas ook buiten het eiland Tholen bekend was.

Waarschijnlijk is hij goed bemiddeld geweest, want in veel briefjes wordt melding gemaakt van giften.

Elenbaas deed in 1873 een verzoek aan oefenaar Wulfert Floor uit Driebergen om te komen preken.

Met blijdschap en verwondering las Floor deze brief, maar bedankte hiervoor. Hij ging meestal niet zo ver van huis. Vooral 's nachts niet, want hij had dan veel ongemak door een blaasafwijking.

Aan Joh. Elenbaas  
Kerkstraat  
Poortvliet(eiland Tholen) in Zeeland

Driebergen, 3 maart 1873

Waarde vriend!

Ik heb met genoeg uw brief ontvangen en gelezen en zie daaruit dat ik ook te Poortvliet enigzins bekend ben door mijn oefeningen.

Ik heb met de laatste kerstdagen ook een brief uit Poortvliet ontvangen van de secretaris, wiens naam ik echter vergeten ben.

Verder ken ik niemand bij u dan ds. Baks, de Hervormde predikant, want die is uit onze streek gekomen.

Maar ook, al kennen wij elkaar niet, zo is het toch zoals u in uw brief zegt uit Groenewegen: "Al kwam het volk uit verre landen, de harten smolten toch samen in."

U verzoekt mij eens over te komen en dan wil de oude moeder voor mij op de grond slapen. Wel, wel, dat zou toch al te erg zijn. Maar hoewel ik zeer graag eens in Poortvliet zou willen zijn, zo valt hieraan echter niet te denken. De afstand is zo verbazend ver en ik ben een oud en vooral een zwak man, die daarbij nog slecht van huis kan.

Dat zal dus maar uitgesteld moeten worden tot de overkant van het graf, als al Gods arme kinderen elkaar ontmoeten zullen in het beste vaderland. Dit schrijf ik echter niet alsof ik de vaste verzekering omdraag dat dit zalig lot de mijne zal zijn.

Want het kan mij nog wel eens donker zijn, zodat ik met Psalm 139:24 vragen moet: "*Zie of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op de eeuwige weg.*"

Toch wil ik ook, zoals men wel eens zegt, mijn bestreden deel, voor de gehele wereld niet verkopen en zeg wel eens met Petrus: "*Heere, tot wien zullen wij henen gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens.*"

Van jongs af was het door genade mijn keus om voor de Heere te leven. Dat is, hoewel met veel gebrek, nog zo gebleven tot vandaag toe. Verder heb ik mij over allerlei zonde en struikelingen dagelijks te beklagen, maar hoop met u, op het bloed van Jezus dat alle schuld en zonde reinigt.

Ik ben 55 jaar oud, en heb een vrouw die ook in haar jeugd met mij dezelfde keus gedaan heeft. Ik heb een kleine boerderij en melk maar drie koeien en heb een beetje bouwland en daar doen wij dus samen ons eigen werk, zonder knecht of meid.

's Zondags spreek ik altijd aan mijn eigen huis, voor ruim honderd hoorders en dan ga ik ook nog wel eens spreken op andere plaatsen.

Enkele bundels oefeningen heb ik uitgegeven, waarvan met de nieuwjaar de zevende bundel verschenen is.

Hoe gering ze ook zijn, de Heere laat ze niet ongezegend.

Hier op Dribergen zijn maar zeer weinig bekeerde mensen. De meesten zijn wandelaars op de brede weg.

Het is hier een plaats van rijkdom. Soms zie ik 26 prachtige rijtuigen voor de Hervormde Kerk, maar het is alles licht en dicht. En meestal onder alle rangen een doorbrekende zedeloosheid.

De meesten van Gods kinderen behoren hier nog tot de Hervormde Kerk en ook zijn sommigen afgescheiden, maar veel bijzonder leven wordt hier niet gevonden. Wij beleven donkere dagen en wat zal het nog worden, indien ons arm en diep gezonken land niet begint te buigen onder de hand des Heeren?

Zie zo, ik heb aan uw verzoek voldaan en uw brief beantwoord.

Groet vooral uw moeder en samen des Heeren beste zegeningen toegewenst, voor ziel en lichaam beiden.

Uw toegenegen vriend,

W. Floor

De twee vrienden, Van de Velde en Elenbaas bespraken haast alles samen. In een briefje van Van de Velde aan Elenbaas, bedankte hij voor het meeleven tijdens zijn ziekte.

Scherpenisse, 17 november 1886

Geachte vriend,

Deze brief dient om u te laten weten dat ik door Gods grote goedheid herstellende ben. Gisternacht geloof ik dat mijn keel opengebroken is, want ik had 's morgens veel ruimte om te slikken.

Toen uw geschenk tot mij kwam, was dit mij wonderlijk gepast tot verkwikking van mijn ziel en lichaam. Ik bedank u ervoor.

Ik heb de dominee 's morgens nog bij me gehad om afscheid te nemen. Het was mij nog aangenaam en tot verwondering over Gods lieve verzorging, wat toch meer waarde bij mij heeft, dan de gehele wereld.

Och vriend, ik heb bemerkt dat Hij Zijn afscheid nog niet heeft gedaan aan ons eiland. Het is nog de grote bemoeienis Gods. Dat wij er dan ook maar mee in de Heere mogen eindigen.

Geve de Heere ons dan maar elkaar op de vleugelen des gebeds aan te bevelen en meer en meer aan Hem toe te vertrouwen, die alles met Zichzelf alleen en geheel kan goed maken.

Ontvang de groeten van uw vriend in de verdrukking,

J. v.d. Velde

Wie de genoemde predikant was is niet bekend. Ds. D. Bakker was dat jaar reeds gestorven. Misschien was het ds. E. Fransen.

Een brief die ds. Fransen destijds aan Johannes Elenbaas richtte, werd schijnbaar ook eerst naar Van de Velde gezonden.

Scherpenisse, 4 april 1889

Geachte vriend!

Daar ik vernomen heb dat u thuis gekomen bent, zend ik u de brief van dominee Fransen aan u gericht, die uw broeder verleden zaterdag bij mij heeft gebracht, met de bedoeling die ook aan de vrienden te laten lezen.

Ik ben blij dat u thuis bent en hoop dat wij nog maar wat reisgezellen mogen zijn in deze woestijn, ja op ons vreemdelingspad.

Waarlijk vriend, ik durf niet ontkennen, of hier is mijn rechte vaderland niet! Wat mijn gezondheid aangaat, ik ben drie dagen ongesteld, maar voor het overige gaat het wel.

Mijn dochter Lena gaat trouwen a.s. week, met J. Vroegop.

Nu, de Heere regeert!

Ik geloof dat ik maandag een kou heb gevat op de begrafenis van D. Kleppe. Daar heb ik het 's middags nog goed gehad voor mijn ziel, door Gods grote goedheid. Toen hield het gerammel van de Zeeuw natuurlijk op; dit onder ons.

Nu ik kom zo spoedig mogelijk, zo de Heere wil en wij leven.

Duid het mij niet ten kwade dat ik het nu pas zend, want ik weet nog maar kort dat het voor u was.

Groeten van uw vriend,

J. v.d. Velde

Uit de brieven blijkt ook, dat Van de Velde predikanten verzocht voor Tholen, St. Annaland, Stavenisse, Poortvliet, Scherpenisse en Oud-Vossemeer. Ook las hij daar zelf wel eens preken.

Hij is in die tijd op het eiland Tholen een centraal figuur geweest in het kerkelijk leven van de verschillende gemeenten.

Het is niet duidelijk hoe lang hij ouderling te Scherpenisse geweest is, omdat kerkenraadsnotulen ontbreken.

Tussen Scherpenisse en Poortvliet woonden twee broers, Willem en Jan Anthonisse. Ze kerkten in Scherpenisse en liepen dan langs de Bakkersdijk naar hun huis aan het z.g. Slikkot.

Het waren wat wonderlijke mannen en ze hadden niet veel contact met andere mensen. Toch waren er wel die dachten dat Willem wat van het nieuwe leven kende.

Toen hij een keer bij ouderling Van de Velde kwam, vroeg deze: "Wie ben je nu eigenlijk?" Hij antwoordde: "Ik ben Willem, de slechterik van het Slikkot."

Van de Velde zei: "Dan wil ik wel eens graag horen hoe je dat geworden bent."

Toen heeft die man zijn weg verteld en Van de Velde mocht geloven dat er een beginsel van het nieuwe leven in lag.

Toen er eens iemand aan Van de Velde vroeg, hoe hij over Willem dacht, zei hij: "Dit is een schaap, maar met veel klonters (vuil) aan zijn poten."

Toen Jan, Willems broer, op een keer alleen uit de kerk kwam en hij iemand tegen kwam, die naar de preek vroeg, zei hij: "Ach, dat moet je aan mij niet vragen, ik ben Jan maar."

#### **4 Verhuisd naar de Kadijk**

Op 5 mei 1891 is de familie Van de Velde verhuisd, nu naar een grote boerderij aan de Kadijk tussen Tholen en Poortvliet.

De grootste reden van de verhuizing was, om zijn oudste jongens werkgelegenheid te bieden, dicht bij huis.

Hij werd pachtbaas op deze boerderij.

Tijdens de onderhandeling met de Roomse eigenaar, vroeg deze of Van de Velde toch wel verzekerd was. Deze antwoordde: "Ja mijnheer, ik ben verzekerd, maar niet bij de God van Ekron."

Toen vroeg de eigenaar of hij dat nader wilde verklaren. Van de Velde kreeg vrijmoedigheid om het werk Gods uit zijn hele leven te vertellen.

Dit had zoveel indruk op de man gemaakt, dat hij later tijdens een ziekte, Van de Velde bij zich liet roepen.

Zijn verzoek was, of hij "boven" een goed woordje voor hem wilde doen. Toen mocht de ander vervolgens weer vertellen, dat er van een mens niets in aanmerking komt.

Of hij vóór of na zijn verhuizing naar de Kadijk, nog aan de gemeente van Elenbaas te Poortvliet verbonden geweest is, is niet bekend. In een van de eerste brieven van ds. H. Roelofsen wordt die indruk gewekt. Op 8 augustus 1900 schreef deze: "Toen ik bij u in Poortvliet geweest ben, heb ik gevoeld dat er banden gelegd zijn."

Voor verschillende gemeenten verrichtte Van de Velde werkzaamheden. Hij is in 1894 gevraagd voor het ouderlingschap te St. Annaland, (misschien in de plaats van C. Kuiper)

wat hij echter weigerde. Regelmatig kwam hij op deze plaats bij ouderling Kees Kuiper, waar hij van geloofde dat het een kind des Heeren was.

Deze man leed een slordig leven omdat hij te veel dronk.

Na herhaalde waarschuwingen van Van de Velde zei hij: "Ik begrijp niet dat de mensen zo een drukte maken over een paar glaasjes, die zullen me toch niet doen verloren gaan." (Een blijk dat Kuiper niet op zijn plaats was en een waarschuwing om zich achter de zonden van Gods volk niet te verschuilen.)

"Kees, jongen", zei Van de Velde, "de Naam des Heeren wordt om uwentwil gelasterd, je bent niet tot stichting van de gemeente. Als je het niet kunt laten is het beter om te bedanken voor het ouderlingschap." Dit heeft Kuiper toen gedaan, hoewel hij al vele jaren ouderling was.

Van de Velde was nog maar ruim een jaar verhuisd, toen zijn vrouw gestorven is. Ze was 55 jaar oud.

Enkele jaren daarna stierf zijn dochter Janna, 27 jaar oud en in 1900 is Elena (getrouwd met J. Vroegop) op 39jarige leeftijd gestorven.

Hoewel de brieven die hij in deze tijden kreeg, van een hartelijk meelevende getuigen, was zijn smart groot.

Hij bleef toen over op de boerderij met drie ongetrouwde kinderen: David, Kees en Geertrui.

De laatste zorgde ervoor dat de twee kinderen, Piet en Dina, van haar overleden zus Elena, Piet en Dina ook naar de boerderij kwamen. Ze heeft de verzorging op zich genomen.

Van zijn andere kinderen heeft Van de Velde wel meelevende gehad, maar de drie die thuis bleven, waren voor hem tot een groot kruis.

Kees was altijd boos op zijn vader geweest, omdat hij niet naar school mocht. Hij was niet toegelaten omdat hij niet tegen pokken ingeënt was.

Het was een ruwe kerel, die ook altijd hazen stroopte. Hoewel zijn vader dit niet goed vond, at hij toch hiervan mee.

Natuurlijk werd de vraag wel eens gesteld, waarom hij van die gestroopte hazen mee at. Hij antwoordde: "Ze eten mijn vruchten op en doen aan de bruine bonen ook veel schade".

Op de boerderij werkten vader, Kees en David altijd samen. Op de winteravonden waren ze gewoon, om de beurt de stal in te gaan om de koeien en paarden nog wat bij te voeren. Het was een keer de beurt van vader om dit te doen. Hij zei toen: "Kom Kees, we gaan nog wat bijvoeren."

Kees antwoordde verontwaardigd: "Doe het maar alleen, hoor. Je bent toch niet bang, zo een grote man? Ik ben nooit bang."

Vader Van de Velde zei toen: "Ik geloof het, Kees. Je hebt nog nooit last van de duivel gehad; o, die aanvechtingen."

Wanneer er bezoek aan huis geweest was en dat gebeurde dikwijls, dan bleven die mensen ook bij hem eten.

Dan zei Van de Velde soms: "Dat was iemand die de Heere vreesde". Het antwoord van de jongens was dan: "Dat geloven we wel, maar ze eten hier ook alles op." Hij zei dan: "Ach ja jongens, hun tongetje is ook niet van schapeleer."

Op een keer was het dankdag te Tholen, bij Van de Velde.

Nu werkte er in die tijd bij hem een zekere Dies Quist uit het nabij gelegen Poortvliet. Deze was lid van de Hervormde Kerk.

Het was een harde werker en hij kon goed met paarden omgaan, geheel naar de zin van Van de Velde.

De dag vóór dankdag vroeg Dies of hij de andere dag, een paar uur een paard en wagen mocht gebruiken om zijn aardappels van het land te halen. Het was bij hen toch geen dankdag.

Van de Velde gaf te kennen, dat hij het toch liever op deze dag niet had.

Zijn zoon David, die dit hoorde zei: "Wat een flauwe kul, laat hem morgen maar komen, dan zal ik helpen met het inspannen."

De andere dag hebben ze het gemakkelijkste paard genomen en voor de wagen gespannen.

's Avonds toen Van de Velde thuis kwam, lag de wagen stuk en het paard kon niet meer staan, omdat ze bijna verongelukt waren.

"Zie je het wel, David?" zei hij. David zei: "Ik begrijp er niks van, het is altijd zo'n gemakkelijk paard en Dies is een beste rijder."

Van de Velde had veel achting, vooral ook onder de jonge mensen te Scherpenisse.

Wanneer hij met zijn "gerijtje" op zaterdagmiddag door het dorp reed, kropen de kinderen weg, totdat hij voorbij was.

Toch was er nog een jongen die niet wegkroop. Dit was Johannes Bijnagte, die op het einde van de Langeweg bij de "muzepit" wel eens uitkeek of Van de Velde toch niet langs kwam.

Dan moest het paard stoppen en liet hij die jongen komen en zei tegen hem: "Ter ei jie een rieksdaalder, an je oude grootmoeder geve, die weduwe is."

De oudste dochter Johanna van de Velde was getrouwd met Jacob van Houdt, en woonde met haar gezin te Scherpenisse.

Haar zoon Dies kwam dikwijls bij zijn grootvader op de Kadijk.

"Wat ga je vandaag doen, grootvader?" vroeg Dies op een morgen. Zijn grootvader antwoordde: "Dies, jongen, ik moet vandaag mijn grafje gaan bestellen."

"Ben je dan niet benauwd grootvader?" vroeg de jongen. Hij antwoordde zijn kleinzoon: "Ik mag d'r wel is overene kieke jongen; door genade kan ik schrieve, alwas het mee mien bloed: Ik bin des HEEREN, gekocht mee het dierbare bloed van Christus, Die voor mien betaald eit."

Dies ging toen mee naar Scherpenisse en heeft bij het gemeentehuis het paard van zijn grootvader vastgehouden, terwijl hij naar binnen ging om die zaak te regelen.

Toen Dies ongeveer achttien jaar oud was zei hij tegen zijn grootvader: "Ik denk dat ik in militaire dienst zal moeten, grootvader." Deze zei toen: "Het is te hopen, Dies dat je ook nog eens in dienst komt bij Koning Jezus. Er komen enkele jongens uit Tholen bij me, waar ik zeker van geloof dat het rekruten zijn van die Koning. Als je tijd van leven krijgt moet je het maar eens achterna kijken, want ik ben al oud. Het zijn: Willem Baaij (later predikant) en Willem Bout (later ouderling)."

Willem Baaij was korte tijd geleden onder een preek van ds. Makkenze in het hart gegrepen.

In die tijd werden er meer tot het rijk van Koning Jezus toegebracht.

In antwoord op een brief van Van de Velde schreef ook ds. Roelofsen op 10 juni 1907: "Wel vriend! Ik was er over aangedaan toen ik in uw brief las, dat er in Tholen zo'n boos

mens in zijn consciëntie geraakt is. Mocht het eens een zaligmakend werk zijn. Dat zou mij nog tot blijdschap en moedgeving zijn in het werk mijner bediening."

Ook uit Poortvliet werden er twee jongens krachtdadig bekeerd. Dit waren Jacobus Geluk en Steven de Rijke, die later in die plaats in Gereformeerde Gemeente gediend hebben als ouderling.

Bij een dochter van Van de Velde moest een kind geboren worden. De dokter die intussen gekomen was, stond met zijn handen in het haar en zei: "Ik denk dat het deze keer mis gaat, ik sta hier machteloos."

De dochter had graag dat haar vader nog eens kwam. Toen hij binnenkwam en de noodsituatie doorzag zei hij: "We zullen proberen een gebedje te doen."

Zijn gebed was kort: "Geef Gij Heere hulp in de benauwdheid, want mensenhulp is ijdelheid. Amen."

Kort daarop werd het kind geboren en alles liep goed af.

De dokter zei: "Dit gaat mijn praktijk te boven."

Te Tholen had Van de Velde ook reeds zijn vrienden gevonden in Leen Schot en zijn broer Kees.

In die tijd was Kees Schot een keer uitgenodigd op een begrafenis. Tijdens deze begrafenis kwam hij door zijn vriendelijk en praatgraag karakter al spoedig in gesprek met een ouderling van de Dolerenden (later de Gereformeerde Kerk) uit Poortvliet. Dit was Piet van Oost, een bekeerde man. Het gesprek ging van hart tot hart.

Enkele dagen daarna ontmoette Van de Velde zijn vriend Kees Schot, waar hij aan vroeg, hoe het was op de begrafenis.

Schot vertelde van zijn ontmoeting met Piet van Oost, wat zo goed gegaan was. Hierop zei de ander: "Ik vind het overigens maar een flauw mannetje."

Enkele maanden daarna was in datzelfde huis weer een begrafenis. Nu was Van de Velde uitgenodigd en Schot niet.

Op zijn beurt vroeg Kees Schot daarna: "En Jap, ben je naar de begrafenis geweest en was Piet van Oost er ook?"

Zijn antwoord was: "Ja Keesje, daar ben ik geweest en Piet van Oost was er ook. Mijn woorden van de vorige keer neem ik terug, want Piet van Oost is van boven gezouten, met het Jeruzalems zout, dus hij bederft nooit meer. Ik heb hem nog naar huis gebracht."

Piet van Oost kon het echter niet meer in de Gereformeerde Kerk uithouden. Toen hij de woorden kreeg: "*Mensenkind, maak u gereedschap van vertrekking*", heeft hij zijn lidmaatschap opgezegd. Nadat hij eerst geruime tijd thuis gezeten had, is hij naar het gezelschap bij Joh. Elenbaas gegaan.

Piet van Oost was ook een zielevriend van Leen Potappel en is in 1919 overleden.

Omdat Van de Velde nogal een radicaal man was, moest hij wel eens meer wat terug nemen.

Op een morgen zei hij tegen zijn kinderen: "Ik ben vannacht bekend gemaakt dat er vandaag één van Gods volk komt."

Tijdens het koffiedrinken zei David: "Zie je wel dat er niemand komt. Je jaagt nog geen hond naar buiten in die regen."

"Schil er maar aardappels bij", zei de vader tegen zijn dochter, "want vóór de middag zal er nog wel iemand komen."

Een kwartier later zagen ze door het raam iemand met een grote paraplu aankomen. Van de Velde hoopte op ds. Roelofsen.

Het was echter Kees van Dijke uit Scherpenisse, waar hij zijn schouders voor ophaalde. De bezoeker bleef die dag om over Gods werk in het leven van Zijn volk te spreken. Dit was tot verwondering van Van de Velde. Toen het 's avonds opgeklaard was bracht hij hem weg.

Bij zijn terugkomst zei hij: "Zie je wel dat er iemand geweest is." Ze zeiden: "Ja, maar het is niet de persoon die je verwacht had. Je hebt voor deze man wel je schouders opgehaald, zo'n flauw mannetje."

"Ja jongens, je hebben gelijk, maar: *"Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De HEERE kent degenen, die Zijne zijn.* Ik ken ze soms niet; Gods volk wordt niet allemaal hetzelfde geleid, maar er zal een begin uit God moeten zijn."

Daarna was Van de Velde wat voorzichtiger en zei in bepaalde gevallen wel eens: "Er zullen boven genoeg plaatsen zijn."

## 5 Ouderling te Tholen

Zoals reeds eerder vermeld is, waren er op het einde van de vorige eeuw twee gezelschappen in het stadje Tholen.

Dit was bij L. M. Schot en bij L. de Jonge.

Zondags gingen er ook verschillenden naar Poortvliet, waar Joh. Elenbaas een preek las. Genoemde Leen Schot dacht er over om ook zondags te Tholen kerkelijke samenkomsten te gaan houden. Dit was al langere tijd zijn verzuchting. Vooral ook toen hij hoorde, dat dit bij verschillende jonge mensen ook leefde.

Hij had eigenlijk al een ruimte hiervoor gehuurd aan de Kerkstraat, maar het vlotte niet.

Toen hij niet meer wist wat te moeten doen, werd hij gevraagd om bij Joh. Elenbaas te Poortvliet te komen.

Toen hij daar kwam was Jacob van de Velde hier ook aanwezig.

Elenbaas vertelde toen, dat hij er over gedacht had, omdat hij ouder werd en niet meer lang dacht te leven, de samenkomsten in Poortvliet te beëindigen.

Hij stelde verder voor, het hele inventaris van het kerkzaaltje aan Tholen te schenken en daar de samenkomst te gaan houden.

Dit was een uitkomst waar niet op gerekend was.

De daarop volgende zondag (in 1901) las Jacob van de Velde reeds een preek in de samenkomst, nadat eerst gezongen was Psalm 68:8:

*Gods berg, die is zeer wonderbaar  
Gelijk Basan den berg voorwaar  
Staat hij hoog onbezweken.  
Wat is 't, dat gij bergen rebel  
Met al uwe steenrotsen fel,  
Gods berg zoekt te versteken?  
God heeft dezen berg breed en wijd  
Verkoren tot Zijn woonst' altijd,  
Naar Zijn goedheid geprezen;  
Waar Hij eeuwig van nu voortaan  
Zal wonen zonder te vergaan;  
Dit zal Zijn ruste wezen.*

Dat de bijeenkomsten welkom waren kwam spoedig uit, want na een jaar moest al uitgeweken worden naar een grotere ruimte.



Men verhuisde van de Kerkstraat 15 naar de "Kruittoren", waar twee huisjes tot een kerkje verbouwd werden.

Uit verschillende richtingen verzocht men sprekers. Van allen kon gezegd worden, dat ze graag naar Tholen kwamen.

De eerste die kwam was ds. H. Stam uit Capelle a/d IJssel. Hij doopte in het begin de kinderen die geboren werden.

Ook ds. H. Roelofsen werd gevraagd.

De eerste preek van de voormalige schaapherder was uit Johannes 10:3: *"Dezen doet de deurwachter open, en de schapen horen zijn stem; en hij roept zijn schapen bij name, en leidt ze uit."*

Op bid- en dankdagen werd hij ook gevraagd.

De eerste dankdag, woensdag 30 oktober 1901 preekte hij driemaal.

Het andere jaar schreef ds. Roelofsen aan Van de Velde dat hij "er zo gespannen voor stond", want hij had twee beroepen uit Zeeland, n.l. uit Middelburg en Krabbendijke.

Het was of hij er iets van gevoelde dat hij nog in Zeeland terecht zou komen.

Het zou dan ook niet lang meer duren dat hij een beroep naar Goes aan zou nemen.

Vooralsin ds. L. Boone heeft de eerste jaren veel te Tholen gepreekt. Bij hem zijn ook de eerste lidmaten aangenomen.

In 1904 schreef ds. Boone in een brief dat hij verblijd was, dat Van de Velde ook meeding als commissielid naar een vergadering op 25 juni bij ds. Kersten aan de Boezemsingel te Rotterdam.

Mogelijk ging dit ook al over een eventuele vereniging.

Maar in 1906 schreef ds. Boone: "Roelofsen is geweest, maar van vereniging zal niets komen."

Op 23 nov. 1903, schreef ds. Roelofsen aan Van de Velde, hoe hij uit zware bestrijdingen verlost werd.

Hij schreef: "Het ging in hoofdzaak hierover, dat ik anderen leerde en zelf verwerpelijk zou bevonden worden; dat ik anderen tot licht was en zelf in de duisternis stond, en nog veel meer. Maar de Heere heeft mij wonderlijk eruit gered naar aanleiding van Psalm 91."

Toen Van de Velde in een volgende brief weer verzocht of hij wilde komen, schreef de predikant op 11 april 1904 terug, over zijn ziekte, maar ook: "Ik werd een weinigje ingeleid in dat Middelaarswerk van de Zone Gods."

Wanneer ds. Roelofsen te Dinteloord (Prinseland) preekte in een schuur bij P. Vogelaar, dan vroeg hij altijd of Van de Velde meeding.

Hij schreef hierover: "De Koning van de Kerk heeft Zich hier niet onbetuigd gelaten. Het is mij arme worm, bij ogenblikken een wonder, dat de Heere nog zo goed over mij is, daar ik het toch nooit goed voor de Heere kan afmaken."

Omdat de gemeente van Tholen eigenlijk altijd nog als een gezelschap samenkwam, ging men toch denken over aansluiting bij een kerkverband. Men dacht aan het verband van de Ledeboeriaanse gemeenten.

Dus nam Van de Velde weer contact op met ds. Roelofsen, die altijd een kerkordelijke bediening voorstond.

Roelofsen had daar ook al voorzichtig op aangewerkt in Tholen en schreef op 19 december 1905, dat "de vrienden" eerst een kerkenraad moesten vormen, zodat ook de sacramenten bediend konden worden en lidmaten aangenomen konden worden.

Het was voor ds. Roelofsen tot blijdschap toen hij op 14 februari 1906 kon schrijven "dat bij u in Tholen de vergadering eenparig is geweest, om stappen te doen tot vereniging". Hij verzocht twee afgevaardigden uit de kerkenraad te zenden naar de classisvergadering op 28 februari te Goes.

De gemeente werd toen in het verband opgenomen.

Voor sommigen leraars en oefenaars buiten het verband, was dit niet aangenaam te vernemen. Men dacht nu geen verzoeken meer te ontvangen om in Tholen te mogen preken. Ieder kwam toch wel heel graag op deze plaats.

Op 8 juni was het zover dat ds. Roelofsen uit Goes de kerkenraad kon bevestigen en werden er negentien kinderen gedoopt.

J. van de Velde en L. M. Schot waren toen ouderling en C. Schot en M. Baaij diaken. De begaafde Leen Schot was dus een broer van diaken Kees Schot.

In 1907 werd een vergrote kerk in gebruik genomen.

Ook werd J. van de Velde dat jaar afgevaardigd naar de eerste synode van de verenigde Ledeboeriaanse- en Kruisgemeenten.

Tijdens de vervolgsynode werd hij gekozen, met ouderling Bras uit Borssele en de predikanten Kersten en Van Oordt in een commissie, om met ds. L. Boone nader te spreken waarom deze niet meeging met de vereniging.

Hij had n.l. in juli nog een brief van ds. Boone ontvangen, waarin deze zijn blijdschap uitsprak dat Van de Velde meeging naar een vergadering in Rotterdam. (Zie volgende brieven)

Ds. Boone schreef later in grote moeite te komen met het verenigen en kon niet meer meedoen.

Vooraf met ds. Roelofsen ging het onderling met kerkenraad en gemeente bijzonder goed.

Toen op 21 juni 1908 het Heilig Avondmaal bediend werd, waar inderdaad aan het arme volk "de erfenis van de oudste Broeder verdeeld was", schreef de predikant drie weken later: "Ik denk en spreek er nog gedurig over dat ik de laatste keer zo lief en aangenaam te Tholen geweest ben. O, ik ontwaarde toen zo'n zalige verbinding aan de Heere en Zijn volk. O, ik dacht toen onder het bedienen van het Avondmaal: Wat zal het toch zijn, als wij eens zonder zonden mogen aanzitten aan die bruiloft des Lams."

In een brief van 6 december 1909 schreef oefenaar H. van Schothorst over een spreekbeurt te Tholen, volgens een lijstbepaling gemaakt op de vergadering te Goes.

Het schijnt dat de preekbeurtenverdeling toen schriftelijk vastgelegd waren. Dit was echter voor verschillende voorgangers niet naar de zin en zal wel niet lang van kracht geweest zijn.

In diezelfde brief schreef Van Schothorst over zijn blijdschap, om in Tholen te mogen preken. "Nu had ik wel een betrekking gevoeld op Tholen, omdat ik altijd hoorde dat daar veel volk was en de gemeente zo wonderlijk uit het stof verhoogd was. Doch omdat in Tholen voorname voorgangers kwamen, dacht ik: Op zo een plaats als Tholen zal men mijn zwakke arbeid niet begeren."

In de laatste levensjaren van Van de Velde kwam oefenaar J. Fraanje ook wel eens naar Tholen om te preken.

Toen hij de Heidelberger Catechismus verhandelde, liet hij zich in het vuur van zijn rede ontglippen, dat het wel gewenst zou zijn, dat er nog eens een andere catechismus zou verschijnen.

Na afloop van de preek zei Van de Velde: "Jongen, wat heb ik je daar van de Catechismus horen zeggen?" Hij vervolgde: "Als je nu oud mag worden, zoals ik, wat zul je er dan veel naar terug grijpen; het is het troostboek van Gods volk. Een bijbeltje uit de Bijbel."

Fraanje antwoordde alleen: "*Laat de veelheid der jaren wijsheid te kennen geven*".

Een andere keer had ds. van Reenen gepreekt over de woorden: "*Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht?*"

Omdat het niet zo goed ging vroeg Van de Velde: "Ging het niet zo, dominee?" De dominee zei: "Nee, ik kon er niet inkomen."

Daarop zei Kees Schot: "Je had de vogeltjes maar moeten laten vliegen." De predikant vervolgde: "Ook dat ging niet, ze bleven aan mijn hand plakken."

In de gemeente was een bekeerde man, een zekere S. de Korte, in de zonde van overspel gevallen, waar de gevolgen van openbaar kwamen.

Toen iemand bij Van de Velde naar deze man informeerde zei hij: "*Die meent te staan, zie toe, dat hij niet valle*. Wat zal de hellehond hem nu te pakken hebben."

De Heere heeft echter de gevallen man weer opnieuw opgezocht en opgeraapt, zodat hij vóór zijn sterven nog gezongen heeft:

*Gelijk een schaap heb ik gedwaald in 't rond,  
Dat, onbedacht, zijn herder heeft verloren.*

(Ber. 1773)

## 6 Op reis naar vriend en metgezel

Omdat Van de Velde veel kontakten had met Gods volk en knechten in het land, reisde hij wel eens enkele dagen daarheen, om zijn vrienden te bezoeken. Hij probeerde dan zoveel mogelijk de bezoeken te combineren.

Bij zijn vriend Joh. Elenbaas maakte hij zijn voornemen per brief kenbaar.

Scherpenisse, 23 mei 1890

Geachte vriend!

Met dezen bericht ik u, dat mijn voornemen is, zo de Heere wil en wij leven, morgen vroeg naar ds. Fransen te reizen.

En zo vervolgens naar onze vriend in de verdrukking H. Vissers. ( Amsterdam )

Ik wens ze beiden van u te groeten, dat zal wel kunnen.

Och vriend, het is mij niet te doen, om iets van de wereld te beschouwen. Maar zover ik het bewust ben, is het hoofdzakelijk te doen, om Gods moede en matte erfenis te bezoeken.

Ik hoop met hen één medereiziger te zijn, door Gods genade.

Als ik terug kom, zal ik zo spoedig mogelijk tot u komen.

Vaarwel, groeten uw vriend,

J. v.d. Velde

In de bovenstaande brief schrijft hij ook zijn vriend Vissers in Amsterdam op te zoeken.

Deze man zocht dikwijls contact en kwam graag naar het eiland Tholen. Door ziekte moest hij hier echter nogal eens van afzien. Daarom probeerde Van de Velde hem ook regelmatig op te zoeken.

Als de gelegenheid er was, zochten ze altijd hun vriendin Jansje Storm op. Onder al het oprechte volk stond zij hoog aangeschreven.

Ze wist goed wat de Heere aan haar ziel gedaan had en vertelde hier graag over.

Geen wonder dat Van de Velde graag bij haar kwam, nadat hij de eerste keer een en ander uit haar leven vernomen had.

Nadat Jansje in 1834 te Amsterdam geboren was, werd ze door haar moeder als vondeling op de Keizersgracht neergelegd.

Door de politie werd ze naar een gesticht gebracht. Daar werd ze na enkele dagen opgehaald door een godvrezende vrouw, die Jansje wilde verzorgen. Maar haar goddeloze man was het daar niet mee eens en stak de wieg in brand.

Ook heeft hij geprobeerd Jansje uit het raam te werpen. Als vierjarige werd ze door hem meegenomen naar de kermis, waar ze uit een draaimolen viel en haar been brak.

Later is ze door het stadsbestuur weer weggenomen en in het gesticht gebracht. De leidinggevende persoon in dit huis was iemand die de Heere vreesde. Hij bemerkte dat de Heere in Jansje werkte, wat hij bij haar vorige pleegmoeder liet weten. Deze was erg verblijd, want de Heere had haar dit beloofd.

Toen Jansje zestien jaar was, kon ze het in haar eerste betrekking niet langer uithouden. Omdat daar zoveel ijdelheden en kermistoestanden waren, liep ze op een late avond weg. In haar benauwdheid kreeg ze deze woorden: "Een Sodom heb Ik u uitgeleid, een Zoar zal uw toevlucht wezen." Ze zette zich neer in een donker portiek.

's Morgens om vier uur werd ze door een bakkersjongen gevonden, die de deur opendeed. Hij meende dat het een meisje van verkeerde zeden was en dacht de politie te waarschuwen.

Toen ze echter enkele woorden sprak, vloog hij naar zijn moeder en riep: "Moeder, nu heb ik er één voor u."

Nu was deze vrouw De Koe een bekeerde vrouw, die door een afwijkende weg van Gods volk verstoken was geworden, maar in haar smart had ze woorden gekregen uit Hebreëen 13:2b: "*Want hierdoor hebben sommigen onwetend engelen geherbergd.*"

Onmiddellijk liet ze Jans boven komen en nadat ze allebei alles verteld hadden, hebben ze gezongen Psalm 105:24:

Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,  
Opdat het altoos Hem zou vrezen.

Op haar elfde jaar was ze voor haar eigen gewaarwording een grote zondares geworden. Tot haar negentiende jaar leefde ze uit de vertroosting die voortkwamen uit de uitreddingen.

Toen heeft ze echter kennis gekregen aan het recht Gods en kwam ze er achter dat ze een Borg voor al haar schuld nog miste.

Ze was 29 jaar oud toen ze een ruime ontdekking van de Persoon en het werk van de Middelaar kreeg.

Twintig jaar later mocht ze met volle bewustheid het eigendom worden van Hem, Die tot haar ziel sprak uit Job 33:24: "*Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden.*"

Na deze tijd heeft ze veel van de liefde Gods mogen smaken, maar wel door beproevende wegen.

Vooraf voor de "kleinen in de genade" was Jans tot een hand en een voet.

Toen ze later met een vriendin vanuit Utrecht eens bij ds. W. Vermeer in Vianen kwam, was ze getuige van het geduldig lijden van het dochttertje Grietje.

Op de terugweg naar huis zei ze tegen haar vriendin: "Moet dat kind onbekeerd zijn en ik bekeerd, o die arme worm, ik kan ze niet kwijt raken. Als ze nog niet bekeerd is, dan zal het vast gebeuren."

Haar vriendin, vrouw Waalen, was blij met deze mededeling want ze zei: "Ik blijf roepen voor dit kind en ik zeg wel eens: O kleine zus."

Op een nacht werden beide vriendinnen opgewekt door de Heere om te geloven dat Grietje toegebracht was. Ze konden het niet meer thuis houden en liepen naar Vianen.

Toen ze bij Grietje kwamen, vernamen ze dat ze het Goddelijke recht had mogen toevallen en de straf had kunnen aanvaarden.

Hierop riep Jans: "Mijn kind, ge zijt niet onbekeerd zoals ge zegt, maar we zullen boven God eeuwig groot maken."

Dikwijls mocht Jans op de gezelschappen in de liefde Gods delen. Ze was dan een middel om al de aanwezigen op te wekken. Dan moesten ze besluiten met het zingen van Psalm 89:8:

*Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht;  
Uw vrije gunst alleen wordt 'd ere toegebracht.*

(Ber. 1773)

Vanaf 1907 is haar gezondheid achteruit gegaan en heeft ze nog veel bezoek gehad; ook van de predikanten Vermeer, Van der Vegt, Paauwe, Roelofsen en Overduin.

Op de leeftijd van 74 jaar, is ze in de liefde Gods gestorven.

Het is begrijpelijk dat Van de Velde hier graag kwam.

Maar hij had meer adressen, want hij had ook te Rotterdam zijn vrienden.

Hij vertelde tegen zijn kleinzoon Dies, dat hij een zondag te Rotterdam bij een vriend gelogeed had.

Toen de kerk uitging, kwamen ze een muziekgezelschap tegen. Hij wist niet wat hij zag en dat op Gods dag. De man die naast hem liep zei: "Och, Van de Velde, dat is hier haast elke zondag. We zijn dat gewoon geworden."

De ander zei toen: "Dit is een slecht teken; Lot werd het maar niet gewoon in Sodom, want er staat van hem: *heeft dag op dag zijn rechtvaardige ziel gekweld.*"

Toen ze thuis kwamen gingen ze eten. Die man zou een zegen vragen. Echter hadden de woorden van Van de Velde zoveel indruk op hem gemaakt, dat hij hierdoor zijn afgezakt leven en zijn gemaakte schuld zag.

Die man kwam toen zo eerlijk uit tijdens dat gebed, zodat dit voor Van de Velde reeds een verkwikking was vóór het eten.

Hij zei: "Nooit heb ik lekkerder gegeten als bij die man."

"Wat heb je dan gegeten, grootvader?" vroeg Dies, die wist dat hij graag lekker at.

"Dat zal ik je eens vertellen; droog brood met thee, maar toen die man zijn gebedje deed, werd ik zo'n liefde in mijn ziel gewaar, dat het woord van de Spreukendichter daar waar werd: *Beter is een gerecht van groen moes, waar ook liefde is, dan een gemeste os, en haat daarbij.*" Spreuken 15:17.

Van de Velde logeerde ook een keer bij ds. Roelofsen te Opheusden. Deze vroeg later hoe hij het bij hem gevonden had.

Hierop antwoordde Van de Velde: "Het is me tegengevallen, zo een pracht en praal in de woning van een dienstknecht des Allerhoogsten."

"Ach ja, ik ben er eigenlijk ook niet voor, maar een vrouw die altijd alleen zit, wil het ook wel wat naar haar zin hebben", zei ds. Roelofsen.

Van de Velde had veel bewondering voor de schepping en de natuur; ook voor de wijsheid van Adam, om de dieren een naam te geven overeenkomstig hun aard. Dit deed hem wel eens de dierentuin bezoeken.

Een paar keer in het jaar ging hij met de pont naar het eiland Noord-Beveland. Daar werd naar zijn komst uitgezien door verschillende vrienden.

Cornelis Sturm, die enige leiding gaf aan een gezelschapje te Wissenkerke, en Adriana Krijger bezocht hij in ieder geval.

Adriana Krijger was ca. 1845 geboren uit wereldse ouders. In haar jonge jaren was ze zeer ijdel in haar kleren. Omdat haar klederdracht dit ook wel meebracht, was ze behangen met goud. Toen ds. D. Bakker uit 's-Gravenpolder in haar geboorteplaats voor een klein groepje mensen preekte, heeft hij Jane ernstig aangesproken.

Ze kreeg hierdoor indrukken van dood en eeuwigheid. In uiterste benauwdheid door overtuigingen liep ze radeloos naar de waterkant. Ze liep tot het einde op een paalhoofd en sprong in het water. Normaal zou Jane, vooral door de klederdracht, zo naar de diepte gezonken zijn. Maar nu het wonder, ze bleef op haar kleren drijven. Door de golfslag werd ze naar de kant geslagen.

Omdat de overtuigingen zo diep gingen, wist ze soms niet meer goed wat ze deed en kwam ze in een zenuwinrichting terecht.

Toen ze weer wat opgeknapt was mocht ze naar huis.

Ds. Bakker, uit 's-Gravenpolder, was hier reeds bij bepaald, wat een reden was om een bed klaar te laten maken.

Door het zwaar onweer werd ze als het ware gedreven om bij ds. Bakker aan te gaan. Daar was het die avond kerk, waarbij de dominee preekte uit Jesaja 51: 14: "*De omzwerende gevangene zal haastiglijk losgelaten worden.*" Haar banden zijn toen gebroken en ze mocht bij de dominee blijven slapen.

Lange tijd mocht ze in de eerste liefde delen, ook toen haar broers die zeer goddeloos leefden, stierven.

Eén van hen vergiftigde zich door luciferkoppen in te slikken.

Echter door de liefde waar ze in mocht delen, werd haar toen veel smart ontnomen.

Eén keer per jaar kreeg ze ook bezoek van Leen Potappel uit Stavenisse. Hij heeft toen een keer gezegd: "Blijf je nu altijd verkeren, Jane. Wanneer komt je trouwdag nu?"

Toch heeft ze de laatste twintig jaar van haar leven veel in donker en onder bestrijdingen geleefd. Ze heeft toen dikwijls uitgeroepen: "*En is dié liefde, en is dié liefde, en is het met dié liefde nu gedaan?*"

De laatste jaren werd Jane door een vriendin verzorgd. Dit was Keetje van Dijke uit Zierikzee. Hoewel niet geheel als een ander, ging Keetje uit liefde tot Gods volk, haar verzorgen. Toen ze op een avond met de pont aankwam riep ze hardop: "Heer! wijs mij toch Uwe wegen".

Ze werd bepaald bij Psalm 1:4:

*God kent den weg en der vromen gemoed,  
Hij draagt zorg voor hen en voor haar goed.*

Een man die daar met paard en wagen voorbij kwam, nam ze mee naar Wissenkerke. Daar heeft ze Jane liefdevol verzorgd.

Na een paar jaar kreeg Jane Krijger een beroerte en is in volle vrede ingegaan, daar waar volgens Jesaja 9:3: "den staf desgenen, die haar dreef," voorgoed verbroken was.

## 7 De kreupele Jacob van 1900-1912

Naast zijn ambtelijk werk in de kerkelijke gemeente, had Van de Velde nog meer te doen. Zijn correspondentie vroeg ook om veel tijd. Ook in veel andere zaken werd zijn advies gevraagd. Voor zijn tijd was hij een behoorlijk ontwikkeld man, maar hij bleef eenvoudig.

In 1905 heeft hij een boek opnieuw uitgegeven. Hij heeft zelf een voorwoord met een gedicht hierin geschreven. De preken zijn bijzonder praktikaal, hoewel de schrijver geen leraar was. In veel van de hierna volgende brieven, vroegen zijn vrienden om toezending van dit boek. Hoe groot de oplage was, is niet bekend. Bij een enkeling wordt nog een exemplaar gevonden.

Toen hij zeventig jaar oud werd kreeg hij veel brieven uit verschillende delen van het land. Van de blinde zusters Den Doelder uit Terneuzen kreeg hij een gedicht.

Gedicht ter herinnering aan uw zeventigste geboortedag.

Aan de heer J. van de Velde, op 11 januari 1907

*Mocht God u genadig wezen  
Naar Zijn goedigheid geprezen  
Op dit uw geboortedag  
Die u nog beleven mag.  
Heere, wil mij onderrichten  
En mij door Uw Geest verlichten  
In de regels die ik voort  
Gronden op het heilig Woord.*

*Prijst Zijn goedheid en genade  
Looft, ja looft nu Zijn weldaden  
Buigt u voor Hem in het stof  
Die daar woont in 't hemelhof  
O, Hij is het dubbel waardig  
Dient Hem met gemoed volvaardig  
Want Zijn goedertierenheid  
Duurt tot in der eeuwigheid.*

*Hij die van de jeugd u spaarde  
Tot dit ogenblik bewaarde  
Denkt met ernstig overleg  
Aan uw vorige levensweg.  
Kreeg ge niet een echtvriendin?  
Tot uw levensgezellin  
Schonk Hij u een teder kroost  
Tot uw aardse steun en troost  
Nogmaals, u werd rijk gezegend  
En zeer vriendelijk bejegend.*

*Op des Heeren tijd en stond,  
Dacht God aan Zijn vree-verbond*



*Hij trok u met liefdekoorden,  
 Toen zag gij uzelf verloren  
 Gij gevoeld' uw zond en schuld,  
 Werd met recht berouw vervuld.  
 Daarna mocht ge toevlucht nemen,  
 U kreeg Christus aan te nemen  
 Als uw Zaligmaker goed.  
 Hoop steeds op Zijn dierbaar bloed.*

*U werd een nieuwe keus gegeven  
 En steeds, tot Gods eer leven  
 Alzulks kostte u zware strijd  
 Daar gij van twee heiren zijt.  
 Zijt ge dienaar in Gods kerke  
 Mocht Zijn Geest uw ziel bewerken  
 Anderen tot stichting zijn,  
 Voor Gods volk tot zegen zijn.*

*Werd ge om Gods wijze reden  
 Ook bezocht met tegenheden,  
 Nam Hij uwe weerhelpt af,  
 Die daar rust in 't stille graf.  
 Gij zag snel zeventig jaren  
 Met hun zorgen henen varen.  
 's Mensen leven is als 't gras,  
 Als een damp verdwijnt het ras.*

*Heeft uw ziel nu kruis te dragen  
 Moet g' een pijnlijk lichaam dragen?  
 Mocht het zijn om Christus wil  
 't Maakt u onderworpen, stil.  
 Eenmaal slaat het uur van sterven,  
 Mocht ge dan die troost verwerven  
 Want de tijd die is voorts kort  
 Daar het alreeds avond wordt.*

*Om voor eeuwig God 't aanschouwen  
 Vrij van tranen druk en rouwen.  
 Versiert met het bruiloftskleed  
 Alle dingen zijn gereed.  
 Uit te galmen 's Heeren deugden  
 Vol van ongestoorde vreugden,  
 Te verkeren met het Lam  
 Die het alles op Zich nam.*

*Uwe kroon neder te leggen,  
 Voor Zijn voeten, gij zult zeggen:  
 Hij die ons gekocht heeft vrij.  
 Alzo doe God u en mij!*

*Dit is de hartelijke gelukwens van  
de gezusters Den Doelder*

Vriend, schrijf ons zo de Heere wil, eens terug of u het ontvangen hebt. Wees zo goed vooral de groeten te doen aan het volk in Tholen.

Deze zusters kwamen veel onder Gods volk, in heel de provincie Zeeland en ook daarbuiten.

Ook kwamen ze veel in Tholen bij Leen en Kees Schot.

Door deze omgang kreeg Marie, één van de zussen, een sterke betrekking op diaken Kees Schot. Hij had een aantrekkelijke, beeldende manier van spreken. Helaas werd de betrekking te vleselijk en is ze jaren hiermee gekweld. Hoewel ze dit voor haarzelf gehouden heeft, was het wel een reden voor haar om tot God te roepen: "Heere, neem toch die hoerachtige gedachten van mij weg." Het zou jaren duren voor dit van haar afgenomen werd.

Het was bekend dat Kees Schot onder het volk een geliefd persoon was. Hij werd dan dikwijls aangesproken als: Keesje, wat eigenlijk een troetelnaam was. Dit liet hij zich dan wel aanleunen.

Hij werd echter in onderzoek gebracht, wat nu eigenlijk zijn hoofdzonde nog was. Hierop kreeg hij uitdrukkelijk de woorden: "Keesje, Keesje!" Nu wist hij, wie er nog tussen zat.

Kees heeft ook een keer schipbreuk geleden. Toen ze uit de zee opgepikt waren en bij een boer gebracht werden, kregen ze daar droog brood en water, terwijl de overigen uit het gezin worstebollen op de boterham aten. Dit ontlokte Kees in zijn dankgebed te zeggen: "De wereld heeft voor Uw arme volkje nog geen worstebol over."

Toen zijn zuster naar de winkel ging, vroeg hij haar ook kaas te kopen. Ze zei echter: "Nee, want we hebben nog worst en eieren." Bij het weggaan uit de winkel zij de winkelier: "Hier heb je nog een stuk kaas voor Kees."

Uit de correspondentie van Van de Velde blijkt dat hij na 1900 veel te kampen had met een zwakke gezondheid.

In de levensbeschrijving van Anna Schot, (Ouderling Leen Schot was haar oom) staat vermeld, dat ze kon herinneren dat Van de Velde op krukken in de kerk kwam. Hij had n.l. zwakke benen en reumatiek.

Hij logeerde dan bij de grootouders van haar moeders zijde, n.l. bij Ben Schot, op de Wal. Ze hadden in de bedstede voor hem een koord bevestigd, zodat hij zich kon optrekken.

Schot heeft een groot gezin gehad, waar de meesten toen al van getrouwd waren. Toen hij op 95-jarige leeftijd stierf had hij honderddertig kleinkinderen.

Zijn schoonzoon werd Leen Schot, toen deze met de oudste zuster van Anna's moeder trouwde. Ze was toen veertig jaar oud en kende ook het nieuwe leven.

De laatste levensjaren van Van de Velde zijn niet gemakkelijk geweest. Hij merkte wel eens op dat hij, ook letterlijk, veel overeenkomsten had met de kreupele Jacob.

Hij wist in beginsel wat het was uit Galaten 6: 17. "*Voorts, niemand doe mij moeite aan; want ik draag de littekenen van den Heere Jezus in mijn lichaam*".

Hij begon het beeld van Christus enigszins gelijkvormig te worden. Hij was als Jacob een gelittekend man, met zijn verwrongen heup.

De kentekenen te hebben is groot, maar door gelittekend te zijn, kunnen bewijzen getoond worden.

Het is bekend dat Jacob een vrij ruw karakter had. In sommigen van zijn kinderen kwam dit ook openbaar. Van "flauwe mannetjes" moesten ze niet veel hebben.

Hij was echter niet ongevoelig en door genade zocht hij altijd naar vrede en oprechte vriendschap.

Omdat hij innerlijk diep aan zichzelf ontdekt was, was zijn uitleving ook eenvoudig.

Als hij zag dat sommigen veel aandacht aan kleren naar de laatste mode gaven, was hij gewoon om te zeggen, dat de laatste mode een doodskest was.

Wanneer hij de jonge mensen waarschuwde, werd er wel eens gezegd: "Ja, maar sommigen doen veel meer kwaad en die gaan het goed." Zijn antwoord was: "De eeuwigheid is lang genoeg voor de straf, want: *Omdat niet haastiglijk het oordeel over de boze daad geschiedt, daarom is het hart van de kinderen der mensen in hen vol om kwaad te doen.*" Prediker 8:11.

Hij was ook een besliste tegenstander van het maken van foto's. Hij zei altijd dat hij zijn foto in Romeinen 3 had gezien en dat was genoeg.

Omdat er om die reden geen afbeelding van hem is, is alleen bekend dat hij een vrij lang en donkere persoon was.

## 8 Al de grote waterstromen

Ook in de laatste levensjaren moest Van de Velde ervaren, dat hier het land der rust niet is. Hij klaagde in zijn laatste brief nog over "vrede verstorende huisgenoten". Wat werd de oude man nog geplaagd.

Op een morgen zei hij tegen één van zijn jongens: "Ik zou vandaag de schuur maar eens gaan teren." "Gaan teren?" zei de ander. "Ik zal je lessenaar in de kerk te Tholen eens gaan teren, dan blijft je boek er aan plakken."

Ze gingen eens zo ver, dat er één een lange zwarte jas aandeed en een hoed opzette en zo naar buiten ging. De ander riep: "Vader, daar komt ds. Roelofsen!" De oude man pakte zijn krukken en liep naar buiten om zijn vriend te verwelkomen. Maar zijn ontzuivering was groot.

Wat dit allemaal voor hem was, is niet uit te drukken. Maar hij wist ook wat de dichter van Psalm 42:5 zong:

*Al de grote waterstromen  
Zijn Heer, over mij gegaan,  
En mij over 't hoofd gekomen;  
Maar Gij hebt mij bijgestaan.*

Een indruk, dat er maar Eén geweest is Die in waarheid kon zeggen "àl de grote waterstromen", doet de hand op de mond leggen. (ds. J. Pannekoek <sup>1w</sup>) Daar was Van de Velde geen vreemdeling van.

In de laatste brief van ds. Roelofsen, 2 mei 1911, schreef hij op 12 mei in de gemeente te willen voorgaan. Hij eindigde in deze brief: "Ik had voor ruim dertig jaren niet kunnen denken dat het op zo een laag peil zou komen. En nu te moeten leren dat een recht arme en die aan alles gebrek heeft, van de giftjes moet leven; en zo wordt hij uit dat eenzijdige genadeverbond nog onderhouden."

Zijn laatste brief heeft Van de Velde geschreven aan zijn oudste dochter Johanna, naar aanleiding van haar verjaardag.

Tholen, 22 april 1912

Waarde kinderen,

Daar het mij niet mogelijk is u persoonlijk te bezoeken, door mijn zwakheid en ook door die scherpe oostenwind, die zo een invloed op mijn gestel heeft, dat ik me alleen met veel pijn maar kan bewegen, zend ik u deze letters.

U kunt wel opmerken, dat het geen zorgeloosheid of onverschilligheid is, om herinnerd te zijn aan de dag van uw geboorte en verjaardag, Johanna.

Er is na uw geboorte al wat over mijn hoofd gegaan, zodat ik dikwijls moet zeggen, in navolging van de oude vrome Jacob: "*Weinig en kwaad zijn de dagen der jaren mijns levens geweest.*"

Eben-Haezer; doch mijn tijd zal voorts kort zijn. Echter is mijn gedurige en werkzame behoefte tot Hem, om voorbereiding voor de aannaderende nimmer eindigende eeuwigheid. Daar zal dan geen stoornis meer zijn, uit- of inwendig, om tot Zijn nooit genoeg volprezen Naam te mogen leven; wat zal dat toch eenmaal zijn!

Hier menigmaal zuchtende en bezwaard zijnde onder een lichaam der zonde en veelal bij vredeverstorende huisgenoten. Zodat ik dikwijls moet uitkermen: "*Wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, enz.*"

Dan verwaardigd te mogen worden om overgebracht te worden in dat eerwaarde gezelschap daar boven. Door Hem, n.l. die Borg en Middelaar, Die onvermijdelijk zeker, aan Zijn eeuwige Vader Zijn gemeente zal voorstellen zonder enige vlek of rimpel. Waar ze hier over zuchten en bedroefd zijn door de besmettingen van het vlees en de geest.

Nu, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf. Al de bevelen en vermaningen zijn, zulken met gebeden en smekingen te voeren aan de troon der genade. Volgens Zijn belofte, wat hij biddende door Mij, die de voorspraak begeert, dat zal u gegeven worden. Och, dat de Heere, de Jehova, ons arme, besmette zondaren zo mocht leren, terwijl het nog de genadetijd is. Want de Engel zwoer: "Dat er na deze tijd, geen tijd meer wezen zal", om dit deelachtig te worden.

Nu, dit wens ik u van ganser harte toe bij het klimmen der jaren, opdat ge mocht leren bidden in navolging van Psalm 90:12.

Dat dit een grote noodzakelijkheid mocht zijn en een behoefte worden mocht. Want eenmaal komt onvermijdelijk zeker ons laatste tijdvak. En het is Gods alwetendheid alleen bekend of dit niet het laatste tijdvak is, wat ge zult intreden.

Maar de Heere verhoede het, hoop ik, daar mijn gebedjes en smekingen in mijn binnenkamertje tot God in de hemel, voor mijn arme kroost opklimmen. Dagelijks en ook te middernacht biddende dat ze mochten bekeerd en geleerd, als ook geformeerd mochten worden om Zijn eer en lof te verkondigen, bij aanvang in een wereld die in het boze ligt.

Och, dat de eeuwige dingen toch eens hoofdzaak werden, daar we toch in alles zo kunnen merken dat dit het nog niet is. Twee heren gelijk dienen zal toch zeker een eeuwige teleurstelling worden.

O, wat ontmoet ik weinig mensen, die met mij spreken over de eeuwige dingen. Het is in deze veruitziende dagen die we beleven, of wij alleen maar bestemd zijn voor de aarde en niet voor een naderende eeuwigheid, daar ook na het graf geen werk of verzinning meer mogelijk is.

Och, dat de algenoegzame en volzalige God Zijn alvermogende genade ook nog aan uw ziel, alsook aan de uwen en ons allen ingesloten, mocht verheerlijken.

Onmogelijk is het nog niet, want Zijn belofte is en zal zijn, dat Zijn Naam van kind tot kind zal worden voortgeplant, zolang de zon en de maan zullen schijnen.

Maar Zijn raad zal bestaan. Evenwel wil Hij er om verzocht worden, dat Hij het hun doe. We kunnen nooit te veel in de plichten der godzaligheid werkzaam zijn, als we maar arme bedelaars blijven, die voorkomende, bijblijvende en achtervolgende genade nodig gevoelen voor onze besmette zielen.

Ik voor mij heb meestal een gewonde ziel, waaruit zo een behoefte ontstaat aan die hemelse Medicijnmeester en de balsem van die barmhartige Samaritaan.

Want alles gaat ons voorbij, de priester en de Leviet, en dat is nuttig, opdat Hij ons meer dierbaar en noodzakelijk worden mag n.l. Jezus de Zaligmaker.

Nu, ik moet afbreken en als in dit mijn briefje nog iets profijtelijks mocht zijn voor uw ziel dat u mocht werkzaam maken, dat u als een arme zondares het naar Hem toe mocht wenden met smekingen en geweent, om verlost te worden van schuld en straf, enz. Dat zou mijn bedrukte ziel in dit tranendal verblijden.

Och, dat die lieve Jehova dit mocht behagen om Zijns Zelfs wil.

Ontvang mijn hartelijk groeten, uw toegenegen vader,

J. v.d. Velde

Na het schrijven van deze brief heeft hij nog enkele maanden geleefd.

Ouderling C. Kleppe kwam hem in die tijd een bezoek brengen.

Echter waren ze, met de genade die ze beiden hadden, nooit zulke dikke vrienden met elkaar geweest.

Dit was voor Geertrui, de dochter van Van de Velde, een reden om het gesprek eens af te luisteren. Maar dat viel tegen, want ze kon het niet verstaan.

Toen Kleppe echter wegging zag ze nog net dat hij haar vader een kus gaf. Dat was voor haar een aanleiding om op te merken: "Ga d'r maar aan beginne, noe hebben ze nooit met elkaar op kunnen schieten en noe geven ze elkaar een kus en dat voor mannen; wat een flauw gedoe."

Hoewel ze dus niet zo goed met elkaar konden opschieten, had Van de Velde toch ook een keer in een brief naar zijn dochter Johanna geschreven: "Doe vooral de groeten aan oom Kees Kleppe en tante Kee de Wilde. *Ze zullen in ouderdom ten grave komen, gelijk de korenhoop te zijner tijd opgevoerd worden.*" Job 5:26

De laatste maanden is de vijandschap van zijn kinderen die bij hem thuis waren gebroken en heeft zijn dochter hem op zijn ziekbed goed verzorgd.

Echter hebben deze kinderen wel geweten wat ze hun oude vader aangedaan hebben.

Ook heeft Van de Velde op zijn ziekbed nog veel strijd gehad. Het was zo erg dat hij niet meer kon bedenken wat God aan zijn ziel gedaan had. Hij beleefde uit de reeds boven aangehaalde Psalm 42:6:

*Ik sprak tot God: o God krachtig,  
Waarom vergeet Gij mij gaar?  
Waarom moet ik wezen klachtig  
Benauwd door de booz' eenpaar?  
Ik gevoel haar smaden kwaad,  
't Welk mij door de benen gaat,  
Als zij tot Uwer onere  
Spreken: Waar blijft nu de Heere?*

Vóór hij gestorven is, is het volle Licht in zijn ziel weer opgegaan.

Zijn oudste dochter Johanna kwam hem opzoeken, met haar dochter Dina. Toen ze hem zag liggen vroeg ze: "Hoe gaat het nu, vader?" Hij wees toen met zijn hand naar boven en zei:

*Gij zult mijn kruis eindigen hier;  
Want goedertier  
Zijt Gij gestadig.  
Het werk Uwer handen zult Gij  
Volvoeren vrij,  
O Heer, genadig.      Psalm 138:4*

Daarna is hij in vrede ontslapen op 16 september 1912.

De begrafenis was te Scherpenisse, waar hij jaren geleden zijn graf reeds besteld had.

Het was een behoorlijke afstand vanaf zijn boerderij, tussen Poortvliet en Tholen, naar Scherpenisse.

De bekende Leen Potappel wist te vertellen dat er zo veel beslag op de mensen kwam die de begrafenisstoet zagen, dat ieder die het zag zijn werk onderbrak en meeliep naar de begraafplaats.

Hoewel er in die tijd zelden op begraafplaatsen gesproken werd op het eiland Tholen, was de sprake die hier uitging ongekend groot.

De vrienden ds. H. Roelofsen, ds. A. Makkenze en oefenaar M. Remijn hebben nog op het graf gesproken.

Ds. A. Makkenze had intussen een beroep naar Tholen aangenomen. Hij was de eerste eigen predikant in de gemeente.

Twee weken vóór het overlijden van Van de Velde, deed hij op 4 september zijn intrede, waarbij hij preekte uit Jesaja 30:20:

*"De Heere zal ulieden wel brood der benauwdheid en wateren der verdrukking geven; maar uw leraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uw ogen zullen uw leraars zien".*

## 9 Brieven van predikanten en oefenaars

Dat Van de Velde een man was die zelf veel schreef, maar ook veel brieven ontvangen heeft, blijkt uit de veelheid van brieven die nog voorhanden zijn.

De predikanten waar hij regelmatig contact mee had, waren o.a. E. Fransen, H. Roelofsen, L. Boone, J. R. van Oordt, A. Makkenze, M. Ruben, G. van Reenen, A. Janse, H. Kieviet, Jac. Overduin en G. H. Kersten.

Verder zijn er contacten met anderen geweest, waarbij hij verzocht om te komen preken, maar waar geen geregelde omgang mee was.

De oefenaars: Jan Vader, D. Barth en H. van Schothorst en M. Remijn.

Van de genoemde personen zijn persoonlijke gegevens te vinden in verschillende boeken die in de loop der jaren uitgekomen zijn.

### Brieven van ds. E. Fransen uit Lisse en Barneveld

Lisse, 5 januari 1896

Zeer geliefde zielevriend,

Mijn heilbede is, dat de Heere uw sterkte zij in uw lichamelijke zwakte en dat Hij uw ziel mag bestralen met Zijn Goddelijk licht.

Wij zijn door 's Heeren dragende lankmoedigheid tamelijk wel, de Heere heeft mij kracht gegeven in mijn veelvuldige arbeid van de feestdagen, die weer achter ons zijn.

Hier zijn veel mensen ongesteld en ook zijn er twee van onze gemeente gestorven.

Onder de leiding van Gods voorzienigheid wordt mij in mijn veelvuldigen arbeid nog een tweede medearbeider toegevoegd.

Zo het schijnt een Israëliet waar geen bedrog in is. Hij heet Pieneman en is vijf jaar voorganger geweest in Opheusden.

Hij draagt een goed getuigenis weg van al het volk.

Al ruim twintig jaar geleden heb ik daar veel vrienden gehad en onder hen gepreekt. Ze waren door de dolerenden overgehaald, maar daar kunnen zij het onmogelijk langer onder volhouden en hebben die leraars met hun z.g. verbondsleer de gemeenschap opgezegd. Zij begeren met ons in kerkgemeenschap te leven.

Het is een geheel ongezochte weg en hoop dat het in Gods lieve gunst mag zijn. Ze hebben mij vooraf bezocht en geraadpleegd en ik heb er twee avonden gepreekt.

Och, mocht de Heere ons maar tot een vuur- en wolkkolom zijn, om niet op te trekken, dan op Zijn voorgaan en niet te rusten als Die voor ons optrekt.

Maar ach, wat zal ik van mijzelf zeggen, dan met Groenewegen: "Ik ben zo blind in 's hemels wegen." Ik zie mijn gebreken helaas meestal achteraf.

Het is gemakkelijk raad te geven en te zeggen: "*Kent de Heere in al Zijn wegen, ....*"

Maar beoefenen, daar komt het op aan. Het volk wiens lust en legerplaats het door genade geworden is, om de waarheid te beoefenen, die moet steeds maar op de a-b bank blijven zitten.

Enige dagen geleden werd ik door een vriend bezocht uit de omgeving van Putten, die mij meedeelde dat ze de oude godzalige en van al Gods volk beminde ds. Van Niel op zijn ziekbed gevraagd hadden, wat nu zijn zielsoefeningen waren. Hierop had hij als antwoord gegeven: "Om de tollenaarsbede te bemediteren: O God, wees mij zondaar genadig." Dit was voor mij zoals Groenewegen zegt: "Uit mijn hart gepraat...."



Wij zeggen u van harte dank voor uw nieuwjaarsgeschenk als een blijk van liefde, maar had er graag een briefje bij gehad, zoals vroeger. Toen ontving ik nog wel eens een briefje van u.

Doe aan al de vrienden in Scherpenisse en Tholen en bij J. van der Velden de hartelijke groeten.

Uw heilwensende vriend,

E. Fransen

Barneveld 9 juni 1896

Geliefde vriend!

Mijn heilbede is dat de God Jacobs uw toevlucht en schuilplaats zij, in al uw zielenoden en lichaamskruisen.

Uw letteren waren mij aangenaam, omdat ik bijna niets meer uit Scherpenisse hoor.

Ik zou die met uw eigen woorden kunnen beantwoorden, dat wij naar het lichaam van elkaar gescheiden zijn, maar niet naar de geest. Ik had al eens gehoopt en verlangd, dat u mij nog eens zou komen bezoeken.

Want wat mijn komst betreft, de begeerten zijn er wel, maar mijn lichaamskracht laat het niet toe. Mijn geliefde echtgenote en kinderen zouden het ook niet toestaan. Ik zou de Heere ook niet durven verzoeken.

De Heere is zo goed geweest om mijn kernen te verhoren, daar mocht ik deze morgen nog iets kennelijk van ondervinden.

Vorig jaar heb ik veel geleden aan hartkloppingen en dat is nu geruime tijd wat beter geweest.

Ik ga niet meer naar de andere gemeenten om te preken en ben zelfs in geen jaar bij mijn kinderen geweest in Kampen, Lisse en Twello.

Maar op hun aanhouden is het mijn voornemen om door Twello naar Kampen te gaan en daar enkele dagen te blijven. En als mijn kracht het toelaat hoop ik a.s. zondag, over acht dagen, in Kampen te leren, maar ik zie er wel bezwaarlijk tegenaan.

Het is me dikwijls een wonder dat ik hier alle zondagen nog tweemaal kan voorgaan, hoewel met moeite.

De vrienden komen alle zondagen van drie á zes uur ver, zodat er 's middags dikwijls wel honderd in het koffiehuis bij elkaar zijn.

Ik woon hier in het midden van het volk en denk dikwijls dat door hun gebeden de Heere mijn krachten tot het dienstwerk nog komt te versterken.

Mijn geloofsvleugelen willen maar niet aangroeien, integendeel worden ze steeds maar geknipt en moet ik maar op de grond blijven liggen en wordt hoe langer hoe kreupeler, blinder en dodelijk onmachtig.

Op de tweede pinksterdag sprak ik nog uit Romeinen 8:23: "*Maar ook wijzelven, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelve, zeg ik, zuchten in onszelven, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams.*" Dat was uit mijn hart, n.l. dat zuchtend leven, daar kon ik mijn klein kruimeltje nog bijpassen. O geliefde vriend, als ik aan deze zaken weer terug denk, mij dunkt, dan is nu mijn weerga niet meer te vinden.

Toen regende het manna rondom mijn tenten, maar nu moet ik uitroepen: "Ik ben uitgeteerd." Het gaat mij zoals Bunyan over Kleingeloof schrijft: Ze hadden hem al zijn zakgeld afgenomen en hij moest bedelende zijn reis voortzetten.

Och, bij ogenblikken mag ik met Jezus' lieve bruid, daar Zijn Middelaarsheerlijkheid doorheen zien blinken. Dat mijn verlies Zijn heerlijkheid daardoor overvloediger zal verhoogd en verheerlijkt worden.

U schrijft van die brieven van mijn Amerikaanse vriendin. (Mej. Sieben) Ik ben vergeten of ik er aan u ook één heb gezonden. Aan Kleppe dat weet ik wel, maar ik heb er niets meer van gehoord en ze zullen ook niet onder het volk verspreid zijn geworden.

Maar de Heere zal ze wel brengen waar ze wezen moeten.

Ze worden hier in de omgeving van het arme volk zeer gezocht en bemind.

Mijn vriendin had twee kinderen en zo het schijnt is de Heere daar vorig jaar in allebei beginnen te werken. Ik heb er nu briefwisseling mee. Nu, ze was ook een bidster voor haar kinderen. Daar mag van gezegd worden, als tegen de moeder van Augustinus: "Een kind van zoveel gebeden en tranen, kan niet verloren gaan."

U moet aan al mijn vrienden de hartelijke groeten doen; in Scherpenisse, Poortvliet en Tholen en alle bekenden.

Enige tijd geleden heb ik een brief gelezen van het overlijden van Joh. de Waal z'n vrouw en heb daar nog een partij brieven naar verzonden.

Ontvang mijn hartelijke heilbede en groeten.

Uw heilwensende vriend E. Fransen

\* De eerste brief was gericht aan C. M. Kleppe, maar was ook bij de verzameling van Van de Velde opgenomen.

\* Beide brieven zijn ook opgenomen in het recent verschenen boek: "Enige brieven van een kruisgezant". door drs. A. RosUitg. Gebr. KosterBarneveld

### **Brieven van oefenaar Jan Vader uit Meliskerke**

Meliskerke, 24 januari 1887

(...) Misschien zal de Heere ons nationaal nog eens gevoelig wakker schudden, om te walgen van onze godsdienstige afgoden en doen zien, dat Hij werken kan buiten ons, waar wij het in het minst niet verwachten.

Ten derde verblijdde het mij, dat er in uw bediening nog beroering is onder de hoorders en dat uw lendenen nog gesterkt worden tot dat werk.

Mijn genegenheden gingen naar u uit, om u en het volk nog eens te ontmoeten in de avondschemering waar Sion in verkeerd, wat haar gezicht verduisterd om Gods voetstappen te zien, alsmede haar liefdeloze afwijkingen.

Daarom is het groot als de Heere soms nog eens ondersteuning geeft aan degenen die mogen getuigen tegen de afval van het volk en tegen haar eigen ontrouw tegen haar Bondsgod en de liefde van haar ondertrouw. Dit doet haar verwonderd zijn, dat ze Gods dienaars mogen zijn en blijven.

O, dat de Heere u en mij bewaren wil voor moedeloosheid en harde gedachten voor Gods bedelende voorzienigheid in proefwegen.

Ik denk dat Psalm 74 en 80 de overdenking moeten zijn van al de Sionieten in Nederland. Mijn hart ziet uit naar de vruchtbaarmakende kracht de Geestes in de dorre velden van Sions woestijnen, gelijk de wachters op de morgen, of ik in een of andere partij iets mocht ontdekken, van een opklimmend licht des dageraads.

Het zou genade zijn als we de Heere onderworpen mochten zijn, als Hij buiten ons ging werken en ons aan onszelf overgaf, Psalm 81:14 (berijmd.) Het zegel van die genade zou zijn, dat wij in dat werk met de Heere zouden verblijd zijn.

Al twee maanden leed ik aan een zware hoest, tot mijn verwondering heeft het mij in de bediening niet gehinderd. Hierin heb ik stof om de Heere te erkennen.

Och, had ik tot dat werk meer overwinnend geloof over mijn bestrijdende, ongelovige twijfelingen, die mij afhouden om onze God de eer te geven voor Zijn hulp, tot sterkte in de verdrukkingen van het vlees en tot opwekking in de proefwegen, tot kruisiging van eigen zin en wil en menselijke goedkeuring en aanbidding.

Groet al het volk; dat bij u de broederlijke liefde blijve en dat de Heere u samen op de wachttorens stelle en geven mocht de zilveren trompetten, verstaande het geklank in getrouwheid.

Groet ook de uwen, uw toegenegen vriend,  
Jan Vader

Meliskerke, juni 1897

Bemide vriend, van ouds af!

Een gezalfd oog en een doorboord oor is van de Heere. Zo'n mens is gebracht onder de behandeling des Geestes. Door die zalving en doorboring worden zij geleerd wat God van haar eist door de wet die haar verklaagd bij de Rechter en snijdt haar wettische hoop af, om het leven te ontvangen door haar eersten man. Die man is zijn ambt, waar tegen hem overtreden wordt, om die te slaan en te bestraffen. Dit eist de deugd van Gods rechtvaardigheid.

Verder leert die zalving de arme mens in zijn overtuiging, dat er een weg ter ontkoming is, van onder het vloekvonnis der wettische bedeling onder het oude verbond. Als de oren doorboord worden door de Geest der ontbloting, dan worden zijn overklederen uitgetrokken en dan gevoelt hij door de koude noordenwind zijn naaktheid.

Vervolgens brengt de Geest hem in 't gezicht van de noodzakelijkheid om te zien de natuur van de verhoogde koperen slang. Alle ogen die alzo zien, zullen niet meer terug zien!

Dat gezicht heeft een naar zich toe trekkende kracht tot vereniging.

Wat bezit dan toch die zalving en doorboring een hartinnemende kracht tot overwinning in en door degenen die geloven in de nieuwe wet des geloofs tot vrijheid in het evangelie.

Het deed mij genoegen als ik uw letters en handtekening ontving in onze woning. Ik had er al lang naar uitgezien, maar teleurstelling was het gevolg er van.

Het blijkt dat uitstel geen afstel is. Alles heeft zij bestemde tijd! En de tijd die van God bestemd is zal zeker wel de beste zijn.

Als ons geloof meer vastigheid had in des Heeren regering en soevereine oppermacht, wat zouden wij het dan gemakkelijk hebben in tegenspoeden. Maar omdat het geloof meer gehecht is aan het gezicht en het gevoel dan aan de belofte, doet dit haar wankelen, zodat ze soms de dood verkiezen zou boven het leven.

Hieruit blijkt haar geloofszwakheid en wantrouwen als ze drukwegen moeten passeren. En als de Geest Zijn gezicht verbergt voor haar gestalten, dan ondervinden zij wat de kracht van het ongeloof kan uitwerken in verborgen vijandschap tegen Gods bedelingen.

Ze zouden het niet graag zeggen tegen de mensen, welke bedorven karakters er opborrelen uit het hart, waar zij volgens Romeinen 7:24 onder zucht.

Ja, dat zijn verborgen smoorkuilen, die allen de Heere bekend mogen en kunnen gemaakt worden.

O vriend, wat is dat een onschatbaar voorrecht voor Zijn zuchtend volkje. De Geest heeft David hierin onderricht, wat hij met volle vrijmoedigheid heeft betracht in Psalm 32:5. Tot een voorbeeld voor de kerk in de toekomstige tijd, want alles wat toen is geschreven, is tot onze lering geschreven, opdat wij uit de Schriften hoop zouden hebben.

Ik bemerk wel uit uw bericht dat uw beproevingen nog niet geëindigd zijn, dat verwekt een tranendal in dit leven.

Uw vrouw was uw rechterhand en uw dochter is een steunsel. De eerste is weggenomen en de andere wordt bedreigd.

U hebt lijdzaamheid nodig om zich te schikken naar de wil van God, maar uw en mijn natuur kan en zal in zijn school niet dan verkeerd onderwijs geven dat in al haar leringen tot afwijken dringt van de levendige God.

't Is een uitnemend voorrecht als die listen gezien worden door een gezalfd geloofsoog. Dat ondersteunt 't bestreden en zwak geloof, als het schijnt te bezwijken onder die binnenbeulen, die 't leven betwisten.

God is en blijft een Schuilplaats voor Zijn scholieren.

Psalm 91:1. Hij werpt soms Zijn banier over haar, op die kernen en zuchten en nooddruftig zijn. Psalm 12:6. Haar behoudenis ligt vast (in de belofte en in Gods trouw). Vers 7, Gods Woord is getrouw en waarachtig en kan niet feilen, en in vers 8 getuigt hij dat zij zullen bewaard worden, voor de boosheid en twist der mensen, en in vers 2 daar komt de gelovige als een arme bedelaar om behoudenis.

Hierin zien wij dat 't Gods weg altijd is om Zijn volk eerst Zijn kruisweg te leren, dat haar dan brengt in een arme bedelaarsgestalte; dat is een voorbereidend werk, voordat Hij aan haar Zijn belofte komt te vervullen.

Eerst maakt Hij haar handelbaar en eenvoudig door beproeving, dat 't gebed uitperst en daarna komen de vertroosting des Geestes! O, wat is Gods wijsheid rijk in Zijn wegen en Zijn handelingen.

Ik kan naar Tholen niet meer reizen; mijn verzwakking verhindert dat. Ik nodig u persoonlijk uit met een metgezel, maar als u verhinderd bent, zoals Paulus omdat de Geest het hem niet toeliet, of omdat uw lichaamskrachten het niet toelaten, zo wens ik hierin te zwijgen.

't Is zoals u schrijft dat de Heere steeds meer afbreekt dat nog staat tegen de sterke macht des ongeloofs. 't Is een moeilijk strijdperk om altijd gezien te worden van de vogelen des wouds. Als een witte raaf, die al die vogelen zoeken te beroven van haar witte vederen.

't Zijn planters van Zijn erfenis, die zichzelf openbaren voor de Heere en Zijn gezalfde scholieren, wat voor haar een stof van smart is.

Ik denk dat u zeker weet, niet te verstaan, het wonder van zalig te worden. Want wie kan er in 't eeuwig besluit indringen en in Jezus' borgstelling en voorbede voor Zijn zwakke volgelingen. Paulus zegt immers dat de gelovigen van zijn tijd het maar ten dele kenden.

Laten wij geen zoekers zijn van grote dingen, maar zich voegen tot de nederige vruchten.

Ik word geperst om dat te belijden elke zondag voor het volk. Hoewel dat er weinig oren voor open zijn in 't algemeen. De diabolisten hebben grote kracht tegen 't zuivere woord.

Ik wens uw dochters welstand in- en uitwendig, doch vrees. O, hoe zeldzaam is 't als u iemand vindt die in de waarheid gelegerd is. Wij beiden begroeten u en de uwen.

Jan Vader en huisvrouw.

## Brief van ds. M. Ruben uit Terneuzen

(Ter) Neuzen den 29 juni 1897

Geachte vriend en broeder Jacob van de Velde met uwe kinderen.

Des Heeren zegen worde u met uwe kinderen in uw doorlevenden weg, daar gij uzelf naar de beschikking des Heeren in bevinde, geschonken, is mijn hartelijke wens.

Ik ben twee zondagen te 's-Gravenpolder geweest en heb daar de weduwe Van der Stelt ontmoet welke mij mededeelde de zwaren slag die u heeft getroffen.

Ik mocht bij mijzelf gevoelen de Heere nodig te hebben voor u in uw weg en mocht zeggen: Och Heere, ondersteun Uw kind in deze weg. Ik denk zo over de bruid, hoe zij van haar Bruidegom kwam te vernemen om uit te gaan op de voetstappen der schapen. Zo dacht ik over u, zien wij de drukkende gevallen in Job ook David mede, die in Psalm 42 zegt: *"De afgrond roept tot den afgrond, bij het gedruis Uwer watergoten; al Uwe baren en Uw golven zijn over mij heen gegaan."*

En daar deelt u nu ook in broeder van de Velde, niet tegenstaande dat het al wegen zijn tot welzijn uwer onsterfelijke ziel. Want waar de Heere genade geeft, geeft Hij ook, naar de mate van het kruis, genade. En dat zijn heerlijke wegen om de Heere nodig te hebben, de ligging onzer zielen na te gaan en ons bij ogenblikken te laten bevinden, zo Ledeboer zeide:

Alles zie ik mij ontvallen  
Niets blijft over dan de Heer

Hoewel wij dit in de belijdenis al ver kunnen brengen, maar genade geeft ons te bevinden dat de praktijk onderscheiden is van de belijdenis, niettegenstaande het einde dat de Heere in al Zijne werken openbaart is de Ere van Zijn Naam en die is de zaligheid Zijns volks.

En dat gaat broeder, door donkere, duistere, beproevende en drukkende wegen. Moeilijke lessen broeder, daar de wandelaar maar telkens mede verlegen staat want zij gaan het bereik van ons eindig en te kort schietend verstand te boven wat David in het Oude Testament zegt: *"Vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen."* En de grote Borg in Johannes 16: *"In de wereld zult gij verdrukkingen hebben."* Dit is de reispaas naar de hemel.

Ik denk het zal uw geluk wel zijn dat de zee nadat Israël was doorgedaan, weer gesloten is, zodat er geen terugkeren plaats meer heeft daar de Heere ons heil geworden is. Wellicht waren uwe dagen wel eens dat gij nu van achteren wel eens zien mag dat gij met Ruth uzelve in het onthaal van Boaz mocht verblijden, verheugen over dit goede en dan komen er wel eens duistere wegen en daar kunnen wij zo dan niet op rekenen.

Broeder van de Velde, over de lange reize, de drukkende gevallen wordt onze ziel wel eens verdrietig, maar de Heere komt wel eens rekening te houden en dan is zwijgen o zo eerbaar, zo Job dan zegt tegen de Heere: *"Ik weet dat Gij alles vermoogt en dat geen van Uw gedachten kan afgesneden worden."*

De Heere geve u genade om van de aarde af te zien en van uzelve af te zien. Maar Psalm 123 zij u deel geachte broeder, want ik kan niet denken dat de Heere hard over u is, maar dat gij onder die behoort, Hebr. 12.

De Heere Zijn werk is om u kort bij Hem te houden en daar gebruikt het grote Wezen gevoelige slagen toe. Niet dat de slagen dit op hun zelve doen, maar de Hand des Heeren in de weg.

Ik had ook eens meer doorleefd, maar ik herinner mij ook in die weg waar ik toen in was, dat het er zo drukkend en bezwarend uitzag; een vijandschap bezette mijn hart zodanig

dat ik niet kon denken: hoe raak ik terecht. En ziet de Heere ontslaat de raderen door Ezechiël benoemd en dat er een hand tot de raderen werd uitgestoken en de raderen gaande maakte en daar ontmoette ik de Heere in de weg en och, onbegrijpbaar hoe mijn argumenten wegvielen en de Heere Zich over mij ontfermde. Wij hebben de Heere in onzen weg nodig bij iedere daad en anders leeft de mens maar meest in de weldaden en hij gaat de Gever voorbij.

Nu waarde broeder, de Heere ondersteune u in uw weg met eeuwige armen, geve u een geopende toegang tot Zijn genadetroon en onder Zijn volwijze doen geopenbaard in Zijn daden, voor Hem te zwijgen. Hij tone u en geve u te bevinden dat Hij het voor u overneme en Davids gestalte te bevinden: "*Immers is mijn ziel stil tot God.*"

De Heere wil deze gevoelige slag, deze roepende stem nog eens zegenen voor uwe kinderen, mede opdat zij nog eens geleerd mogen worden om geweld te doen op de hemel, is mijn wens. Want wat haar zuster en uw kind heeft getroffen, zal hun deel en ook het onze wezen. De Heere bereide ons, is mijn wens. Ik heb de vrijmoedigheid gebruikt een lettertje toe te zenden. De Heere ondersteune u met uw kinderen.

De groeten van mij, en mijn vrouw.

M. Ruben

### **Brieven van ds. H. Roelofsen uit Opheusden en uit Goes**

Opheusden, 8 augustus 1900

Geliefde vriend!

In Hem die het Anker der hoop is.

Uw schrijven heb ik ontvangen, door 's Heeren goedheid. Maar aangaande uw verzoek, daaraan kan ik niet voldoen, om in Oud-Vossemeer, Stavenisse en Poortvliet dienst te doen.

De reden waarom het niet kan zijn is deze: ik heb tweemaal een beetje bloed opgebracht. En nu ben ik wel niet ziek van hart, maar ik moet toch wat rust hebben. Dat begrijpt u wel; dus ik durf in deze toestand in het geheel niet op reis.

Maar als de Heere mij belijft te sparen en mijn lichaam laat het toe, dan wil ik graag nog wel eens een keertje terug komen.

Want toen ik bij u in Poortvliet geweest ben, toen heb ik gevoeld dat er banden gelegd zijn.

O, ik ben toen door 's Heeren goedheid zo met aangenaamheid en vrucht in uw midden geweest. Het was mij maar een wonder dat de Heere zo goed was over mij ellendige.

Nu geliefde vriend, ik hoop dat de Heere u en al het arme volk, mijner mag gedenken in uw gebeden en zo elkanders lasten te mogen dragen.

Dus wanneer ik eens naar u toe kom, daar kan ik niets van zeggen.

Zijt hartelijk van mij gegroet. Uw onwaardige vriend!

H. Roelofsen en echtgenote

Opheusden, 11 juni 1902

Geliefde vriend!

In Hem die het Anker der hoop is!

Uw hartelijk schrijven heb ik in gezondheid ontvangen, door 's Heeren goedheid. Maar wat uw verzoek aangaat, om nog eens naar Tholen te komen, dat wil ik graag eens doen bij leven en welzijn.

Maar door omstandigheden kan ik nu nog niet bepalen wanneer.

Dus u moet nog een beetje geduld hebben. Ik hoop zo spoedig mogelijk eens te komen.

Met dezen laat ik u weten dat ik verleden week ook een beroep heb ontvangen naar Middelburg. Dus lieve vriend, u kunt wel begrijpen dat ik er gespannen tussen sta. Te Krabbendijke en te Middelburg roepen ze: "*Kom over en help ons.*" En hier onder het volk is het algemeen een roepen: "*Blijf met ons.*"

Ik sta verlegen wat te moeten doen.

Och, dat de alleen wijze God mij mocht geven, licht en wijsheid om een onberouwelijke keuze te mogen doen.

Dus vriend Van de Velde, wat de uitslag zal wezen, weet ik niet. Ik leef in een afwachtende houding wat de Heere doen zal. Gedenk mijner in uw gebeden.

Ontvang met de uwen en de vrienden in Tholen, mijn hartelijke groeten.

Uw onwaardige vriend,

In haast!

H. Roelofsen en echtgenote

Opheusden, 23 november 1903

Hartelijk geliefde vriend,

Door 's Heeren goedheid heb ik uw brief ontvangen. Ik ben al veertien dagen niet erg goed. Ik ben zwaar verkouden en nogal pijn in mijn zijde en in mijn rug. Het wordt wel iets beter, maar het is toch niet goed.

Wat uw verzoek betreft, om a.s. week naar Tholen te komen, dat kan niet. Vooreerst ben ik erg druk en ten tweede durf ik het niet goed aan voor mijn lichaam. Zodra ik eens kan, dan zal ik het u wel eens schrijven, want ik wil graag de vriendenkring in Tholen nog eens bezoeken. Dus als de Heere wil en wij leven, dan hoop ik zo spoedig mogelijk eens te komen, maar wanneer dat kan ik nog niet beloven.

Als ik dan door 's Heeren goedheid nog eens in uw midden mag komen, dan hoop ik u van het een en ander nog iets mee te delen, want de Heere heeft het nog wel eens goed gemaakt onder ons volkje.

Ik ben onder zware bestrijding geweest; ik had het er werkelijk bang onder. Het ging in hoofdzaak hier over: dat ik anderen leerde en zelf verwerpelijk zou bevonden worden. En dat ik voor anderen lichtte en zelf in de duisternis stond.

En nog veel meer, maar de Heere heeft mij er wonderlijk uit gered. Dit was naar aanleiding van Psalm 91. U moet het maar eens lezen. Ja, ik heb er iets van gehad wat Paulus zegt in Romeinen 8:37: "*In dit alles zijn wij méér dan overwinnaars, door Hem, Die ons liefgehad heeft.*"

Als ik nog eens in Tholen mag komen, dan zal ik u er nog wel eens iets meer van zeggen. Ik heb mogen geloven, dat het alles meegewerkt heeft ten goede. Toen ben ik maar

weggezonken in het wonder Gods, dat ik ellendige, door het bloed des Lams, als een gebondene uit de kuil ben uitgelaten.

Ik kon maar niet diep genoeg in kleinheid, schaamte en verlegenheid wegzinken voor het aangezicht des Heeren.

Nu geliefde vriend! Ontvang met al dat arme volk, dat zichzelf niet kan redden, onze hartelijke groeten.

Uw ellendige vriend,

H. Roelofsen en echtgenote

Goes, 14 februari 1906

Geliefde vriend!

Door 's Heeren goedheid hebben wij uw brief ontvangen en de inhoud gelezen.

Daaruit vernomen, tot mijn blijdschap, dat bij u in Tholen, de vergadering eenparig is geweest om stappen te doen tot vereniging.

Wij hopen dat dit in 's Heeren lieve gunst en goedkeuring mag geschieden.

Nu hebben we gedacht dat het goed zou zijn, dat er twee afgevaardigden naar de classis komen. Bij leven en welzijn, dan zal bij ons in Goes de classisvergadering gehouden worden op woensdag 28 februari. Als er dan twee afgevaardigden naar de vergadering komen, dan kunnen wij er samen over handelen, om met elkaar tot vereniging te komen.

De vergadering zal aanvang nemen 's morgens om 10 uur. Maar al zijn de afgevaardigden van Tholen een beetje later, dat hindert niet, want we kunnen toch niet alles gelijk afhandelen.

Dus we zullen dan maar twee vrienden uit Tholen verwachten.

Nu, in hoop dat u deze letters met de uwen in gezondheid mag ontvangen. Ik ben heden erg verkouden.

Ontvang met de uwen en de vrienden in Tholen onze hartelijke groeten.

Uw vriend,

H. Roelofsen en echtgenote

Goes, 10 juni 1907

Waarde vriend en br!

De zegen van Hem die in de braambos woont, zij u van harte toegewent!

Uw hartelijk schrijven en het boekje van ds. Ledeboer heb ik in gezondheid ontvangen, door 's Heeren grote goedertierenheid.

Wel vriend, ik was er over aangedaan, toen ik in uw brief las, dat er in Tholen zo een boos mens in de consciëntie geraakt is. Mocht het eens een waarzaligmakend werk zijn, dat zou mij nog tot blijdschap en moedgeving zijn in het werk van mijn bediening.

U vraagt of ik niet eens een zondagje naar Tholen kom. Ik zou het graag willen, maar door mijn menigvuldige drukte kan ik het nog niet beloven.

Ik ben in deze maand twee zondagen weg en in de maand juli moet ik naar Rilland een zondag en een zondagje naar Yerseke en naar Middelburg om ds. Van Oordt te bevestigen.

In de maand augustus ben ik ook bezet, dus u begrijpt heel goed dat het niet kan. Want om altijd uit mijn eigen plaats weg te gaan, dat gaat toch ook niet. Maar wilt u met de vrienden mij nog eens een paar avondjes hebben in het laatst van juli of in augustus, dan



wil ik dat graag eens doen, zo de Heere wil en wij leven. Dat moet u dan maar eens schrijven.

Vriend Van de Velde, het speet mij dat u niet op de vergadering was te Middelburg. Het is best gegaan en de leraars van de kruisgemeenten zijn er ook geweest en die hebben veel toegegeven om met de gemeenten van ds. Ledeboer en ds. Van Dijke te verenigen. Dit is bij onze gemeenten zo goed gevallen, dat de vereniging er wel door zal gaan.

In de hoop dat het in des Heeren lieve gunst mag wezen.

Ik ben de laatste keer ook met veel aangenaamheid in Prinsenland (Dinteloord) geweest. De Heere is goed!

Nu, dat de God Jacobs uw steun en staf zij, is mijn bede.

Ontvang met de vrienden onze hartelijke groeten.

Uw vriend en br.

Ds. H. Roelofsen en echtgenote

### **Brief van oefenaar D. Barth uit 's-Gravendeel.**

Met Dirk Barth is een briefwisseling voorhanden tot het jaar 1906, toen de Thoelse gemeente aangesloten werd bij de Ledeboerianen.

Barth werd geboren op 8 maart 1850 en trad daar in 1892 op als oefenaar.

Op de vergadering van de Ledeboerianen in 1894 werd gevraagd of Barth in Nieuw-Beijerland mocht oefenen. Dit werd niet toegestaan, maar hij mocht alleen in 's-Gravendeel de preken lezen. Hij kon het oefenen echter niet nalaten, met als gevolg dat de vergadering van 1896 hem dreigde af te snijden. (Zie onderstaande brief)

Omdat Tholen toen nog een vrije gemeente was liet men daar Barth ook voorgaan. Ook te Wissekerke, Yerseke en Krabbendijke preekte hij regelmatig.

Na 1906 komt zijn naam niet meer voor in Zeeland; wel in enkele plaatsen daarbuiten.

Na zijn overlijden op 27 januari 1912 werd zijn gemeente opgeheven.

's-Gravendeel, 16 december 1896

Waarde vriend!

De Heere zegene u met de uwen uit Sion.

Het was mijn ziel tot blijdschap van u een briefje te mogen ontvangen, daar ik bij tijden en ogenblikken werd aangevallen, dat ik bij u uit het hart vergeten was, als een dode. Ik moet zoveel smartvolle teleurstellingen in onze treurige dagen ondervinden.

Wat de kerkelijken aangaat is door 's Heeren goedheid voor mij enige verlichting gekomen, daar het mij voorkomt dat ze zo ijverig werkzaam zijn tegen mij, arme worm en made. De vrees is dat de arbeid van de kleine zilveren tempeltjes te maken, schade zal lijden en dat het grote beeld van Diana niet zal geacht worden. Het is zulk een nutteloze arbeid, waarin zij door het missen van de ontdekkende genade des Geestes zichzelf moede mee maken. Ze weten niet naar de stad te gaan, zou de wijze man zeggen.

Het gehele kerkelijk gedrag is mij voorgekomen in de toestand van Psalm 55 en vooral vers 12.

Het laatste schrijven was nogal op een vriendelijke toon, maar ik geloof vast en zeker dat de grondslag er van ligt in Jeremia 12:6.

Hierbij zal ik het voor de Heere laten, Die niet aanziet wat voor ogen is, maar het hart kent en nieren proeft.

Ik heb hen dan ook vrij en blij uit mijn hart geschreven, dat de begeerte van mijn ziel was, om met het overblijfseltje van des Heeren arme volk te leven. Liever in de verdrukking tot mijn dood toe op de mesthoop te zitten, dan door menselijke inzetten, in kerkelijke diensten bevestigd te worden.

En ach, waarde vriend, met al de ellenden die mij aankleven van het inklevende verderf van mijn boos en bedorven hart is dit de hartelijk begeerte van mijn ziel en dat is de Heere bekend.

En nu zegt de lieve Jehova: "*Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen.*" Daar hoopt mijn ziel door genade "amen" op te zeggen. De Heere zal toch zeker over ons brengen, wat Hij over ons bescheiden heeft.

Wat uw vriendelijke uitnodiging betreft, om met de kerstdagen tot u te komen, zo de Heere wil, daar ben ik zeer toe genegen.

Als het in des Heeren weg en gunst mocht zijn, maar ik kan tot nu toe daar geen volkomen jawoord opgeven. Hoewel er voor mij, als ik mij niet bedrieg, naar het mij voorkomt wel enkele aanwijzingen voor zijn. Maar omdat ik het zo graag wil, vertrouw ik het niet. U zult dit wel verstaan.

Mijn bede is, dat de lieve Verbonds-Jehova van al Zijn arme volk u en Elenbaas (hoewel nooit gezien en toch niet onbekend) en zoveel als er bij u, het gezicht door genade naar Sion gewend hebben, geven mocht om de zaken in de verzuchtingen tot Hem te brengen.

En dat dit, mij arme, ook mocht gegeven worden, opdat als het in des Heeren weg is, het ook in Zijn gunst mocht zijn. Tot verheerlijking van Zijn Naam, tot zaligheid van onze zielen en tot uitbreiding van Zijn gezegend koninkrijk.

Na minzame groeten aan u en alle onderdanen van Sions Koning.

Uw vriend, D. Barth

Twee dagen later stuurde Barth een briefje, dat hij met kerstdag zou komen. Het schijnt dat hij een dag daarvoor ook een verzoek van Elenbaas gekregen had. Ook J. Vroon had hem verzocht en daarom schreef hij over "de mond van twee of drie getuigen".

### **Brieven van ds. L. Boone uit St. Philipsland**

St. Philipsland            juli 1904

Waarde broeders,

De Heere zij u genadig.

Heden hebben wij uw brief in goede welstand ontvangen, met de mijnen.

En ik was verblijd met uw wil en voornemen om mee te gaan naar de vergadering als afgevaardigde commissie naar Rotterdam, in de consistoriekamer van ds. Kersten aan Boezemsingel 46.

Maar ik kreeg een brief van ds. Kersten en ds. Beversluis, dat niet op 24 juli de vergadering zal zijn.

Want de 24e is het kerk bij ds. Kersten. 's Avonds door ds. van Reenen uit Leiden, welke staat in de kerk van ds. Los.

Ik wens de 24e te gaan en dan de 25e op de vergadering.

Mocht het wezen tot 's Heeren eer. O, Hij alleen kan dat geven.

En daarbij bent u ook hartelijk bedankt voor het geld dat door mij is ontvangen, een postwissel van f 52,50.

Ook van schipper de Rooy en zijn vrouw vriendelijk bedankt.

En hartelijk bedankt voor uw welwillendheid, zo de kerkenraad als de gemeente.

Nu, hartelijk welmenend gegroet, uw dienstwilligen dienaar,  
L. Boone

De groeten van de kerkenraad.

Ik moet 25 augustus, als de Heere wil en wij leven bij J. Geense wezen te Lekkerland.

St. Philipsland, juli 1906

Waarde broeders,

De hulpe Gods zij u toegewenst in de ambtelijke bediening. Met het oog op de grote Koning Jezus.

Hij zegene u met genade voor de tijd en de eeuwigheid met het onmisbaar goed, dat de Heere in Zijn overdierbaar testament aan Zijn uitverkoren Kerk vermaakt heeft, met de uitroep: "*Het is volbracht.*"

Heden uw brief ontvangen, in gezondheid met de mijnen.

Tevens was mij dat nog verblijdend van u eens te horen, dat Ds. Roelofsen zei, dat er nu een gemeente is en dat u bevestigd bent. Bevestigd te zijn is niet zo een kleine zaak. En als u maar niet klaar bent en er uit bent, maar nog in de gebreken blijft, want het is wat als wij God missen.

Wat mijn komst aangaat naar u, dat kan van mijn kant niet voor 11 november, als wij leven en de Heere het wilt.

Maar mocht u het eens willen in de week, het is tegenwoordig te druk, maar dan in augustus of september. Op 6,7,20,21 september, of 9,10,23,24 augustus, dat kiest u maar uit, bij mij is dat gelijk.

Ik moet zaterdag naar Overijsel bij de Zuiderzee.

Mocht het goed wezen, dan verwacht ik later nog wel een lettertje van u.

Ik denk binnenkort in Goes te spreken, zo de Heere wil en wij leven. Doe al het volk de groeten, ik ben met genoeg bij u geweest.

Roelofsen is geweest, maar daar zal niets van komen kerkelijk te verenigen.

Ik moet 15 augustus naar J. Geense te Lekkerland.

De hartelijke groeten van uw dienstwillige dienaar, als nog in de banden zittende vriend en broeder.

L. Boone

### **Brief van ds. G. van Reenen uit Leiden**

Leiden, 5 juli 1911

Waarde en gel. broeder,

Genade, vrede en barmhartigheid worde u rijkelijk vermenigvuldigd!

Eindelijk zal ik u eens antwoorden op uw broederlijk schrijven. Ik heb zolang gewacht op hoop dat ik u een gunstig bericht zou kunnen zenden. Maar helaas, ik heb mijn lijstje van predikbeurten gekregen en dan kan er niet een zondagje bij. Dus het zou wel een wonder zijn als ik op zondag zou kunnen komen.

Het spijt mij wel, maar ik kan er ook niets aan doen.

Zal ik dus eens in Tholen komen, dan zullen het wel een paar avondjes in de week moeten zijn. Als u dat nu eens verlangt, schrijf mij dan wanneer. Dan hoop ik dat de Heere mij in staat zal stellen om te komen.

Zondag ben ik te Giessendam geweest, het was mijn beurt om daar te zijn en ik ben er met genot geweest. Och, die lieve Heere wilde onze arme ziel nog verkwikken uit Zijn getuigenis en aan de dis des verbonds. 't Is nog een wonder, lieve broeder, dat de Heere mij arm en ellendig mens nog als een middeltje wilde gebruiken, om Zijn volkje te verkwikken. Wat is de Heere toch vrij om Zich van de geringste middelen te bedienen en te gebruiken tot Zijn hoge en heerlijke doeleinden.

Geve de Heere ons maar veel recht klein en arm te zijn in onszelf, voor Zijn aangezicht.

Het is toch zo waar wat de dichter zingt in Psalm 119:36

*Geen meerder goed Heer, Gij mij geven meugt,  
Dan dat Gij mij vernedert en maakt kleine.*

Nu lieve broeder, de Heere zij u en uw mede-opzieners en het volkje, goed en nabij. Hij zegene u bij de voortduur met de keur van Zijn zegeningen, alleen om Zijn eeuwig heilverbond en doe ons alzo de kracht van Jezus dierbaar Borgwerk ondervinden tot verheerlijking van Zijn Naam en tot troost van uw hart.

Ontvang nu de hartelijke groeten van de grootste der zondaren en de kleinste van zijns Vaders huis.

ds. G. van Reenen

### **Brief van ds. A. Janse uit Terneuzen**

Ter Neuzen, 22 februari 1910

Geachte vriend!

Genade en vrede zij u met de uwen toegebeden.

Veel te lang heb ik u al laten wachten op een antwoord, op uw door mij ontvangen schrijven. Van belangloosheid en onwellevendheid hebt u mij waarschijnlijk al beschuldigd. Ik heb u daartoe ogenschijnlijk redenen voor gegeven.

Maar laat ik mijn lang wachten toelichten. Zeer gaarne zou ik te Tholen eens een paar avonden gesproken hebben en heb daarom uitgezien naar een gelegenheid om aan uw verzoek en mijn begeerte te voldoen. Maar door drukke werkzaamheden ben ik daarin verhinderd. En op een rustdag was mij totaal onmogelijk. Ik kon niet anders, ik moet u een teleurstellend antwoord zenden.

Met veel belangstelling ga ik de loop der zaken te Scherpenisse na. Veel gunstige tekens, geloof ik, zijn er nog niet te bespeuren. Och, wat is Jezus' kerk op aarde verbrokkeld, wat is Sion als een akker geploegd.

Dikwijls wordt mijn ziel bevangen met diepe moedeloosheid, aanschouwende de verbreking Jozefs. We hebben wel een doorweekt aardrijk, maar geen zachte harten, geen rouwdragende zielsgestalten. Met een twistend volk trekt de Heere nooit op, wel met een bukkend volk.

Een weinig levens heeft de Heere ons nog overgelaten in onze dienstbaarheid en onder de bediening worden de arme zuchters bij ogenblikken nog verkwikt. Nog een weinig getuigenis des Geestes ontdek ik in de consciënties der hoorders, waardoor we nog een weinig staande blijven, door verborgen ondersteuning in de verdrukkingen.

Uw letters las ik met bijzondere instemming. Ik maak het er niet naar, om nog een lettertje van u terug te ontvangen.

Gedenk mijner in Mesech, in uw arme geloofsverzuchtingen en ontvang met u allen mijn hartelijke groeten, met heilbede van een gebrekkige, in Jezus' verstrooide erfdeel.

A. Janse

### **Brief van ds. J. Overduin uit Lisse**

Lisse, 6 juli 1910

Waarde vr. en broeder!  
Genade, vrede en zaligheid zij u toegebeden.

Als antwoord op uw schrijven kan ik u meedelen, dat ik aan het verzoek, om een zondag in uw midden te zijn, hoop te voldoen.

En wel de tweede zondag in augustus, dat is dan 14 augustus.

Is dit de kerkenraad naar genoegen, doe het mij dan nog weten, dan hoop ik wel later nog eens te schrijven, met welke tram ik naar Tholen kom d.v.

En nu wat die jongeling betreft waar u van schreef, kan ik u nog maar weinig van meedelen. Alleen dit, dat hij werkt bij de Gebr. Segers en dat hij naar de kerk komt en ook op het gezelschap.

Ik hoop, als het de weg mag zijn om in Tholen te komen, er meer van te weten. Na groeten, uw heilw. vr. en br,

J. Overduin

### **Brieven van ds. J. R. van Oordt uit Terneuzen en uit Middelburg**

(Ter) Neuzen

Wr, Br.

Wij wensen dat het u welgaat (dat gij gezond zijt). Ook alsmede dat uw ziel welvaart!  
De uwe is mij geworden, in redelijke welstand des levens. Zodat wij als toonbeelden van Gods lankmoedige barmhartigheid nog gespaard zijn, bij het wegnemen van zoveel anderen.

O, wat een wonder dat de Heere ons nog niet moede is geworden, die toch diep ellendig zijn, zo afkerende van God.

Och, dat de Heere toch nog eens redenen uit Zichzelf nam, dat Hij nog in gunst op mij, arme zondaar, mocht neerzien.

O, dat Hij met een gesel van touwtjes, de kracht der verdorvenheid eens uit mocht drijven en de Geest des geloofs door de liefde werkzaam, mij mocht vergunnen.

Och, ik druk zo in mijzelf wel eens uit: het kan er zo niet komen. Maar alle voornemens om het te verbeteren daar ben ik al in teleurgesteld.

En nu weet ik wel dat de Heere alles om Zijn verbondswil, om de verdienste van Christus schenkt. Maar menigmaal zitten mijn ogen zo vol met zand, dat ik geen dierbaarheid in Christus zie. Dat moet nu de Heere telkens weer bij mij opbinden, anders kan ik daar nimmer toe komen. Telkens doen er bemoeienissen op en in de weg van beproeving leer ik tot mijn schande en schaamte mijn vijandschap tegen de Heere.

Ik ben een onverdragelijk mens; dan druk ik mij te hoog uit, dan te laag. Ik weet dikwijls zelfs de plaats in de woestijn niet te noemen waar ik gelegerd ben.

En toch willen de mensen in Middelburg mij nog hebben, maar dat wonder is bij mij zo groot niet, als dat de mensen in (Ter) Neuzen, die me gaan kennen, dat die me niet zat zijn.

Dat is toch een wonder, Jacob en daarom man, ik durf het niet te laten als u het wil, om zo de Heere ons draagt en spaart tot de volgende maand, een paar avondjes bij u te komen.

Maar wilt u een ander vragen, ik zal u niet zuur aanzien.

Ik ben er van overtuigd dat de mensen met zo één toch veel geduld moeten hebben.

Ik heb de blinde meisjes de groeten van u gedaan. Ze waren er mee vereerd. Nu geen wonder, een oudgediende heeft veel op en aanzien. En die het zich met David niet waardig acht, om een koningszoon te zijn, die wordt uit de drek verhoogd, om bij prinses aan te zitten.

Maar als hij moed op zijn veldslagen heeft, al heeft hij er veel gewonnen zoals Joab, dat kwam slecht uit.

Nee, Achitofel wist veel, maar Asaf dat hij een groot beest was en hij kreeg er bij te geloven, dat God hem zou leiden naar Zijn raad, maar daarna opnemen in Zijn heerlijkheid. Dat zijn gelukkige mensen en dat geloof ik ook van u.

Nu, groet de arme en de belangstellenden. Van wie, kan ik niet goed uitdrukken. Je moet later nog maar eens schrijven.

Ontvang verder onze minzame groeten van uw vriend,

J. R. van Oordt

Middelburg, 3 maart 1909

Waarde br. 's Heeren onmisbare zegen zij met u en de uwen.

De uwe is mij geworden in redelijke welstand, maar door drukke werkzaamheden ben ik verhinderd te schrijven.

Het is woensdag zoals u weet bij ons biddag; en dan vrijdag bij u, is voor mijn gestel te veel.

De volgende week, en dan geeft u de dag maar op die het best gelegen komt, ook op vrijdag is mij goed. Ik wacht nog wel een lettertje.

Och, dat de Heere Sion genadig mocht zijn, dat wij eens medelijden met ons gruis kregen en een welgevallen aan de straf.

Dat de Heere nog een gebedje mocht geven, want och, Jacob is zo dun geworden.

Nu waarde broeder, ik hoop dat de Heere met ons mocht zijn.

De groeten aan de kerkenraad en ontvang tevens de minzame groeten van uw medebroeder,

J. R. van Oordt

Middelburg, 1909

Wr. Br, De genade van onze Heere Jezus Christus zij met u.

De uwe is ons geworden, in redelijke welstand des levens.

Wat uw verzoek aangaat om de 28e 's avonds een woordje bij u te spreken, ik hoop zo de Heere wil en wij leven daaraan te voldoen.

Och, mocht de Heere zo een ellendige nog eens willen aanzien in de Zoon Zijner eeuwige liefde. O, het wonder zou groot zijn, aan zo een biddeloos mens nog een zegen te schenken.

Och, dat mijn arme ziel nog eens in boetvaardigheid voor de Heere mocht komen.

Met biddag heeft het de Heere nog eens behaagd. Ik was zo beangstigd, zo'n biddeloos mens biddag te houden.

En waarlijk, de Heere was zo goed, om Zijns verbondswil af te dalen.

Het was een reispenning op mijn weg. Maar ach, nu is het al weer verzondigd! Och broeder, dat ik voor God kon leven.

De keuze ligt er wel, maar ach, ik moet er nog aan beginnen.

Was ik nu maar recht arm, dan was ik mogelijk aan de beurt.

Nu de Heere doe wat goed is in Zijn ogen, want ik, och ik breng alles door.

Ik heb eerst als Ruth geleefd, bij wat ik opraapte. Daarna bij het kapitaal en toen vergat ik Naomi. Hieruit vloeyde dat ik geen inkomst meer ontving. Ik keek te veel op de boom der kennis, meer dan op de boom des levens.

Daar logeren er bij mij, die mij opgeblazen maakten met wat ik had, want ik was de eerste bij de Koning.

Maar er waren arme mensen die voor mij niet bukten. Tot op een tijd dat ik mijn breuk zag. Toen heb ik ze gerechtvaardigd. Ik geloof met Asaf gezien te hebben, dat God mij zou leiden door Zijn raad, enz.

Toen was ik gematigd. Maar waar ik nu dat bewijs gestoken heb, dat is mij ontgaan, ik kan het niet vinden.

En nu heb ik lijdzaamheid van node. Och, ik zoek armoede en ik wil er niet aan en tegen lijden kan ik niet!

Br. ik moet eindigen, ik moet vragen (catechisatie *rw*) gaan houden, dus je krijgt een half afgebroken brief.

Groet ze die de armen lief hebben en ontvang de minzame groet van een ontrouwen br.

J. R. van Oordt

### **Brief van oefenaar H. van Schothorst uit Lunteren**

Lunteren, 6 december 1910

Zeer geachte vriend!

Uw schrijven heb ik in goede orde en welstand ontvangen. Het was mij een stof van verwondering een uitnodiging van Tholen te ontvangen.

Maar ik moet u tevens melden, dat ik op 18 december niet kan, omdat ik die dag aan een andere gemeente mijn woord gegeven heb.

U zegt misschien: hoe dat zo? 18 december staat toch voor Tholen op de lijst? Maar ik wens daarop oprecht te antwoorden.

Ik denk over die lijst net als u; en toen in Goes vorig jaar, die lijstenbepaling werd gemaakt, gevoelde ik direkt bezwaar ertegen en wel met de volgende reden.

Toen ik een volkomen overgave in mijn ziel kreeg tot dit werk, lag het mij zo om overal te gaan, waar ik een vrijwillige ordelijke uitnodiging van kreeg. Nu is het zo, dat de ene

voorganger meer hier en de andere meer daar wordt begeerd. Dat mocht toch maar zo vrij vallen.

De Heere zegt: *"Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een naam geven."* Dat geldt toch ook voor voorgangers. Ook ervaar ik het zo, op de ene plaats word ik dringender gevraagd als op de andere en op sommige plaatsen ben ik nog nooit geweest. Nu voelde ik direkt in Goes, dat die lijst mij wel kon wijzen naar een plaats, die mij deed vrezen waar ik niet begeerd werd.

Ik maakte op die vergadering ook die aanmerking, maar kreeg toen tot antwoord, dat de kerkenraad drie weken vooraf moest schrijven en als ze dit niet deden, dan was men vrij om naar een andere plaats te gaan.

Nu had ik wel een betrekking gevoeld op Tholen, omdat ik altijd hoorde dat daar veel volk was en de gemeente zo wonderlijk uit het stof verhoogd was. Doch omdat in Tholen nogal voorname voorgangers kwamen, dacht ik, op zo een plaats als Tholen zal men mijn zwakke arbeid niet begeren.

Daartegenover had ik van andere gemeenten dringende aanzoeken, als ik een zondag kon vrij krijgen, om dan te komen.

Toen ik nu zaterdag op reis ging had ik van Tholen nog niets vernomen en deed toen een briefkaart op de post naar Gouda. Daar ben ik eens bijzonder gemakkelijk geweest en heb zelfs kennelijk weerklank onder het volk vernomen en wordt dus daar verwacht op 18 december.

Dus toen ik maandag thuis kwam kreeg ik uw brief en ziet , dat kwam dus geheel anders uit, ik had misgedacht.

Mocht u dit nu niet ten kwade opvatten en werd het evenwel nog begeerd, dan zou het misschien in de volgende maand, dus in het nieuwe jaar, zo de Heere ons nog spaart, nog wel kunnen.

Het ligt bij mij zo, dat elke gemeente, hetzij klein of groot, die mij vraagt, ik mij geef zo ik ben, het valt zo het valt.

Maar schrijven is geen beoefenen, als het er op aan komt. Ik moet vaak door veel strijd en aanvechtingen optrekken, zodat ik soms wel in een spelonk zou willen kruipen, in plaats van mijn voet op heilig land te zetten.

Maar de Heere heeft me wel veel beschaamd in mijzelf, maar nooit geheel voor het volk. De ene tijd wel makkelijker als de andere en gaf soms in veel beving ruimte.

Als ik maar iets mag merken van wat Petrus had, toen Jezus op de zee wandelde, toen zei hij: *"Het is de Heere."* Maar toen Petrus zomaar op de baren stapte en zijn oog van de Heere Jezus aftrok en op de wind en de golven vestigde, toen zonk Petrus.

Zo gaat het mij zoveel, dat ik daar meestal op zie. Zie ik dan op mijn voorraad van krachten, gaven en wijsheid, dan zeg ik met Mozes: *"Maar Heere, zij zullen mij niet geloven en ook zullen ze zeggen de HEERE heeft u niet gezonden."*

Maar ik werd er eens bij bepaald dat de Heere zei: *"Wat is er in uw hand? En hij zeide: Een staf."* Toen moest Mozes die eenvoudige stok wegwerpen. En toen die uit Mozes' hand was, maakte de Heere ervan wat Mozes niet kon, n.l. een slang. Zodat Mozes er voor stond en toen hij er weer aan kwam werd het weer een staf. Ik dacht er over na en vond dat Mozes' bediening als de wet was en dat die vrees, toorn en schrik werkt.

Later werd ik nogmaals bepaald bij de staf van Aäron, die moest hem ook wegleggen van het aangezicht des Heeren en zie, dat werd geen slang, maar die bloeide en droeg amandelen.

Ik zag in Mozes de bediening der wet en in Aäron de bediening van het evangelie en zo was die stok en die staf mij tot vertroosting in het dal der schaduwen des doods. De Heere richt soms de tafel toe tegenover mijn wederpartijders en doet mijn hoop levendig rijzen, dat ik in het huis des HEEREN zal blijven tot in lengte van dagen. Psalm 23.



Ontvang de hartelijke groeten, ook al degenen die in Tholen op de geestelijke  
 geslachtslijst voorkomen. Van uw diep ellendige, hopende vriend,  
 H. van Schothorst

### **Brieven van ds. A. Makkenze te Meliskerke**

Meliskerke, 6 december 1909

Waarde broeder!

Door de vrije ontfermingen Gods in Jezus Christus, de Heere.

Die alleen alles is voor en in al Zijn arm, ellendig volk, die uit en van en door haar zelve  
 niets zijn voor Hem. Want zodra zij ook iets menen of willen zijn, houdt Hij op alleen  
 alles te zijn.

Dat u met de uwen welvarende moge zijn, is mijn wens en bede! Zeker hebt u wel een  
 schrijven ontvangen van broeder A. Janse, van mijn voorgenomen plan om aan uw  
 verlangen te voldoen, om eens een paar avonden te komen om de gemeenten te dienen,  
 naar de mate der genade, gaven en bekwaamheid die de Heere mij daartoe belooft te  
 schenken.

Ik heb genoemde broeder dat opgedragen te schrijven, omdat ik zelf niet kon, daar ik  
 voor enkele dagen van huis moest, om in Giessendam te preken. Nu door uw brieven en  
 overgeleverde getuigenissen over uw persoon, verlang ik ook gaarne eens te komen en  
 persoonlijk met elkaar eens kennis te maken, dan voel ik daartoe reeds betrekking.

Om mensen gaat het mij in hoofdzaak niet, maar om de Heere en Zijn werk te mogen  
 ontmoeten in de mens. Daar gaat het om, daardoor zijn zulke mensen mij aangenaam. U  
 zult mij hierin wel begrijpen.

Daar ik wat het lichaam aangaat niet sterk ben, hoop ik dat de Heere geve, dat niets  
 weerhoudt om aan het voorgenomen doel te kunnen beantwoorden. Daarom gedenk mij  
 daartoe in uw gebeden.

Nu zal ik woensdag en donderdag preken. Vrijdagavond, hoe gaarne ook gewild, durf ik  
 niet aan, want dan is het zaterdag reizen en zondag driemaal preken hier in de gemeente.

O, mochten wij waarde broeder, nog eens verwaardigd worden, dat de Heere Zich onder  
 en in ons liefde te vertegenwoordigen, in Zijn dierbare gunst en gezegende werking  
 door de Heilige Geest, tot geestelijke levensvruchtbaarheid voor de ziel.

Nu zal ik woensdag over acht dagen, dat is 15 december, zo de Heere wil en wij leven,  
 komen. Er zal hoogstwaarschijnlijk een kerkenraadslid of mijn zoon meekomen, waar bij  
 u, of bij de een of ander wel logies voor zijn zal.

Zeker zal ik bij aankomst wel afgehaald worden, want ik ben nog nooit in Tholen  
 geweest, dus ben daar geheel onbekend. Mogelijk is het uur van mijn aankomst wel te  
 bepalen. Ik ga met de trein van 13.35 uur uit Middelburg, die dan om 14.35 uur in Bergen  
 op Zoom is. Vandaar neem ik de tram en zou dan om 15.10 uur in Tholen zijn. Maar het  
 zou later kunnen worden, als de tram weg is, dus u moet maar zien.

Moge de Heere zelf genadiglijk uw weg voorspoedig maken. Dat wij daartoe, door Hem,  
 als een opgebonden zaak van Hem, Hem maar nodig mogen hebben.

Ontvang deze met de uwen in welstand en verder de heilbede en broedergroeten.

Met achting, uw geringe broeder in hope.

A. Makkenze

Tholen, 10 januari 1912

Waarde broeder, genade en vrede zij u met de uwen toegebeden.

Die God, Die trouwe houdt en Zijn trouw staaft, openbaart en bevestigt aan Zijn ontrouw volk. Dat Hij ook nu de nieuwe blijken van Zijn gunst aan uw ziel en Zijn verbondstrouw aan u bewijze, bij de herdenking van uw geboortedag.

Mocht het de Heere behagen door Zijn Geest u te doen zien de weg van Sittim af tot Gilgal met u gehouden en dat uw ziel vol verwondering en aanbidding voor Hem mocht wegzinken.

Want waarde broeder, hoe meer des Heeren daden en bemoeienissen worden ingezien door het licht des Geestes en levendig worden beseft en gelovig worden erkend, des te dieper voor de Heere in het stof gebogen.

Hoe kleiner, nietiger en onwaardiger in onszelf, des temeer gevoelen we van onszelf een arme worm te zijn, die niet eens voor de Heere in het stof aan Zijn voeten kruipen kunnen.

Geve de Heere u zo eens een overzicht op deze dag, op de door u doorgeleefde jaren.

Dan zal de taal van de oude patriarch Jacob de uwe ook zijn. Hij zei tot Farao: "*Weinig en kwaad zijn de jaren mijner vreemdelingschappen geweest.*"

Ach, waar zijn uw doorleefde jaren gebleven, ze zijn als een schaduw voorbij gesnel.

Maar wat een genadig voorrecht dat de Heere Zich niet onbetuigd heeft gelaten, maar u levend maakte uit de dood der zonde en genade aan u, dood en doemwaardige heeft believen te verheerlijken. Wat de enige reden is dat u niet oud en grijs in de zonde en in een van God vervreemd leven geworden zijt.

Want wat onderscheid u met anderen, die geen kennis aan genade en het geestelijk leven hebben. Dat is alleen eeuwige liefde, vrije ontferming uit het ondoorgrondelijk welbehagen, wat onderscheiding maakte jegens u.

De Heere bestrale u op deze dag met Zijn licht. Hij doe als de Levensfontein in ruime mate Zijn leven vloeien in uw ziel en schenke in ruime mate Zijn liefde en genade te ondervinden.

Hij geve u het zalig levensverkeer in Zijn gemeenschap, want daarin is het alleen maar goed, zoals Asaf in Psalm 73: 28.

Mocht de verdere korte levenstijd die de Heere u nog wil schenken maar wezen een tijd van voor en toebereiding voor een rijke en ruime ingang in Zijn eeuwig en hemels koninkrijk. Mocht de Heere u geven om aan Zijn hand geleid als een hulpbehoevend kind, door het moeitevolle Mesech voort te zetten. Dat is de beste gang die men maken kan.

En zo aan Zijn Hand geleid, dan zullen de dwazen zelfs niet dwalen.

De Heere spare u nog, als het in Zijn raad kan bestaan, om met het arme deeltje van Sion onder ons, te mogen verkeren.

Dat u de overige levensdagen maar veel in des Heeren nabijheid mag doorbrengen, is de wens en bede van uw ellendig volk en onwaardige medebroeder.

Ontvang met dezen ook de groeten van mijn huisgenoten. Als mede mijn zegenbede en heilgroet.

Uw broeder in hope door genade, op genade.

A. Makkenze

Dit is Van de Velde's laatste verjaardag geweest.

## 10 Brieven van vrienden en vriendinnen

Met de volgende personen had Jacob van de Velde briefwisseling. Niet van alle personen waren brieven voorhanden.

Jan Geense, J. de Waal, vr. Zachariasse, Geesje Heiboer, G. W. Florisse, P.C. Baay, gez. Den Doelder, A. Reeders, Cath. van Nieuwenhuijze, W. van Driel, G. Manneke, H. Vissers, C. Grooten, Joh. de Vos, Jansje Storm, Jane Krijger en vr. Luijk.

Verder met de ouderlingen: Joh. Elenbaas P.P. Vogelaar, W. Meijaard, C. Sturm en Joh. van Zweden.

Ongetwijfeld zullen er nog veel meer geweest zijn die correspondentie of persoonlijk contact met Van de Velde hadden.

### Brief van Geesje Heiboer (uit Poortvliet?)

(Waarschijnlijk tussen 1875-1885 JW)

Dit is voor Jacob van de Velde te Scherpenisse.

Op het sterfhuis van mijn vriendin ben ik geweest en Jacob van de Velde en Pieter van Oost en Willemientje van Halten.

Daar is het de hele dag goed gegaan, daar we tot lof van God gesproken hebben.

Maar toen we weg gingen, verzocht Pieter van Oost aan mij of Johannes Booger (Boogaard?) om eens te bidden. Toen zei ik: laat Booger het maar doen.

Maar hij heeft mijn ziel dood gebeden. Ook van mijn broer Jacob van de Velden en Willemientje van Halten. Niet één had er geloof voor, maar het was mijn schuld.

Maar ik ben in de schuld gekomen, onder veel worstelingen en strijd en zo werd het voor mijn zielestaat nog goed.

De Heere heeft Zijn raad volvoerd door die man, die een huichelaar is, daar de Heere mijn zonden heeft vergeven met die woorden van de Heere Jezus: "*en voor de overtredders gebeden heeft.*"

Ik lag toen op bed, maar ik moest opstaan en ben voor de troon neergevallen in een vloed van tranen.

Daarna ben ik een brokje brood en een kop koffie gaan gebruiken. Ik bad toen om een zegen en kreeg te geloven, dat de Heere Jezus voor mij bad aan de rechterhand des Vaders, voor mijn schuld en zonden.

Toen wilde ik nog zoeken naar mijn schuld, maar ik kon ze niet meer vinden, daar Hij ze vergaf.

Daarna kreeg ik een optrekking, daar ik in gebed was. Ik kon niet meer blijven zitten, maar ik stond op en stak mijn handen naar boven met de uitroep: "Heere Jezus, kom maar, ik kan sterven." Zo vervult van de gemeenschap met de Heere Jezus, dat ik zei: "Kom maar haastelijk, Uw komst is welkom." Ik verlangde naar die dag dat ik bij Hem zal wezen, in het volmaakt daarboven.

Daar heb ik drie dagen in verkeerd. Zaterdagmorgen zat ik weer aan mijn tafel en toen heb ik een vloed van tranen geweend, daar de Heere Jezus als Tussentreder was bij de Vader, voor mij. En dat voor mijn schulden en zonden een voorspraak bij de Vader. Toen schoot er niets meer over als dat eeuwig wonder, dat aan zo een als ik was. Daar zonk ik weg in mijn ziel, dat aan zo een als ik was.

Er schoot geen geest meer in mij over, daar ik dacht te sterven van die liefde Gods. Ik zou gaarne gestorven zijn.

Toen gevoelde ik behoefte aan de Geest en ik moest in de bidkamer. O, hoe lief was het de Geest in mijn ziel te ervaren, dat Die mijn ziel troostte.

En broeder Van de Velde, die heeft in mijn ziel levendig gebeden en gesproken en heeft de Geest van Christus.

Maar Boogaard de gaven van de Geest. Maar het is naar Gods raad geweest, het goede en het kwade.

De Heere zal het Zijne ervan genomen hebben, dat mag ik geloven. Het is voor mij een tweede bekering geweest. Mijn zielestaat is er vaster door aan de Heere Jezus verbonden.

O, dat hemels licht dat ik gevoeld heb van de hemel. Daar zal ik eeuwig het Lam Gods de ere van geven. Daarboven, van de weg die de Heere met mij gehouden heeft. Daar ik mag geloven dat de Heere Jezus mijn Herder is en mij zal leiden naar Zijn raad en daarna zal opnemen in heerlijkheid.

Daar zal ik Hem loven en danken, daarboven in de heerlijkheid, met de vrijgekochte schare, dat zal eeuwig en altoos zijn. Daarboven aan te zitten aan die volle maaltijd met mijn broeders en zusters, om te zingen het lied van Gods Lam.

Heilig is de Heere der heirscharen, zonder einde en van Gods goedertierenheid en van Gods recht te zingen, met de vier dieren en de vierentwintig ouderlingen: *"Gij zijt waardig te ontvangen de lof en de eer en de dankzegging tot in alle eeuwigheid."* Het zal daarboven volmaakt zijn.

Geesje Heiboer

\*Bij navraag bleek dat er een Gees(rt)je Heiboer te Poortvliet gewoond heeft. Ze was geboren op 6 oktober 1820 te Oud-Vossemeer en overleden 6 sept. 1885 te Poortvliet. Ze was gehuwd geweest met Marinus Bruijnzeel.

\*Een Joh. Boogaard woonde in Oud-Vossemeer en was gehuwd met Neeltje vd Stelt. Hij was in 1812 geboren. Het is niet met zekerheid te zeggen of hij dezelfde persoon was uit de brief.

\*Pieter van Oost is al eerder genoemd en woonde ook te Poortvliet. Er is een P.P. van Oost op 12 november 1831 geboren. Wanneer dit dezelfde is, is hij ca. 88 jaar oud geworden.

### **Brief van Joh. van Zweden uit Goes**

Goes, 5 november 1903

Zeer geliefde en waarde vriend met de uwen,  
Genade en vrede met allen die Christus in onverderfelijkheid  
liefhebben, zij u met dezen toegewent.

Daar het de Heere behaagd heeft ons in deze gemeente weer eens met de dankdag een van de weinig getrouwe wachters te laten horen n.l ds. Denzel uit Vlaardingen, zo ging mijn hart in de begeerte tot u uit, om hem onder u ook eens te mogen horen.

Ik heb daarover ook met hem gesproken, wat hij niet geheel afsloeg, wanneer u hem in de week wenst te horen, omdat zijn gemeente hem 's zondags niet gemakkelijk loslaat.

Zo ook naar Yerseke waar hij mede aangezocht is, vanwaar er ook enkelen onder zijn gehoor waren.

Hij is met de lastbrief gezonden om de rechtvaardigen aan te zeggen dat het hen wél zal gaan, maar ook wee de goddelozen, want het zal hen kwalijk gaan.

Zo zou het mij van harte verheugen, zo u hem ook in Tholen eens kunt horen. Inzonderheid sprak hij met veel ruimte uit Jes. 51:1-3 en uit Ezechiël 21:27 en wel voor velen het meest uit de drievoudige omkering.

Eerst hoe de eerste omkering plaats heeft, waar de diepgevallen zondaar, door de Almachtige gegrepen wordt, waar de zondaar van goddeloos vroom wordt, ten tweede hoe hij van vroom goddeloos wordt en ten derde hoe hij van goddeloos in het genadeverbond ingeleid wordt. Zo wordt hij op de borgtochtelijke gerechtigheid van Koning Jezus in de verdere doorleiding naar Gods welbehagen geleerd het Abba Vader, d.i. lieve Vader uitspreken.

De Heere geve u de verdere uitbreiding, waar mijn pen te zwak voor is. Mocht het zijn, bij vernieuwing vastigheid van uw staat, in de zekerheid van uw aandeel en de bewustheid van uw kindschap te willen schenken, in het zalig wegzinken in Goddrieëinig. Want ach geliefde vriend, het behaagde de Heere mij deze morgen nog eens in te willen leiden in het volbrachte borgtochtelijke verlossingswerk van Koning Jezus, zodat ik met de kerk mocht uitroepen: *"Uw uitnemende liefde is beter dan wijn."* Wat die lieve gezegende Bruidegom op deze dag ook nog kwam te versterken, met deze woorden: *"Ik toenaamde u; hoewel gij Mij niet kende."*

O, zalig licht, o zalig leven, ja zalig wegzinken in Zijn liefdearmen. En waar onze ziel dit mag gevoelen en ondervinden, is de Koning als gebonden op de galerijen.

Mocht de Heere u, met allen die van Sion zijn, steeds in Zijn liefde doen delen. Ja, een liefde van eeuwigheid, uitgestort in de ziel, door de trekkende liefde van God de Vader, naar Zijn vrij en soeverein welbehagen. Want, nietwaar geliefde vriend: *"Die den HEERE verwachten zullen! de kracht vernieuwen."* Als de Koning maar in de stad komt, en mocht dit ons een lied zijn, gezongen voor een treurend hart.

De Heere toch heeft beloofd: *"Ik zal! u geen wezen laten, Ik kom weder tot u."* Ja Hij zal wederkomen om vrijheid voor de gebondenen uit te roepen. Om naar het zeggen van een onzer godzalige voorvaderen: niet zalig te willen leven om in de hemel te zullen ingaan, maar zalig te willen leven, omdat Hij het zo waard is.

Mocht het zijn dat er iets in dit schrijven is dat u aangenaam mag zijn, zoals het mij een en andermaal aangenaam en zielsvertroostend geweest is de lof van uw Koning te horen vertellen. Wil er Hem dan de ere van geven, Die gezegd heeft: *"Het is uws Vaders welbehagen, ulieden het Koninkrijk te geven."*

Ontvang hierbij de hartelijke groeten, met al degenen die van Sion zijn, uw liefhebbende vriend,

Johannes van Zweden

P.S. Vanuit Yerseke heb ik bericht ontvangen met blijdschap, dat vriend J. Elenbaas ruim is mogen verhuizen.

### **Brieven van P. de Kam uit Den Haag**

Den Haag, 1900

Geachte vriend en kinderen,

Het doodsbericht van uw oude moeder ontvangen hebbende, zo kan ik wel indenken wat wéér een verlies betekent. Want van uw dochter zal het nog wel veel in de gedachten blijven.

En nu dit. Ach vriend ik kan wel nagaan dat het uitwendig verlies niet alleen is. Maar het zielsverlies, o dat zal zeker wel op uw hart wegen, want wij die meer hebben leren kennen als vlees, dan kan het niet anders zijn dan een dubbele smart.

Maar als u nog verder mag zien op uw overgebleven kroost, ook allen voor een eeuwigheid geschapen, dan gaan wel eens de haren te berge rijzen van verschrikking en vrees.

Mocht het voor u allen bij vernieuwing maar een nieuwe behoefte zijn om het tot de God des levens te wenden, om vernieuwde hulp en sterkte en dat het voor uw kroost eens een spoorslag mocht zijn tot bekering, het kan geen uitstel lijden.

Nu, dat wens ik u met de uwen.

En vriend, de last is mij ook opgelegd om de noden mee te dragen als middel. Maar Christus is het alleen die uw last kan verlichten en verkwikken. Hij wil alle last opnemen, want Hij heeft Zelf de last van Zijn arme volk gedragen.

Nu vriend, u schreef mij dat Aäron stil zweeg bij Gods doen. Dat is waar, want zijn twee zonen kwamen in een zwaar oordeel om. Maar het is wel veel zwaarder als we onbekeerd sterven, maar ook wanneer wij jaren de schuld hebben voor God en tegen Zijn goedheid hebben gezondigd.

Maar nu heb ik wel eens met uw moeder gesproken, hoewel kort, en ik bemerkte wel dat zij uitwendig geen vijand was van de waarheid, maar dat is niet genoeg.

Nu vriend, ben ik ook benieuwd hoe het verder gaat. Ik dacht zo deze zomer toen ik bij u was, dat Salomo zeide: "*Ik kreeg knechten en maagden.*"

Uiterlijke zegeningen zijn goed met een erfdeel erbij.

Dan kunnen we ook wel wat uiterlijke beproevingen dragen, want daar kunnen we niet buiten.

En nu vriend, vraag ik u ook, hoe u het op de bijeenkomsten hebt op zondag. Of de Heere nog wel eens komt te vertroosten met Zijn lieve en dierbare gemeenschap, want het wordt steeds duisterder. Ja vriend, hier in Den Haag en vooral in de gemeente speelt de duivel zo een rol, dat de politie er nog aan te pas zal moeten komen.

Mijn begeerte gaat nog wel eens naar u uit, maar of er nog een weg voor geopend zal worden, weet ik niet. En nu zou mijn verlangen zijn, of ik later eens een lettertje van u zou krijgen. Ook of een of andere spreker, hier of daar nog wel eens komt.

Ja vriend, deze zomer toen ik in Middelburg was, bemerkte ik ook dat er een grote opschudding was, door het boekje van Beversluis. Nu als zoiets voordoeft is ieder in de weer en de onkunde is zo groot, dat iedereen ten strijde trekt zonder kruit en lood.

Nu, het eigen ik kan ook niet gemakkelijk vallen, maar het is niet alleen in Middelburg, maar ook op andere plaatsen van de z.g. Ledeboerianen, want het is ver weggezakt.

Ik kreeg nog een brief uit een plaats in Noord-Holland, waar ik ook enkele malen gesproken heb, maar deze vriend schreef mij dat het daar de dood in de pot was.

Och vriend, mocht die grote Profeet nog eens komen met het meel van genade, opdat het een nieuw deeg mocht worden.

Er is nog wel schuldbelijdenis, maar schuldgevoel, dat is de smart en het leed dragen over onze afwijkingen, dat is nog ver zoek; zie de verloren zoon.

Nu vriend, ik zal maar eindigen, mocht de Heere ons allen bekeren en op de rechte weg leiden en dat we onze voetstappen eens mochten nadrukken in Zijne sporen. We zijn nogal eens als Petrus, hij was Christus al vooruit en dat gaat net zo lang totdat we in de zaal terecht komen en daar breken we armen en benen.

Die grote Leidsman zoekt Zijn stoute en ondeugende schapen weer op. "*Simon, Jonas zoon, hebt gij Mij lief?*" O, dan druipt de ziel in ootmoed en schuldbesef voor God neer.

Ach vriend, ik zal nu afbreken. Doe allen die Sion beminnen de groeten, niet één uitgezonderd en ik hoop en wens u en de uwen dat de Heere u sterken mag.

Nu, wij maken het door 's Heeren goedheid nog heel wel naar het lichaam.  
P. de Kam envrouwHerderslaan 13

Den Haag, januari 1903

Geachte vriend en kinderen,

Door 's Heeren goedheid mogen wij u melden dat we nog gezond zijn, ja dat ik deze winter tot hiertoe ook van duizeligheid niets bemerk, waar ik anders 's winters mee te kampen heb.

Maar boven dat alles zijn des Heeren weldaden aan zo een onwaardige bewezen, want veertien dagen geleden hebben wij onze gouden bruiloft mogen herdenken.

En dat was voor mij een dubbele weldaad, eerst in het natuurlijke, maar in het bijzonder naar het inwendige.

Ik stond 's morgens op met Psalm 103 en mocht die van vers tot vers met geloofsomhelzing toeëigenen. Zodat ik elk vers in Gods eeuwige liefde en trouw, in tranen heb mogen dopen.

Ach vriend, ik mocht geloven dat het weer een stapje nader is tot de heerlijkheid.

Ik kan niet alles schrijven zo het toeging en ook zegt Groenewegen: "Zo genoten en zo gesloten."

Dat is eensdeels ook waar, maar ik mag uit de vrucht nog adem scheppen. Dat is de zucht tot God, om met het arme volk van God in deze laatste dagen nog wat in Gods gemeenschap te mogen leven. Dit is mijn dagelijkse bede aan de troon der genade.

Vriend, hier in Den Haag heb ik maar weinig. Er komen gedurig verzoeking.

Als ik met hen handelde over de drie poorten, waardoor we moeten ingaan tot de hemelse heerlijkheid, dan stemmen ze wel toe, maar ik bemerk dat er geen zoeken is om die weg te kennen en te betreden.

... Nu mag ik door Gods goedheid nog meedelen dat ik vorige zomer, nog drie weken in Walcheren geweest ben. Bijna nog nooit zo hartelijk als deze keer.

Ik mag geloven dat D. Janse de onvrede mee in zijn graf genomen heeft.

Onze kinderen hadden de vijftigjarige echtvereniging te Middelburg geplaatst en het heeft ons aan vele zegenwensen uit Walcheren niet ontbroken.

... Ik wenste wel dat ik van u een lettertje terug kreeg, hoe het met u allen is, ook in Tholen en Poortvliet.

Ik hoop dat het met vrouw Zachariasse goed gaat, ook naar het lichaam.

P. de Kam

Uit de brieven van P. de Kam wordt de indruk gewekt dat hij ouderling was in Den Haag en ook wel eens oefende.

Zijn afkomst was van het eiland Walcheren. Uit zijn brieven blijkt dat hij veel op de gebreken zag van de ambtsdragers in verschillende kerken. Om deze reden was het niet juist, om alles uit de laatste brief over te nemen.

Verder is er niet veel van hem bekend.

### **Brieven van P. P. Vogelaar uit Dinteloord**

Dinteloord, 14 mei 1901

Geachte vriend!

Het spijt me dat ik van uw vriendelijke uitnodiging geen gebruik kan maken. Nadat u bij ons geweest zijt, al de tijd heb ik veel gesukkeld en nog met pijn in mijn rug en ook vooral in mijn arm, zodat ik mijzelf alleen niet kan helpen.

O vriend, dat is mij toch zo moeilijk, omdat ik het er dan de meeste tijd niet mee eens ben. De Heere neige mijn wil in en onder de Zijne, om eens te mogen en te kunnen zeggen: "*Uw wil geschiede.*"

Ik wens u Gods onmisbare zegen toe, dat Hij met Zijn onmisbare Geest in uw midden mag komen. Dat Hij de dominee voor mag gaan en hem leide in alle waarheid. Dat Hij, Wiens naam Ontfermer is, mag geven met die arme Ruth op te zamelen van de vrije genadetafel des Heeren. Dat uw zielen nog eens verkwikt mogen worden hier in een land dor en mat, uit de Fontein des levendigen waters en uit Zijn volheid mogen ontvangen genade voor genade.

Nu lieve vriend, de Heere geve u wat goed is in Zijn ogen en brenge u samen in die lage weg van verootmoediging. Want hoe lager wij mogen bukken voor dat lieve Wezen, hoe meer vrijmoedigheid wij toch krijgen om op te klimmen tot Hem, Die in de hemel woont en troont.

Hij ziet op armen en ellendigen die zichzelf niet meer kunnen helpen en altijd geholpen moeten worden van die enige Held, bij Wie hulpe besteld is en verlossing heeft te weeg gebracht, door Zijn bitter lijden en sterven. Nu gezeten aan de rechterhand des Vaders ten goede voor al Zijn arm en ellendig volk en nooit ophoudt voor haar te bidden.

Nu lieve vriend, ik eindig met de wens en bede, dat God u samen zegenen mag en doe de groeten aan de dominee.

Het is toch wonderlijk, banden te gevoelen aan iemand die ik nooit gezien heb. Als hij later nog eens mag komen, wees dan zo goed om het mij te laten weten.

Groet vrouw Zachariasse met haar man en kinderen en al de arme kinderen Gods. Wees jij ook tenslotte van mij gegroet en die zich noemt uw liefhebbende vriend,

P.P. Vogelaar

Dinteloord, 20 februari 1907

Zeer geliefde vriend!

Daar wij al een paar weken u verwacht hebben, is bij dezen mijn vriendelijk verzoek of u de aanstaande, of de volgende week, een dagje drie of vier naar ons toe wilt komen.

Voor mij is het rijden afgedaan, daar mijn adem korter en moeilijker wordt. Als u kunt, wees dan zo goed om mij met de vrienden nog eens te verblijden met uw komst.

Het is toch alles wat we hier in dit Mesech hebben, als die grote Hogepriester mee mag komen, waar alles aan gelegen is. Want Zijn komst is het toch alleen die ons heil volmaakt.

We hebben L. Potappel drie dagen en drie nachten bij ons gehad, met veel genoegen.

Ik moet u nog bedanken voor uw hartelijke en gewichtige brief, waarin je grote zaken hebt mogen openbaren, waar ik jaloers op was.

Want zaken, daar zal het toch maar op aankomen, want Gods arm en ellendig volk is met geen beredeneerd geloof geholpen.

Die hebben zo graag dat ze geloof mogen ontvangen, dat zo wat aankleeft en dat ze maar in de laagte brengt om tot Hem op te mogen klimmen die in de hemel is.

Hem te mogen omhelzen en dat Hij eens tot ons neder komt door Zijn lieve, dierbare en onmisbare Geest, Die ons alleen in alle waarheid leiden kan.



Nu moet ik ophouden, want ik word moe en verwacht spoedig een briefkaartje te krijgen van uw komst. Dat je geen bezwaar behoeft te maken, of je welkom zult zijn, dat weet ge.

Stro en voeder is er genoeg. U stapt er bij mij maar uit, of wilt ge afgehaald zijn in Steenberg?

Schrijf maar gerust en vrij. Ik hoop dat u deze weinige letters in gezondheid mag ontvangen, met uw kinderen.

Na hartelijke groeten, noem ik mij uw liefhebbende vriend,

P.P. Vogelaar

P.S.

Groet ook hartelijk van mij dat arme volk, die zichzelf met zichzelf niet meer kunnen helpen, maar die gedurig van Hem moeten geholpen worden. Die tot Zijn discipelen gezegd heeft:

*"Zonder Mij kunt gij niets doen."*

Vogelaar was één van de zielevrienden van Van de Velde.

Waarschijnlijk was het door de verwatering van de leer dat hij in de Hervorde Kerk niet langer kon blijven. Het is ook mogelijk dat hij zèlf dieper inzicht kreeg, waardoor hij zich daar niet meer thuis voelde.

Later preekte o.a. ds. Roelofsen wel eens in een schuurtje te Dinteloord. Als hij een preekbeurt aan Van de Velde opgaf, vroeg hij meestal melding te doen bij Vogelaar.

Toen ze beiden nogal gebreken kregen, werden de bezoeken minder, maar ze schreven elkaar regelmatig.

Leen Potappel kwam als jongen al bij Vogelaar, omdat hij toen reeds onderscheidde dat hij te doen had met een man, geoefend in de genade.

Vogelaar wist wat het was: *"Sion heeft weën gekregen, en zij heeft haar zonen gebaard."* Jesaja 66:8b

Dit betrof een persoon uit het naburige Klundert. Deze persoon werd zo op het hart van Vogelaar gebonden, totdat hij mocht geloven: *"die altezamen tweelingen voortbrengen, en onder derzelve is geen jongeloos."* Hooglied 6:6b

Omdat hij zelf niet meer weg kon, stuurde hij er iemand op af. Deze persoon heeft daar gehoord dat er iemand *"in Sion geboren was"*, overeenkomstig de werkzaamheden van Vogelaar.

Na het sterven van Vogelaar bezochten L. Potappel en (ds.) J. Slager de familie. Toen één van beiden zijn lege stoel zag staan, kreeg hij een sterke betrekking op hem en mocht toen gemeenschap met hem krijgen in de triumferende kerk.

### **Brief van Catharina van Nieuwenhuijzen uit Dinteloord**

Dinteloord, 19 januari 1904

Geachte vriend,

Met dezen neem ik de pen op om u een woordje te schrijven.

Hedenmiddag ontvingen wij uw briefje en daarbij een grote gift van honderd gulden, van onze geliefde afgestorven vriend Johannes Elenbaas. Wij waren wel erg blij met het geld, maar onze vriend is toch weggenomen, nietwaar?

Hij kan met ons niet meer blij zijn. Hij zal nu een andere blijdschap hebben, een geestelijke volmaakte blijdschap.

Als hier een klein lichtje al zo groot is, wat zal dan toch het volle genot niet zijn.

Wat moet u er toch een smart van hebben dat hij van u weggenomen is. Mij dunkt, het gevoel zal bij u geweest zijn, dat er geen mens meer in Poortvliet woont, want u was er altijd welkom.

Wij wensen u, dat de Heere u mag ondersteunen met Zijn genade en Hij geve u ook vertroostende genade, ge zijt al veel verloren. Maar een goede vriend, dat is toch zoveel, nietwaar?

Daar kan men ook alles brengen, onze blijdschap en onze droefheid. Maar de Heere leeft toch nog, daar kunt ge zéker alles brengen, want die is een allesvervullend Goed.

Ik breek af met de pen en wij hopen u toch spoedig te zien, zoals gij geschreven hebt.

Moeder is weer heel wat opgeknapt, buiten verwachting.

Geliefde vriend, ge zijt nog hartelijk bedankt voor die grote weldaad, die gij ons van onze vriend hebt toegediend.

Nu blijft ge vriendelijk van ons gegroet, van moeder Martijntje en ook van mij,

Catharina van Nieuwenhuijzen

De briefschrijfster woonde bij haar moeder, of stiefmoeder. Ze waren beiden door God opgezocht.

Ds. E. Fransen, die ook wel te Dinteloord preekte, zei wel eens dat de gebeden van Matijntje hem naar Dinteloord trokken.

### **Brief van ouderling W. Meijaard uit Yerseke**

Yerseke, 30 januari 1902

Geachte vriend,

Wij mochten uw brief nog in redelijke welstand ontvangen en waren verblijd iets van u te vernemen.

En dat de Heere, niet tegenstaande dat u ellendig en nooddruftig met uw lichamelijke toestand was, de Heere nog genadiglijk aan u mocht gedenken, u nog volgens Zijn belofte beliefd te vertroosten hier in dit tranendal, in dit Mesech der ellende.

Ja vriend, het is wat groots, van God nog bedacht te worden.

Dat is geen ledig denken, maar dan bewijst God dadelijk hulp in het lijden. Dan kan de ziel gewillig dragen, wat de Heere wil dat wij dragen zullen. Hij weet het beste wat nodig is. 's Heeren wegen zijn wijs en heilig.

Ik heb tegen Jan Vette gezegd, dat Pleune zou willen dat hij eens kwam. Het kon gebeuren zei hij, dat hij dat wel eens deed.

Ikzelf zou ook wel eens graag één of twee dagen naar u toe komen. Ik zal wel eens zien. Mocht het eens wezen dat ik met een maand eens kon komen. Op het ogenblik kan ik nog niet.

Ik heb verleden week, met bewilliging van de kerkenraad, die jonge, pas begonnen oefenaar, (Kersten <sup>JW</sup>) negentien jaar oud nog maar, en uit de lijn van ds. Roelofsen, verzocht een paar avonden te spreken. Hij zal denkkelijk 19-20 februari komen.

De vrienden uit Walcheren geven hier zoveel lof van, dat hij als het ware ds. Roelofsen overtreft. Wij zullen dit zo laten.

De Heere is Wonderlijk. Wij lezen in de profeet Jesaja: "*De koe en de berin zullen te zamen weiden en een klein jongske zou ze drijven.*" Dat zou dan hier ook zo zijn (met dat jongske <sup>JW</sup>).

Verder is 's Heeren dragende zorg nogal over het volk bij ons.

Mocht Hij maar uit Zijn algenoegzame volheid vervullen, al onze en Zijn duur gekochte Sions noden.

De groeten van mij en mijn vader, moei Pietje en Maatje.

Uw vriend,

Willem Meijaard

Willem Meijaard was in 1865 te Yerseke geboren.

Als jongen van twaalf jaar liep hij al met de last van zonden en schulden.

Toen de Heere met hem op zestienjarige leeftijd doortrok, nadat hij op een gezelschap een voorgelezen preek beluisterd had, was het of hij levend ter helle zou varen.

Hij liep naar huis, waar hij op de hooizolder terecht kwam.

De andere dag, want hij was kwijt, hoorde zijn zuster hem daar en liep van blijdschap naar haar moeder. Deze zei: "Dan heeft hij een goed plekje." Maar zij werd ook naar het verborgene gedreven.

Toen Willem tegen de middag zijn Rechter mocht toevallen in het erkennen van al zijn erf en dadelijke schuld, is de hoop in zijn ziel geboren. Toen werd de Heere Jezus hem duidelijk geopenbaard en hij liep in verwondering naar zijn moeder met de uitroep: "En dat voor mij."

Hij mocht veel uit die liefde leven.

Meijaard was 34 jaar toen hij ouderling werd en heeft jaren de gemeente gediend.

Een dag voor hij ging sterven zei hij: "Met de Borggerechtigheid van Christus kan ik leven en daarop kan ik ook sterven." Hij mocht nog een hartelijk gebed doen en kreeg direkt daarna een hersenbloeding.

Op 15 mei 1944 is hij gestorven, 79 jaar oud.

Op 36-jarige leeftijd schreef hij bovenstaande brief.

## Brieven van C. Sturm te Wissenkerke

Wissenkerke, 10 december 1901

Waarde vriend!

Ik heb uw briefje ontvangen en zend nu het bestelde hierbij, de twee boeken nummer 5f 2,00 =f 4,00 Aandeel post 15 f 4,15. U kunt dit p.p. overmaken, of zo u wilt.

Door Gods goedheid zijn wij allen redelijk gezond, hopende dat van u ook.

Helaas wat zal ik schrijven, daar de springbron door mijn eigen zonde en schuld toegestopt is. Waar ik mij wend of keer, ik mis God. Het ergste en het dodelijkste teken dat ik bovendien nog omdraag is, er geen gevoel van te hebben.

De ouden zongen:

Dit is de voorbode van het sterven,  
Moet ik dan eeuwig Jezus derven  
En zonder Borg in 't oordeel staan?

Waarlijk, het is zo bij me. David zegt ook: "*Het licht mijner ogen is niet bij mij.*"

Dit is bij mij ook de meeste tijd van mijn leven, want de zonde maakt mijn hart dik en als met vet besmeerd.

Al mijn voornemen om het te boven te komen, valt gedurig in stukken, ("*zonder Mij kunt gij niets doen.*")

Ik probeer maar gedurig mijn eigen pad effen te houden. Als de gehele wereld behouden zou worden en ik niet, blijft God rechtvaardig. Maar mij baat niets. Dit wordt een persoonlijke zaak, want als heel de wereld verloren ging is God ook rechtvaardig, want wij zijn allen kinderen des duivels.

Nu, ik weet en geloof dat God zondaars wil behouden en dat door de Middelaar Jezus Christus. Maar zo onvermogen we zijn om een nieuwe hemel te scheppen, ben ik ook om zondaar voor God te mogen worden.

Mijn belijdenis is wel zo, en op 't uiterlijk vertoon lijkt dat wel, maar ik wil u gulweg bekennen dat al dat vertoon bijna altijd maar mondbelijdenis of eigenliefde is. Of, om het plat uit te drukken, bedrog is.

God wil in geest en waarheid gediend worden. Nu zal ik maar niet meer schrijven van mijn dwaze en lauwe verrichtingen.

Maar wanneer de Heere door Zijn lieve Geest mij zelfs een vatbaar schepsel maakt om iets te doen, dan merk ik genoeg bedrog, zonde, ongeloof, hoogmoed en wat al niet, om als een pottebakkersvat verbroken te worden.

De zonde, de zonde, ik haat ze en ik haat ze weer niet, was ze mij maar altijd een last, maar dat is zo niet, nee erger, ik walg soms van God en van vroomheid en heiligheid. Moet de Heere nu van zo een schepsel niet walgen?

Heilige Jezus, sta voor Uw heilige Vader en dek mij. Hij neemt het zaad Abrahams aan, maar ik kon dat niet meer uitrekenen, het is mij zo duister, dat ik mijn geslachtsregister niet lezen kan. Met de bril van het verstand kan ik ook niet verder zien. Ik mis het getuigenis des Geestes.

Vat u dat, of is het bij u voldoende om het in het verstand te hebben en niet in de ondervinding. Hij leert niet als de schriftgeleerden en Farizeeën, maar als machthebbende.

Mocht de Heere Zich mijner ontfermen en wederbrengen uit Basan en uit de diepten der zeeën van zonden, schulden en verlatingen.

*"O God, zij hebben Uw gangen gezien, de gangen mijns Gods, mijns Konings, in het heiligdom."* Ik heb er ook iets van gezien en was verblijd en bevredigd. Eerst zag ik Hem aan de kruispaal, dit is jaren geleden, voor mijn zonde en schuld, mocht ik toen geloven. Hij nam als God en Mens de vloek weg. Och, dat ik het nog geloven kon en vrede hebben.

Toen heb ik Hem gezien als onder de wet, die door Hem verheerlijkt werd en verhoogd. *"Ik kom o God om Uw wil te doen, Uw wet is in het midden Mijns ingewands."*

*"O God; gebied de verlossingen Jakobs."* Zijn leven ging mij als in een gezicht voorbij. Van Zijn kindsheid tot Zijn mannelijke jaren, in heiligheid en rechtvaardigheid, zonder zonde. Niet voor Zichzelf, maar voor Zijn uitverkoren volk.

Mocht ik eens vergeten met Paulus, wat achter mij is en eens jagen naar het wit. O, dierbare Jezus, laat U eens grijpen en schenk Uzelf eens aan Uw volk.

Maak de kinderen des doods eens los en wil de gebondenen eens ontbinden, de gevallen oprichten, de gebrokenen sterken, de neergebogenen oprichten, de melaatse reinigen en degenen die bezoedelde kleren aan hebben eens afwassen in Uw dierbaar bloed.

De omzwevende gevangene eens nabij brengen, de dove eens doen horen, de blinde roepende maken en het gezicht schenken. De hongerige spijzigen met het vlees van Uw menswording en de dorstige met Uw dierbaar bloed en gerechtigheid verzadigen.

De doden het leven schenken, die in het graf der zonde stinkt, doen uitkomen. De ongevoelige teerheid geven en die zich schuldig voelen en kennen een welgevallen doen nemen aan de straffen van zijn ongerechtigheid, opdat genade van Uw lippen mag afdruppen.

Ik begin hier aan Esther te denken en ik ben ook zo. Lieve God help mij en Uw volk. Zij bad om haar eigen leven en dat van Gods volk. Al die ellenden en kwalen omringen mij en nog veel meer en veel gevaren dreigen mij.

Ik zit hier meest zonder God te tobben. Ik heb hier maar twee vriendinnen. Dit is Adriana Krijger en nog één die bij ons aan de kerk hoort, waar ik zielsverbinding aan heb en waar ik veel achting voor heb. Dus zit ik meestal alleen.

Wanneer er van Kloet uit St. Maartensdijk, aan Adriana Krijger bericht komt dat die oude vrouw beter mocht zijn, zou ze graag ook eens naar Tholen komen. U heeft er de groeten van, met de bekenden. Groet het volkje en zeg, dat ze aan mij gedenken in de gebeden. Als het eens vlug mocht gaan, zou ik wel eens naar u toe willen komen, als ik in leven blijf.

Kan ik misschien eens van deze winter? Schrijf toch eens terug, het is zo aangenaam iets van u te vernemen.

Uw vriend groet u,

C. Sturm

(ongedateerd, ca. 1904 <sup>JW</sup>)

Geliefde vriend,

In antwoord op uw vriendelijke uitnodiging, dient deze brief dat het voor mij onmogelijk is a.s. week bij u te zijn.

Het is dan maart en voor mijn zaken zou het roekeloos zijn niet thuis te zijn. Daar honderden van mij uitstaan en er zeker velen het mij kwalijk zouden nemen als ik niet thuis was.

Het spijt me zeer dat dit net zo valt, ik had graag eens bij u geweest.

Ik zal u iets toevertrouwen wat u maar voor uzelf moet houden. Ik denk dat bij leven en welzijn, ik toch niet lang meer aan de staaldraad lopen zal. Mocht ik u mondeling spreken, dan zal ik u wel eens meer zeggen.

Vraag die dominee (ds. van Oordt <sup>JW</sup>) eens of er te Charlois te komen is, zonder ver te moeten lopen? Dan wil ik eens proberen bij hem te komen. Schrijf mij eens het een en ander?

Ik had o zoveel met u te bespreken, maar het kan niet.

Wat mijn doorleven betreft, dat is woelig en veel dagen der donkerheid. De Heere wordt gemist, ook ik en we kunnen Hem niet missen.

Hieruit zult u onze en mijn ellende wel kunnen verstaan.

Wat zou ik blij zijn als die man ook eens naar ons toe wilde komen, maar wij zijn zo arm en 't hoopje is zo klein. Ik heb kamers genoeg en plaatsen om hem te bergen. De reis van Rotterdam naar hier is makkelijk genoeg. Doe eens een woordje voor een arme sukkel en voor het kleine overblijfseltje.

Doe alle vrienden en vriendinnen de hartelijke groeten en zeg dat ik hen toch nog wel eens wil bezoeken.

Nu nog wat. Ik doe bericht en de hartelijke groeten van Adriana Krijger. Ze is ziek thuis gekomen, maar doet toch haar werk. Ze is buiten aan het schoonmaken. Maar van binnen is het o zo bemodderd. Ze wordt met de dood aangevallen en alle moeite, die ik doe, is tevergeefs.

Ze doet u de hartelijke groeten en vraagt of u haar zaken wil gedenken en zou zo spoedig mogelijk een berichtje ontvangen. Of u dan zelf eens komt. U kunt bij mij logeren. Ik zal u afhalen.

Doe ook van haar aan alle bekenden de hartelijke groeten.

Uw liefhebbende vriend en altijd hopende broeder.

C. Sturm

Wissenkerke, 20 mei 1904

Waarde vriend van de Velde,

Ik heb uw aangenaam schrijven ontvangen en was er ziels verblijd mee.

Ik kan op natuurlijk gebied, wat reumatiek betreft ook met uw jammerklachten meedoen, als ook op geestelijk gebied, maar zal dat dus maar niet herhalen.

Ik ben allang met de gehele zaak verlegen geweest, ja zelfs is er een tijd voor me geweest, dat ik de gehele zaak opgaf en moedeloos de handen slap liet hangen. Maar toen kwam er enige verandering.

Ik zag om mijn eigen zonde en schuld mij als de verachtelijkste mens. De Heere verborg Zich en ik kreeg alle mensen tegen. Ik wist niet wat het was in een weg van kwaad gerucht te moeten wandelen. Ik zocht zoveel ik kon mijn eer, mijn reputatie, mijn mooie naam op te houden.

Maar helaas, ik werd in de gracht ingedompeld en kwam er bemodderder uit als ooit tevoren.

Ik probeerde de duivel met zijn eigen munt te betalen: schelden met schelden, tieren met tieren, razen met razen, tot ik er geheel onder moest en ik mij niet anders en beter zag als een gevleesde duivel. Een kind van mijn eigen natuurlijke vader. Totdat ik in de wanhoop wegzank en wenste nooit een overste over vijftig geweest te zijn.

Totdat de Heere mij voorkwam met deze woorden: "*Waar is de scheidbrief van ulieder moeder, waarmede Ik haar weggezonden heb?*" Toen kwam er verandering en zag ik klaar dat de Heere mij nog niet moede was.

Hoe verachtelijk ik ook in eigen ogen was, het was net of dit niet zo in des Heeren ogen was. Dit deed me weer moed scheppen en weer wat herleven, "*ziende op den oversten Leidsman des geloofs, Die het kruis heeft verdragen en de schande veracht.*"

Nu begin ik soms ook zo wat te leren van een dagelijks kruis te dragen wat drukt op alle delen van de oude mens. Het is pijnlijk, maar kan goed werken als wij erdoor geoefend worden.

Ik merk uit uw schrijven dat u ook van dat alles goed uw deel krijgt. Als wij nu maar goed het testament nalazen, dan zouden we daar niet zo tegenaan druisen. Ik tenminste niet, maar eigenliefde doet mij altijd naar lekkere beten omzien.

Ook ik ben als gij, zegt Paulus. En het is zo, want wij zijn in Adam één.

Is Christus onze oudste Broeder?

Lieve vriend, denk eens om die vraag, de zegen wordt in de kleren van de oudste broeder weggedragen. (Jacob en Ezau JW)

Bij leven en welzijn hoop ik eens naar u toe te komen, als het de Heere behaagt. Ach, het is voor mijzelfen zo donker.

Doe vrouw Compenhans de groeten van mij en zeg, dat ik in haar verlies deel. Ook de andere vrienden en bekenden en uw gezin.

Ik zal de boodschap overbrengen bij Adriana Krijger.

Uw vriend, C. Sturm

(In dat jaar was Sturm met de Bakkeriaanse gemeenten gebroken.)

Te Wissenkerke was een kleine groep mensen, waar ds. D. Bakker in de tweede helft van vorige eeuw regelmatig vooring.

Het was een kleine gemeente, waar C. Sturm ouderling was.

Vanaf 1897 werd zijn naam genoemd op de vergaderingen van de Bakkeriaanse gemeenten, die toen geleid werden door ds. Ruben. In 1904 onttrok hij zich van deze gemeenten, waarna hij contact zocht met de Dijkiaanse gemeenten. Hoewel er door ds. Boone, ds. Roelofsen, ds. van Oordt e.a. in die gemeente gesproken is, is er toch geen aansluiting gekomen.

Ook de reeds eerder genoemde oefenaar D. Barth sprak wel eens voor dit groepje. Nadat verschillende mensen overleden zijn, kwam men na 1920 niet meer samen.

Uit de briefjes is enigzins op te maken wie Sturm was, echter toch ook weer niet zo heel duidelijk.

Hij schrijft nogal eens over Jane Krijger. Die kwam ook bij hem naar de samenkomsten, hoewel ze altijd lid gebleven was van de Gereformeerde Kerk.

## Brief van Adriana Krijger uit Wissenkerke

Wisenkerke

Janiarij1900

Waarde vrindt

Daar ik door Heeren goet tijt nog al wel ben als door veel donker heeden. Soms om mijn ijgen zonden.

Ik heb uwen brief ontvangen en gezien dat gij niet naar ons kan komen door om gestelt hijt. Dat spijt mijn tog zoo.

Ik was er al voor in de weere geweest en als het de Heere mocht geliefen (believen) om ons is te kommen bezoeken daar zoude ik op gestelt zijn.

Ik hat al mien mensen verzogt en mien huze (kamer) laten behangen ik dagt wat zal ik hun goet doen en dat valt nu teegen.

En Sturm die hat ook al wat over hoop gesleept daar zou je ook wel goed gekomen zijn. Wij hoope dan toch wel laater je te wagten dan hoop ik je te omvangen.

Dan moeje tog is schrijven oe heb je het nog al op het sterf huis gehat bij Kloet. Ik heb er nog al is oofer gedacht en de oude vrouw Luik seeker ook. Zis hier geweest. En dan Sammariene ook wel. Ik hat er ook wel willen weesen zow graag.

Ik heb net naar het kantoor geweest en een postwi Sel ontvangen één hondert drie endertig gulden én een alfe stuver (twee en halve cent). Ik bedank u vrindelijk voor de bemoejenisse aan mien ik bin er zo van ontroert in mijn gemoet en o ik ben er tog zoo blijde meede. Ik zeg zoo wel liefe Heere watte trouwe onderhouwt gij tog over mijn.

En doet tog Johannus Eelenbaas de groetenissen van mijn en bedankt ten ook nog voor de veele bemoejenissen en de vrindt scap die ik van hem genoten heb en ook in toolen bij leen schot en zijn vrouw en bij vrouw Sageriase (Zachariasse) en vrouw kompenas (Compenhans).

Nu lief vrindt de zeegen en de nabijhijt des Heeren

wees gegroet

uwe vrindine Adriana Krijger

je moet tog is naar mien toe komen

de groete aan de kinders

Hoewel ze haar best gedaan zal hebben met het schrijven van deze brief, is het toch voor een groot deel in het "Zeeuws" gebleven.

Regelmatig kreeg Jane Krijger bezoek vanuit Tholen.

Leen Potappel kwam een paar keer in het jaar haar bezoeken.

Zelf zocht ze de vrienden en vriendinnen, zoals Sammarine en vrouw Luijk regelmatig op.

De begrafenis waar ze van schreef, was in St. Maartensdijk en werd geleid door W. Kloet.

Hij las elke zondag voor een gezelschap van Gods volk.

Sammarine (Samoelina Hartog) die ook aanwezig was kende ze ook.

Dit was de geestelijke moeder van de bekende Leen Potappel.

Hoewel Sammarine Leen nooit gezien had, werd hij op haar ziel gebonden.

Toen hij twaalf jaar oud was, in 1894, werd na een zware strijd zijn ziel verlost. Het was toen voor haar "of ze van een knechtje verlost werd".

Enige tijd daarna, verzond Leen een boodschap om bij haar in het winkeltje te komen. Hij had n.l. een sterke betrekking op haar gekregen.

Maar Sammarine, die hem al eerder verwacht had, sloeg op zijn vraag geen acht, maar zei: "Nee jongen, maar je hebt mij wat te vertellen; waarom heb je daar toch vier weken mee gewacht?" Toen heeft hij haar uit zijn leven, van zijn vierde tot zijn twaalfde jaar, alles verteld.

Later, toen Leen ook op het gezelschap bij haar was, besloten ze heel laat in de avond met het zingen van Psalm 89 vers 8:

*Zo wij sterk zijn, daarvan hebt Gij alleen de eer;  
Vermogen wij ook iets, zulks alles komt, o Heer!*

Na het zingen van deze regel, verstomden de monden, maar het zingen ging door. Het zingen werd overgenomen door de heilige engelen, die met hemelse muziek het vers uitgezongen hebben.

De nachtwaker, die op dat moment langs kwam, hoorde de hemelse muziek en bleef verwonderd luisteren. Hij heeft de andere dag op het dorp verteld, dat hij zoiets nog nooit gehoord had.

In 1904 is Sammarine gestorven. Haar dochter moest Psalm 73 lezen. Toen ze te kennen gaf dat ze moest stoppen, zong ze de laatste regels uit vers 13 van die Psalm:

*Maar ik werde nu gans versmacht.  
Mijn hart verliest al zijne kracht;  
Doch Gij zijt Heer' mij troost geheel,  
Mijn borch, mijn toevlucht, mijn erfdeel.*

Dit was het laatste wat van haar gehoord werd.

Jane Krijger spreekt ook nog over de oude vrouw Luijk uit Stavenisse.

Kort na haar eerste huwelijk met C. Kauffmann, is ze krachtdadig bekeerd. Maar met haar man had ze geen leven meer.

Hij moest niets van dat leven hebben en zocht zijn troost bij de drankfles. Toch bleef ze liefde voor hem houden. Toen hij weer een keer in de nacht bij huis kwam, hoorde zijn vrouw wat vallen. Ze vond hem in de sneeuw, maar kon hem niet naar binnen dragen. Daarom heeft ze haar eigen deken genomen en hem zo goed mogelijk toegedekt.

Toen ze een keer van het gezelschap thuis kwam met een blij gezicht, vroeg hij: "Wat zie je er toch blij uit, je gezicht blinkt; is de tijd van je ellende voorbij en wordt het nu weer zoals vóór ons trouwen?"

Ze vertelde toen, dat haar ellende voorbij was omdat Christus aan haar ontdekt was. Even leek het of hij onderworpen was, maar toen zei hij in vijandschap: "Dat wil ik ook niet, om zelf onbekeerd naast een bekeerde vrouw leven, want het slot is toch dat ik verworpen wordt." Zijn vijandschap was zo groot, dat ze gedurig tot het gebed uitgedreven werd.

Toen er een kind geboren zou worden, wist hij die dag geen raad van pijn in zijn buik en ging boven liggen. De dokter moest hem toen meer aandacht geven dan zijn vrouw.

Om half twaalf is hij gestorven en om half vier werd een zontje geboren, die ze naar haar man Christiaan noemde.

Kauffmann was 37 jaar oud toen hij op 3 maart 1850 stierf.

Het kind is maar vier weken oud geworden, maar de moeder mocht Gods daden goed keuren!

Later is ze met oefenaar M. Luijk getrouwd. Deze heeft D. Bakker te 's- Gravenpolder in 1865 als predikant bevestigd.

Hij is 52 jaar oud geworden en weer was zijn vrouw weduwe.

Vrouw Luijk was ook bevriend met Jacob van de Velde en had bijzondere achting in haar omgeving. Ze is honderd jaar geworden en in 1914 door ds. P. v.d. Heijden begraven.

## **Brieven van Jan Geense te Nieuw-Lekkerland**

Nieuw-Lekkerland, 1904

Mijn lieve vriend en al de discipelen,

Niet ons, niet ons, maar Uwen Naam zij eer, dat moest ons opschrift zijn.

Ik moet in alle verwondering leven, dat ik arme stofworm, nu van Gods wateren op Zijn aarde mag leven.

Ik dacht zo, een koning op zijn troon en in een elpenbenen bedstede, kan niet zo als mij wezen, daar de Heere mij tot hiertoe in alles zo verzorgd.

Nu is er geen mens op de aarde die het van alle kanten zo verzondigd. Die mens daar de Heere zoveel goedheden aan betoond, in dat Lam.



Nu zou er geen mens moeten zijn, die zo plat op de grond moest liggen als ik, voor die groten en lieven God. Die zegt tot mij: "*Komt niet te Gilgal, en gaat niet over naar Berséba*", maar: "*Zoekt Mij en leeft*."

Want zelfs van het vette der ossen en het geslachte en het getier en het luitenspel wil Ik niet horen. Hoewel het in het eerste goed was, maar het is in kwinkeleren veranderd.

En nu dacht ik, dat er geen beter luitenspel kon wezen, als dat. Dat de Heere alleen aangenaam is als een arme, zuchtende, kermende, wenende en biddende aan de troon Zijner genade. Dat is toch alleen de melodie, die bij de Heere aangenaam is: "*Zoek den Heere en leeft*".

Intussen al het gestuurde goed ontvangen. Onze aangezichten moeten bedekken. Och, dat de Heere mijn hart en ziel, de handen en voeten en met alles wat ik ben, eens mocht wandelen in ootmoedige vreze en een kinderlijke wandel.

Dat wens ik heden al de discipelen van die lieve en dierbare Heere Jezus Christus toch toe, want dat zou op onze zielen moeten liggen.

Zoekt den Heere en leeft! Heb een afkeer van het boze en doe het goede. Daar had ik zo een indruk van in mijn ziel en daarom schrijf ik er nu nog van.

Ik heb hier ook nog discipelen bij me gehad, Piet de Bie, een lief onderwezen mens in de geestelijke verborgenheden, een oprechte Nathanaél.

En zo heeft de Heere het tot hertoe wonderlijk gemaakt. Ik heb uw brief gelezen, met het adres: uitwendig rustende schipper. De titel is waar en de inhoud is ook een goede tijding uit verre landen, met de groeten van allen. Ook zeer aangenaam was het mij, weer eens een lettertje te ontvangen.

Mijn vrouw gaat een beetje negotie doen. Daar moet ik ook altemet over wenen, dat de Heere mij zo een vrouw gegeven heeft, wat ik ook verbeurd heb.

O, ik heb het meer verzondigd als zij, en nu heeft de Heere dat zo niet toegerekend, want dan zou het anders zijn als het nu is.

Ik zou ook hierin moeten uitroepen: Niet ons, niet ons, maar Uwen Naam komt de eer toe en dat alles in en om en door die lieve Schootzoon Jezus Christus.

Al wat God hoog opbouwen wil, begint Hij laag. Wat wij hoog opbouwen, vernedert Hij ook weer laag. Ik gevoel wel, ik kan niet zo laag bukken als ik wel wil.

Als ik zo eens in overpeinzing zit, over al het goede dat God mij doet, dan zeg ik wel eens: o Lam, Hefoffer, Beweegoffer, Dankoffer, Bidoffer. Het alleen waardige Offer Gods, dat is Mijn geliefde Schootzoon.

Nu, geliefde discipelen van Christus, Eén is onze, of Eén is uw Meester, zei Hij met Zijn mond. Maar dat we dan onze Leermeester zien en nodig hebben om van Hem geleerd te worden. O, ik heb het bovenal nodig!

Doe ze nu allen de groeten en ook bij Leen Schot. Ik heb gevoeld bij de pont, met de hand der belofte te geven, dat het een rechterhand van welmenendheid was.

Die zich noemt uw vriend,

Jan Geense Jzn.

Meen niet op een luit te kunnen spelen, want al houdt men die in onze mond, het maakt geen leven of geluid zonder te blazen.

Hier toch ook is onze ziel in de gebeden, weningen en zuchtingen, zonder de aanblazingen van die lieve God de Heiligen Geest niets. Is het Zijn geluid, dan hoort Hij het geroep der armen, dat is een Goddelijke werking, als onze arme ziel door de liefde wat kan doorgeven en iets kan geloven, iets van die Christus.

Ach, dat mijn arme ziel gedurig door de wind van Gods Geest en de liefde, daarheen gedreven mocht worden.

Heft uwe ogen eens op, zegt de Heere, aanzie eens Wie de hemelen gemaakt heeft? Ben Ik het niet, die boven de kloot der aarde woont en al de sprinkhanen der mensen ziet. Zoveel sprinkhanen eten Jakob op en dan wordt hij dunner.

Nu, die lieve, dierbare en grote God, Die de ganse aarde bedekt met Zijn heerlijkheid, daar zouden wij van moeten uitroepen en als dood aan Zijn voeten vallen.

Groet vrouw Kempenhans met Bette en haar man, in één woord met insluiting van alle Thoolse vrienden: vaarwel!

Nieuw-Lekkerland, 1905

Zeer geachte vriend Jacob en vrienden,

Met dezen doe ik u weten, dat ik uw briefje heb ontvangen en daarin vernomen heb, dat alles wel is en dominee Roelofsen bij u donderdag is. Nu ik kan er niet bij wezen, maar waren wij zo gelukkig, dat de Heere er eens bij was met Zijn lieve tegenwoordigheid, dan was het een plekje des hemels, gelijk bij Jakob.

O, als ik dat in mijn leven nog eens mocht ondervinden, een ontmoeting Gods en Christus in mijn ziel. O, wat blijdschap zou dat wezen, want er is niets dat meer versterkt. Nee, ik ben eerder arm, alles in mijzelf missend en mochten wij dat maar meer ondervinden, arme, naakte, ellendige, alles verloren, niet één druppeltje goeds in ons. Maar meer en meer naar Jezus, door Zijn trekkende liefde geleid mochten worden en door Zijn lieve Geest onderwezen.

Ik ben lomper (dom *rw*) als lompen, blind in alles. Mocht nu de Heere mij eens tot licht wezen of worden, want alles is toch nog maar in wording, in 't klein. Die gunst des Heeren leert mij arm stofmens.

Nu wens ik u allen des Heeren zegen van mij, arm, zondig, alles bezoedelende en besmettelijke adamswortel, mijn naam is niet uit te drukken.

O, o en och, och. Dat die lieve God vol van alle vertroosting mijn ziel vertroosten mocht. Want Die alleen kan 't doen. Er is niets onder de hemel, die dat kan. O, Heere ontferm U over ons, al is't dat wij al arme zondaars zijn.

Wij zijn dit in Adam die viel en wij met hem, dat is een lering van boven en de opneming ook. Waar God de deugd van Zijn rechtvaardigheid ontdekt, blijft de deugd van Zijn barmhartigheid gewoonlijk niet achter.

Dit zijn maar stipjes, nu mocht ik zo doen en spreken en zo ondervinden als schrijven. Spreekt alzo en doet alzo. Dat wij die armen man niet vergeten mochten die de stad door zijn wijsheid verlost heeft.

Vergeef al mijn dwalingen en mijn fouten die veel en groot zijn. Maar het is der wijzen wijsheid, zegt Salomo, om de overtreding voorbij te gaan.

Dus, dat hoop ik nu van u. Nog de groeten van een die zich noemt uw vriend,

Jan Geense, Jzn en ook van mijn vrouw en ons  
samen en ook uw kinderen.

Dus, stuur toch mijn boekjes.

Doe vrouw Kempenhans de groeten. Ze is niet bij me geweest. Ik neem het niet kwalijk, want zulk een dood ongevoelig en lusteloos en werkeloos en biddeloos, ja reukeloos mens.

Wat het ook zij, mocht de reuke van de Roos van Saron maar in mijn ziel gegeven worden, de geur van de wijn.

Zegt ze goedendag en Kees en zijn vrouw en al de Thoolse vrienden. Nu, wees zo goed om die boekjes over de post te sturen, ik verlang er om.

Nu, mocht die grote, lieve God, mij arme stofworm in dat Lam aanzien en geven en schenken bukkende, o bukkende genade en ik bij het brandofferaltaar en mijn ziel in 't wasvat.

Iets van die twee, die niet te scheiden zijn, deelachtig te wezen, of worden en nog mogen worden. O, dat Lam, dat Lam, Die blinden ogen opent. Heere, open de mijne nu, nu.

Och, dat wij van die grote, lieve God in Christus samen eens mochten ondervinden, vrede en liefde door de Heilige Geest.

O, de dood die komt ook en als we dan niet gereed zijn! En ik ben niet gereed! O, o, lieve vrienden, laat ons vrezen, geen rust in ons.

Schrijf dan een lettertje terug? Het zal mij aangenaam wezen. Ik heb heden veel reumatiek in mijn schouders en armen. Hier laat ik het bij.

Vanaf 1904 was Jan Geense aan de wal komen wonen te Nieuw-Lekkerland. Zijn vrouw begon daar een winkeltje. (Zie ook hoofdstuk 2)

De brieven van Geense zijn moeilijk te ontcijferen. Het zijn allemaal korte ontboezemingen. Maar wel de moeite waard om wat werk aan te doen! Hij was een man die diep in zijn totale verdorvenheid had ingezien en een godzalig leven had.

Onder Gods volk en knechten was hij zeer geaching.

Jan Geense is in Yerseke geboren, in 1848, waar hij in zijn jeugd zonder God leefde.

Op een zondag ging hij weer jagen en schoot van dichtbij op enkele eenden.

Toen hij voor de derde keer schoot en het de dieren schijnbaar niet hinderde, kreeg hij de slag naar binnen.

De zondag ontheiligen heeft hij daarna niet meer aangedurfd en hij verliet ook zijn vrienden. Zijn zilveren oorkingen en mooie kleren veranderden "in zak en as".

Toen hij zeventien jaar oud was, is hij na een weg van zware overtuigingen, door de liefde Gods tot de oprechte keus gekomen.

In de eenzaamheid heeft hij een verbond gemaakt en heeft hij gezworen voor Hem te leven.

Hij is getrouwd met Maria Noorden, maar Jan was nog maar 31 jaar toen Maria gestorven is.

Met vier dochters van twee tot acht jaar, bleef hij achter.

Zijn tweede vrouw was Jannetje Vercijs, waar hij nog een dochttertje bij gekregen heeft. Zij was nog onbekeerd toen ze getrouwd zijn. Dit was voor hem een reden tot veel gebed.

Zijn vrienden wisten wat zijn gebeden soms vermochten. Toen Jannetje in 1917 gestorven is, zei hij dat ze goed heengegaan was.

Zijn oudste dochter Jozina was 48 jaar toen ze in 1919 stierf. Ze was een bekommerde vrouw, waar hij ook verwachting voor had.

Een andere dochter, Janna Jacoba, was een godzalige vrouw, waar Geense bijzonder aan verbonden was. Ze heeft een jongetje van vijf jaar moeten missen, waar ook hoop voor was. Het ventje had de ene dag nog gezegd, dat hij geen oude man zou worden en de andere dag viel hij van een trapje, dood op de grond.

Toen Jan Geense dit hoorde kreeg hij werkzaamheden met dit kind. Enkele uren daarna, toen hij het lijkje zag, kwam er nog een laatste zucht over de lippen van dit kind. De moeder zei: "Hij leeft nog", waarop Geense antwoordde: "Nee hoor, dit is het tekenje waar ik om gevraagd heb. Hij juicht nu voor de troon!"

Janna is in 1933 op de leeftijd van 56 jaar blijmoedig gestorven. Nadat ze bepaald was uit Johannes 14:2: "*In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen; anderszins zo zou Ik het u gezegd hebben; Ik ga heen om u plaats te bereiden*", vertelde ze haar vader, in de heerlijkheid te hebben ingezien die haar wachtte.

Ze zei: "Ik heb moeder gezien en Jantje (haar zoontje), mijn plaats was bereid, maar joe en mien plekje waren nog open."

Jan Geense kon niks zeggen dan alleen: "O, mien kind, mien kind." Enkele maanden nadat zij gestorven was, heeft Geense ook zijn wens verkregen!

## Brieven van vrouw Zachariasse-Coert te Tholen

Tholen, (1890-1900)

Geliefde vriend Van de Velde,

Uw briefje heb ik ontvangen, en ik was verblijd dat u nog aan mij denkt, maar verder zeer bedroefd.

Och, dat ik in mijzelfen zo ellendig ben, ik ben deze morgen zo diep bedroefd geworden. De zuster had gezegd, dat ik misschien naar huis mocht, maar vanmorgen moest ik boven bij de dokter komen. Ik had toen veel pijn. Toen hij mij onderzocht had, zei hij dat ze nog een week door moesten gaan, voor dat hij mij kon helpen.

Dus, mijn lieve vriend, als ik dan nog geopereerd moet worden, zal het verder nog maar afwachten zijn; misschien wel 4 weken.

Het viel mij toch zo tegen. Maar om nu een onderworpen hart te hebben, daar is genade voor nodig.

Och, wat is de zonde bitter en de vruchten daarvan.

Mijn lieve vriend, och dat de Heere voor mij arme maar een Schuilplaats mocht wezen, want ik ben zo bedroefd, zover van mijn man en kinderen en lieve vrienden te wezen.

Zaterdag waren wij nog bij elkaar. Maar de Heere zal met elk Zijn raad wel uitdienen en ook met deze arme, diep bedroefde.

Mocht ik veel bedroefd wezen naar de Heere.

Ach Heere, maak mij maar eenswillens. Och Heere, voor U is er niets te wonderlijk, ik heb de hel verdiend en alle ramp en tegenspoed. Maar als Hij nog eens om Zijns Zelfs wil op mij neer mocht zien, dat zou de droefheid veranderen in een blijdschap die de wereld niet kent.

Och mijn lieve vriend, zo zal ik u noemen omdat u ook onder dat lieve volk behoort die niet op kunnen trekken als die lieve God zelf niet meekomt.

Daar komt vrouw de Polder net onder mijn diepe droefheid en nu heeft zij een uurtje geweest.

Och, het heeft mijn ziel verkwikt. Dat lieve volk, dat zijn mijn broeders en zusters, die de wil des Heeren doen.

Mocht ik maar geloven door bezaaide en onbezaaide wegen, dat dit de weg is en dat de haren van mijn hoofd geteld zijn.

Ach, dat de Heere Zelf mijn dorre, dode ziel levendig maken mocht. Dan kan die zeggen: in Hem verblijd zich ons gemoed.

Als dat beminnelijke lieve Wezen komt, dan brengt Hij alles mee.

Daarom ben ik uitziende als dit komt, dan brengt Hij stilheid, eenswillendheid, buigzaamheid, lijdzaamheid en geloof door de liefde werkende.

Maar ach, mijn lieve Van de Velde, mijn ogen zijn op Hem, want Hij is mij geen vreemde. Mijn ziel dorst naar Hem, maar is geheel terneer geslagen en ik moet gaan eindigen.

Mijn briefje is vol en mijn hart is vol.

Dat de Heere met de dauw des Heiligen Geestes, al mijn lieve vrienden en vriendinnen mocht bestralen en de ware vrede Gods en de liefde af mocht dalen.

Mijn lieve vriend, die ook door het dal der moerbeziënbomen moet doorgaan, de Heere zij met u. Ik groet je in mijn ziel met name. Dag, mijn lieve vriend. Uw arme vriendin,

Vrouw Zachariasse

Tholen, januari 1907

Waarde vriend Van de Velde,

Daar de Heere u morgen bij leven en welzijn, zeventig jaar laat worden, wil ik u mijn felicitatie nog toezenden.

Mocht de Heere als het in Zijn raad mocht wezen, uw levensdagen nog verlengen. En dat de Heere je nog maar veel mocht verwaardigen, om als een arme naakte en ontblootte aan Zijn lieve voeten om raad en wijsheid en nog om een laag hart van Hem af te smeken.

Ach, Van de Velde, de Heere heeft u in uw levensweg al veel geholpen en nabij geweest en om bij de Heere te schuilen, dat is het beste.

Om onze zonden ontmoeten we hier zoveel doornen, maar wij moeten zeggen: "Heere, die hebben wij gezaaid en moeten ze zo rechtvaardig maaien."

Och, om de Heere maar toe te vallen, dat is een verademing voor de ziel. Wat zou dat toch een eeuwig wonder zijn, dat de Heere bemoeienis met ons wilde hebben.

Daar kunnen wij niet bij, maar Hij doet alles om Zijns Zelfs wil. Daarom Van de Velde, hopen we dat de Heere die het stil gebed hoort en ziet uw verzuchtingen mocht verhoren. Het mocht zo nog wezen, zo de Heere Zelf beloofd heeft:

"Uit hen zal altijd iemand komen voort", Psalm 22:16.

Ze zijn wel goed voor de zaken, maar ach, dat is niet genoeg voor de dood.

Mocht de Heere, Die Zijn naam is de Almachtige, ze nog genade geven. Dat kleine poosje dat de Heere u hier nog wil gebruiken, dat je elkaar nog mochten zijn tot een hand en een voet.

Je vader zal ook gebreken hebben, maar bestraf een oude man niet hard en wij hebben ook zoveel gebreken.

Nu de Heere gunne u samen, dat Hij je mocht bewerken met Zijn lieve Geest.

Och, het is toch zo verschrikkelijk om zonder de Heere in het oordeel te staan. Dat heeft mijn oude vader ook ondervonden.

Nu, de Heere geve u dat uw lichaam weer opgericht mocht worden en dat de weg weer gebaad mag worden, dat we u weer in ons midden mogen hebben.

Het is ook door des Heeren goedheid goed gegaan. Leen deed een eenvoudig gebedje en mocht aangename preken lezen.

De Heere bedauwe ze met Zijn lieve Geest, dat is het voornaamste.

De Heere ondersteune en beware u verder en zegene u uit Sion.

Ook nog hartelijk geluk gewenst van mijn man en kinderen.

Nu, na hartelijk gegroet te zijn van uw welmenende vriendin,

vr. Zachariasse-Coert

In de zeer lezenswaardige: "Levensbeschrijving en brieven van L.J. Potappel" door A.J. Smits, staat vermeld dat Potappel ook contact had met vrouw Zachariasse. Dit blijkt ook uit een deel van de 36ste brief. De dankdag, toen ds. J. Fraanje in Tholen was, bracht Potappel bij haar door. Een gedeelte uit deze brief volgt.

Stavenisse, november 1914

Zeer geliefde vriend,

... En nu, lieve vriend, het was toch net of ik u woensdag zo naar Tholen voelde trekken. "Wel Heere," zeide ik zo tussen God en mijn ziel, toen ik woensdag naar de kerk ging: "bewaars hem toch, maar dat hij niet onwettig zoekt uit te breken. Maar wees hem toch met Uw ondersteuning nabij."

En nu Krijn, wens ik u iets van de afzondering mee te delen. Ik ben van het veer naar vrouw Zachariasse gegaan, die zeer verblijd was dat ik kwam en spijt had dat ze u niet meer gezien had. Ze was net achter toen de bus voorbij ging. We mochten samen hartelijk aan de gang raken uit ons doorleven en de tijd waar wij in zijn. Waarlijk, het mocht na de middag zo van hart tot hart gaan, dat er over een ander niet meer is gedacht.

Toen is om vijf uur Kees Schot gekomen en zo wij weer een weinigje opening kregen, daar komt Jane en Sei ook aan. En hier hebben we zo tot 11 uur bij elkaar mogen zitten, met onderlinge vrede en gemeenschap, met

openhartigheid. Om werkelijk niet over, maar met elkaar uit het leven te spreken, zodat wij toen ook niet meer naar Joost geweest zijn. (ds. J.Fraanje, die de andere dag zou preken JW.)

En zo als ik naar buiten ging en het nog een weinig begon te rijmen in de natuur, werd ik weer zo over u bekommerd, hoe of u het wel had. Toen was het net of ik u op wacht niet kon vinden, maar ik durfde het niet te geloven, omdat u gezegd had dat u zeker op wacht moest.

Zo werd het weer morgen en het was zomaar bedaard in mijn ziel. Ik kreeg nog wel enige gebedsontsluiting met de dag die wij wensten te doorleven. En zo mochten wij ook samen daarover sprekende opgaan.

En daar kwam dan de tijd dat ik het aangezicht van mijn broertje zag. Wat was ik toch blij! Zijn eerste gebedje won reeds mijn hart al in. Toen is hij begonnen met zijn inleiding te nemen uit Psalm 25 over: "*Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, en neem weg al mijne zonde.*"

Daar ging hij zo opmerken, hoe David nu niet bad, dat de moeite en het verdriet zou weggenomen worden, maar dat de Heere het aanschouwde. ...

Toen is hij zo in het gemeenschappelijk gebed gegaan. O Krijn, daar is hij ingeleid hoe de gouden schilden werden weggenomen en hoe er nu koperen in de plaats werden opgeborgen. Hoe het in Gods Kerk nu ook zo was en dat er nu zovelen zich nog daarin vermaakten, in gepolijst koper van belijdenis zonder levenspraktijk. Maar hoe degenen die ogen hadden, het daar niet mede konden doen.

O, het was uit mijn hart, Krijn. Hij droeg de toestand van alles op aan het hoogste Hof daarboven.

Hij heeft toen zijn tekst genomen uit Nehemia 9:27 tot 31, waaruit hij liefelijke zaken heeft mogen zeggen. ...

En daar lieve vriend, is hij tussenbeide bezig geraakt, hoe de golfslagen van Gods recht en toorn over de Borg van Gods uitverkoren kerk zijn geggaan.

En toen hij daar zo over doortrok, vroeg hij ineens: "Volk van God, hebt gij uw Borg al eens zo gezien?" En o, daar werd mijn ziel geraakt en mijn hart overstelpt, want dat werd levendig.

En zo is hij weer doorgetrokken. Maar ik heb niet veel meer met aandacht gehoord, want mijn geest werd teruggevoerd naar Hem, Die mijn ziel liefheeft.

Ik ben zo uit de kerk met W. Baaij meegegaan. Ook Kees Schot. Het was wel niet goed meer met mijn hoofd, en toen ik een poosje bij Baaij was, ben ik de wereld weer afgeraakt en het was al zeven uur geweest, eer ik mijn bewustzijn weer terug had. Maar dit kan ik zeggen, dat het zeer goed geweest is.

Dus toen ben ik niet in de kerk geweest.

Toen zijn ze allen nog naar Baaij gekomen, nadat ze eerst een poosje bij Leen Schot geweest waren. En ik was verwonderd dat ze om zo één als ik was, zo'n moeite deden.

En Joost plaatste zich zo naast mij en begon zo onderzoekend te vragen, of ik de aarde moede werd. En heeft toen nog aangenaam zitten praten over het zieleleven.

O, lieve vriend, wat zal het toch eens zijn, verwaardigd te mogen worden eeuwig samen bij God te mogen komen om te blijven. ...

Toen is die jongen van Wagtho mij op komen zoeken, bij vrouw Zachariasse en die heeft zo zijn toestand meegedeeld. Maar Krijn, ik moest maar roepen: "Heere, maak mij toch getrouw."

Het heeft goed gegaan. Toen hij uitgepraat was, mocht ik zo aan 't praten raken, of hij nooit zijn schuld en verloren toestand voor God gezien had. Hij verklaarde ronduit, dat hij daar vreemd van was.

En toen mocht ik dan zo aan 't spreken raken met hem, dat hij toch bewaard mocht blijven, om van al wat hij verteld had, geen grond voor de eeuwigheid te maken. En hem maar moeten wijzen op de afstand, die er tussen God en de ziel lag, en dat ging nogal goed. Hij wenste, dat ze maar getrouw met hem gehandeld hadden.

En nu, Krijn, u hebt de groeten van Joost. Hij vroeg naar u, eer ik hem nog van u groette, dacht hij nog aan u. U hebt de groeten van uw vriendin Kee Keizer uit Dinteloord en ook van de meid van de juffrouw. Zij wilden dat we naar hen toe konden komen.

U hebt de groeten van al de vrienden. Kees Overbeeke is ook geweest bij Baaij. Met Kloet gaat het ook nogal.

Nu, zo dan het een en ander u geschreven.

Ontvang de hartelijke groeten van mij, uw liefhebbende vriend

L.

Potappel. Dag hoor.

Schrijf toch maandag alsjeblieft gauw, hoe of het is. Ik zal ook weer blij zijn als de post morgen een briefje van u zal mogen brengen.

Uit deze brief blijkt, wie Leen Potappel was.

Dat hij goed aanvoelde waar de ziel gelegerd was, bleek ook uit de ontmoeting met Anna van Vliet uit Gouda.

Ze leefde uit de vrucht van het wezen des geloofs. Nadat ze bij een bezoek aan Potappel nogal wat vertelde uit haar leven, zei hij: "Anna, ik wil je eens een paar vragen stellen en daar moet je eerlijk op antwoorden, maar je moet vooraf goed nadenken."

Hij vroeg eerst, of ze nog wel eens dacht: werd ik toch eens met God bevredigd. Ze schrok van de vraag en zei: "Nee Potappel."

De tweede vraag was of ze nog erg met haar schuld liep. Dit ontkende ze ook.

Zijn laatste vraag was: als er over de Heere Jezus en Zijn volheid gesproken wordt, Zijn dierbaarheid en bereidwilligheid, wil je daar het liefste van horen?

Ze kon bekennen, dat ze niets liever hoorde.

Toen zei Potappel: "Ik dacht het wel. Want als je nu gezegd had: werd ik eens met God bevredigd, want ik heb zoveel schuld en zonden, dan was alles niet waar geweest wat je me vanmorgen verteld hebt. De genade in je is overvloediger dan je schuld. Toch ben ik blij dat je nog een groot gemis gewaar wordt, want nu zie je alles in Hem liggen. Misschien vraag je wel eens, om dat gemis vervuld te krijgen en dat de schuld nog eens waarlijk schuld mag worden en de zonde eens waarlijk zonde mag worden."  
Toen ze bekende, dit inderdaad wel te vragen, zei hij: "Niet doen kind, blij zo maar aan Zijn voeten liggen en laat het alles maar aan Hem over."

Deze raad van Potappel moet wel goed verstaan worden, daar hij er ook meestal op aandrong om te vragen om ontdekkend licht. Omdat hij goed onderscheidde hoe het bij Anna was, was het deze keer anders.

## **Brieven van H. Vissers uit Amsterdam**

Amsterdam, 1900

Waarde vriend!

... Bij Jansje Storm ben ik maandag nog geweest. Ze heeft het nog gedurig over u. Je hebt er nog de hartelijke groeten van.

Van Van Vuuren heb ik nog niets gehoord en ook niet volgens uw schrijven. (Er wel naar verlangd.)

Mag ik het tweede deel van de beschrijving van Job nog van u begeren? Het zal de slotsom wel zijn op het einde van de beproeving. Het einde kroont het werk.

Ik heb vernomen, door een brief van mijn zuster, dat Martijntje ook ongesteld is. Ik zou zo graag eens willen komen. Ik ben wel eens jaloers op u in uw vrijheid. Maar de wil des Heeren geschiede en ik hoop genade te mogen ontvangen om hierin te mogen berusten.

Ontvang hiermee onze hartelijke groeten, met de hoop dat u deze brief in welstand mag ontvangen, zoals wij door 's Heeren onbegrijpelijke goedheid nog mogen bewaard en onderhouden worden.

Van uw schuldige en langzame vriend, in het moeras van deze woestijn.

Groet de vrienden en vriendinnen.

H. Vissers

Vergeef goediglijk mijn lang wachten.

Amsterdam, juni 1908

Waarde en zeer geachte vriend,

En al de vrienden en vriendinnen die hun ogen gevestigd hebben op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus Christus.

Hoewel dikwijls bewolkt en door duisternissen en schaduwen des doods hier de weg te moeten bewandelen, dat samen gaat met veel strijd en aanvechtingen van de satan en ongelooft. Hierdoor komt ook het ongedierte uit de holen, volgens Psalm 104 en dan kan het mij toeschijnen of het nooit meer licht zal worden.

Toen ik vorige week uw brief ontving lag ik op bed wegens ongesteheid. Ik ben nadat ik van mijn reis ben teruggekeerd veel mankerende geweest en nog niet geheel beter. Steeds maar moe in de benen en geen eetlust. Nu toch wat beter en het is reeds acht dagen geleden dat ik deze brief begon en of ik ze eindigen zal weet ik nog niet.

Toen ik uw brief las, werd ik zeer bedroefd en begon werkelijk te schreien om het gemis van de bondszegels.

Toen kwam mij in gedachten wat ik gelezen had in 2 Kronieken 30, hoe Hiskia reformeerde en paasfeest gehouden had met grote blijdschap van het volk, want ze hadden dit vanaf de dagen van Salomo zo niet meer gehouden.

O mijn vriend, mijn ziel zou het wel willen, om eens recht avondmaal te mogen vieren. 's Zondags, nadat ik uw brief had ontvangen, las ik in Erskine over de woorden uit Jeremia 13:16: "*Geeft ere den Heere*", enz.

Toen heb ik nog een wonderlijke dag mogen beleven. Al wat men de Heere te brengen had, niets als armoede, blindheid en dwaasheid en wat al meer, geen Farizese gestalte ook, mijn vriend. Als de Heere zulke ongelukkigen nog horen wil en aanzien, dan heb ik soms nog een hoopje.

Verleden zondag las ik een preek van B. Frema over Hebréeën 11 :7, over de geloofsmannen. O, wat zitten wij dan toch in een stikdonkere nacht en in de schaduw des doods. Maar mijn ziel was er toch jaloers op en ach mijn lieve vriend, ik moest bitter wenen om het gemis van dat dierbare onmisbare geloof, dat toch alleen de wereld overwint.

We zongen nog een paar versjes uit Psalm 80. Och, werd de nood op onze ziel gebonden, dat die lieve onmisbare Geest van Christus Zijn hof mocht doorwaaien. Maar ik zie geen andere weg als te wachten tot de Heere ons genadig zij.

En die nu gevangen zit, hij doe maar geen werk om er uit te breken, om met de grote hoop mee te lopen.

Ik acht het maar het veiligste om te wachten totdat die grote Koning de deuren komt te ontsluiten.

Nu nog een enkel woord over de begrafenis van Jansje Storm.

Ze is als een koningsdochter ter aarde besteld; daar rust het lichaam van alle moeite en lijden. Ik geloof dat ze in de volle genieting naar de ziel mag delen, waar ze hier naar uitgezien heeft en verwacht.

Ik heb er vriend Jan Geense ook ontmoet. En B. de Smit en ook ds. Paauwe en vele vrienden en bekenden, die ik bij haar al dikwijls ontmoet heb. Het is goed en zonder stoten, zover ik het weet, afgelopen.

ds. W. Vermeer heeft meest het woord gedaan, daar heeft Jansje veel mee omgegaan.

Hiermee wil ik nu maar eindigen. Het wordt donker en het is tijd dat de brief wegkomt.

Ontvang hiermee, hoewel gebrekkig, onze hartelijke groeten uit een afgezonderde streek in het noorden.

H. Vissers en huisgezin

Amsterdam, 26 september 1910

Waarde vriend,

Ik ben verlegen om te schrijven, door het lang wachten op uw verzoek in uw brief van 7 juli.

Verschoon mij in dezen, hoewel niet waardig. Dat toch de broederlijke liefde blijve.

Veel drukte en beslommeringen die de wereld oplevert, maar het ergste is het hart, o dat hart, die modderpoel van alle onreinigheid en de besmetting van vlees en geest.

O mijn vriend, was er niet Eén die sterker is dan al die gedochten die er in zijn en de stad maar zoeken te belegeren, och wij zouden zeker bezwijken, ja verliezen. Maar driewerf



gelukkig, die grote Vorst van het heir des Heeren, die optreedt als machthebbende over alle geesten en maar te spreken heeft en te gebieden.

Och mijn vriend, het was een verloren werk, maar het is in goede handen. Dit doet het hoofd, met hoop boven water houden.

Ik las in Justus Vermeer, die op het laatst van de leerrede het volkje aansprak: "Om dan maar hinkende op de voet van het geloof, het pad maar te gaan, is het niet vlug dan maar hinkende." Het was nog een ademtocht voor mijn ziel.

Als onze ziel een weinig aangegord wordt om wel te leven, dan is het wegje om te gaan niet zo ruim, aan onze zijde.

Veel beletsels en hinderpalen versperren menigmaal de weg. Maar toch niet meer opbreken of toemuren, zoals in Job, de man van hooggaande beproevingen, hoewel hij er in die weg geen troost uit kon scheppen, omdat het geheim van Gods voornemen er achter verborgen lag.

Wat handelt de Heere toch wonderlijk met Zijn kerk hier op de aarde. Mocht men maar veel acht leren nemen op de voortekenen die zich op komen te doen, in de tijd die wij in deze dagen beleven.

U schreef mij over X te Westzaan. Ach mijn vriend, u hebt er alles al van beschreven in uw laatste brief. U schreef van aanstotelijke dingen die er in de leraren opdoen. Als we er achter komen zijn het verfoeilijke, walgelijke dingen, die toch hoogst afkeurenswaardig zijn, niet waar?

Ik voor mij heb er geen lust in om ze na te lopen en blijf in mijn hoekje. Het oude koren, door 's Heeren goedheid nagelaten, overtreft al het nieuwe van deze tijd. De goede niet te na gesproken, want er is en blijft altijd een overblijfsel. (...)

Onze welgemeende groeten,

H. Vissers en huisgezin

Mij dunkt, ik zie u reisvaardig maken om de boekjes te brengen. Ik zou u met blijdschap ontvangen. Als het half kan, doe het dan toch helemaal. Groeten aan al de vrienden, ook onze huisbaas.

Amsterdam, 25 oktober 1910

Waarde vriend,

Door 's Heeren verdraagzaamheid mogen we allen weer in een redelijke welstand verkeren.

Mijn voornemen was, toen wij uw brief kregen met de uitnodiging tot u over te komen, was ik vast besloten om het te doen.

Maar een paar dagen daarna ben ik ziek geworden. Nogal hoge koortsen gehad, zodat het daardoor werd afgesneden.

Er waren nog wel bezwaren door de werkzaamheden, maar ik zou het toch gewaagd hebben. Om zo elkaar weer eens te ontmoeten, want daar kan mijn ziel wel eens naar uitzien en verlangen om eens een vriend te ontmoeten.

Vorige week werden we nog verrast door een zestal vrienden uit Ter-Aar, Breukelen en Zeist, die ik al eens meer ontmoet had.

Dat dagje is boven verwachting door 's Heeren goedheid nog goed geweest. Mijn ziel was er door opgebeurd.

Nog enkele dagen gehad dat mijn zielepijn zonde was, om het goede van 's Heeren hand uit het kwade van ons te mogen onderscheiden.

Het goede uit de bron van alle genade mocht al het kwade overtreffen. Ik las toen 's zondags een preek uit Kolossenzen over: "*Want in Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk.*"

O mijn vriend, dat is dan weer zo eens een ogenblikje tot bemoediging op de levensweg, hier in de woestijnreizen.

Om maar meer en meer te leren: "*Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben.*"

Het wil nogal wat zeggen, aan God genoeg te hebben. Dat zijn hier dan ook maar ogenblikjes, maar hiernamaals eeuwig, voor degenen die het doel mogen treffen.

Mijn ziel mocht er verleden zondag nog wat van beseffen, dat eeuwig wel of eeuwig kwalijk voor onze medereizigers naar die grote eeuwigheid. Het is toch zo een vrij geschenk. "*Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt*", enz.

Ik ben acht dagen geleden nog bij een oud vrouwtje geweest van 98 jaar, die ik al zes jaar geleden had leren kennen en er af en toe wel eens kwam. Nu was het wel een jaar geleden.

Toen ik er kwam lag ze op bed; haar dochter riep tegen haar: "Daar is Vissers, uit de polder." Ze zat te dutten, maar was daarna gelijk bij haarzelve.

O mijn vriend, wat was dat mens toch blij "*in de hoop des eeuwigen levens.*" Uitzierende en wachtende: "*O Heer, wanneer komt die dag*", enz.

Bij het afscheid zongen we Psalm 84:1. Haar stem klonk nog boven de mijne.

Het was een wonderlijke ontmoeting, te veel om er alles van te schrijven. Groet al de vr. en vriendinnen.

Uw toegenegen vriend, in veel kommer,

H. Vissers

Van deze vriend zijn veel brieven, waarvan enkelen zijn opgenomen.

Hij kon met zijn gezin waarschijnlijk niet onder de zuivere prediking opgaan. In zijn brieven is soms wel een jaloezie te bemerken, als hij van Jacob mag vernemen, hoe daar de samenkomsten mochten zijn.

In de week zocht hij de prediking wél op, vooral ds. Roelofsen was bij hem geliefd. Hij had in zijn omgeving regelmatig contact met het volk van God, wat daar nog woonde. Voor zover zijn zwakke gezondheid het toeliet, zocht hij deze mensen op.

Zelf werd hij ook wel opgezocht, door Jan Geense en tot zijn grote blijdschap, door zijn vriend Jacob van de Velde.

Bovenstaande brieven zijn voor een gedeelte uit de nalatenschap van Jac. van de Velde.

Zijn stof rust nu nog op de begraafplaats te Scherpenisse tot "de wederopstanding der doden."

Op de grafsteen staat: "*Zalig zijn de doden die in den Heere sterven.*" Het vervolg van de tekst is echter ook van toepassing: "*hunne werken volgen met hen.*"

Maar welke werken dit zijn, wordt voor hen in dit leven verborgen gehouden. Mattheüs 25:44.

**Literatuur:**

- Een terugblik II ds. W.C. Lamain Het Anker 1981 Zwijndrecht
- Toen hij 't ambt ontvangen zou Van den Berg J. M. Vermeulen 1984 H.I. Ambacht
- In de lijn van Ledeboer J. M. Vermeulen  
J. M. Vermeulen 1991 Krimpen ad Yssel
- Die trouwe houdt P. Davidse Geref. Gemeente 1991 Meliskerke
- Niet door kracht, noch door geweld Geref. Gem. 1974 Poortvliet
- De Ledeboerianen Dr. H. Florijn Den Hertog b.v.  
1991 Houten
- Ds. Daniël Bakker Drs. H. Florijn Van den Berg b.v.  
1985 Zwijndrecht
- Eenige brieven van Jan Vader G. Kool 1977 Veenendaal
- Levensbeschrijving en brieven van L.J. Potappel Den Hertog b.v.  
A. J. Smits 1984 Houten
- Komt, luistert toe I en IV De Palmboom  
J. van Dam 1987-1990 St. Philipsland
- Uit genade zalig geworden De West-Friese boekhandel  
Jan Geense 1975 Ede
- Levensbeschrijving van blinde Marie Marie den Doelder P. Stuut  
1979 Rijssen
- Levensgeschiedenis van Jansje Storm Gebr. den Hertog  
Nieuwer Ter-Aa
- De vereniging van 1907 Den Hertog b.v.  
1984 Houten
- Predikanten en Oefenaars Deel 1 Den Hertog b.v.  
1988 Houten
- De Afscheiding van 1834 in Zeeland De Vuurbaak  
Deel 2 Dr. J. Wesseling 1989 Barneveld
- Ledeboerianen en Kruisgezinden De Banier  
drs. H.A. Hofman 1977 Utrecht
- Brieven en gegevens uit de nalatenschap van Jacob van de Velde